HÍRÖS

KECSKEMÉT MÚLTJA ÉS JELENE

2018. NYÁR

Históriák

A KECSKEMÉTI MÉDIACENTRUM HELYTÖRTÉNETI MAGAZINJA

A KIRÁLY HARMADIK ESKÜJE

A HUNYADI FIÚK HAZATÉRNEK KECSKEMÉTRE

ELFELEDETT TÖRTÉNETEK A HÍRÖS VÁROS MÚLTJÁBÓL 1. RÉSZ

Árpád-kori kincsek a belvárosból

150 éves a

KECSKEMÉTI LAPOK

KTV
KECSKEMÉTI TELEVÍZIÓ

HIROS.HU

KECSKEMÉTI LAPOK

BEKÖSZÖNTŐ

Kedves Olvasó!

Túl az ünnepi, 650. esztendő felén, örömmel nyújtjuk át Önöknek a Hírös Históriák legfrissebb számát. Valóban jubileumi évben járunk, hiszen a Kecskeméti Lapok szerkesztősége is évfordulót ünnepel: a helyi média jeles lapja éppen 150 esztendeje jelent meg először. Szintén az 1868-as esztendőhöz kötődik vitéz nagybányai Horthy Miklós születése, a mai napig hatalmas indulatokat és vitákat kiváltó kormányzóról lapunk első írásában emlékezünk meg. Kilencven esztendeje hunyt el Ferenczy Ida, városunk híres szülötte, Erzsébet királyné felolvasónője, akinek jelentős szerepe volt a kiegyezés létrehozásában is. Képösszeállítással emlékeztünk meg kecskeméti temetéséről.

Jelen lapszámunkban új sorozatot indítunk. Az „Elfeledett történetek a hírös város múltjából" olyan múltbeli eseményeket idéz fel, melyek vagy jelentőségüknél fogva, vagy éppen azért, mert az elmúlt évszázadokban a legendák, mondák homályába vesztek, mindenképpen alkalmasak a felelevenítésre. Az első részben a Hunyadi-család és Kecskemét kapcsolatát boncolgatjuk. A nándorfehérvári ostrom esztendejében, 1456-ban a kecskeméti városkapuban esküdött meg a két Hunyadi-fiúnak V. László király, hogy nem áll rajtuk bosszút nagybátyja, Cillei Ulrik meggyilkolása miatt.

Lapunk középső oldalain azt a várostörténeti leporellót nyújtjuk át önöknek, amelyet a 650. évforduló alkalmából készítettünk a Kecskeméti Katona József Múzeum munkatársainak segítségével. Ezen együttműködés jegyében írhattunk alá együttműködési megállapodást is nemrégiben a múzeum igazgatójával, dr. Rosta Szabolcs úrral további közös projektek – köztük egy régóta tervezett, dédelgetett várostörténeti olvasókönyv – elkészítésének reményében.

Jó olvasást kívánunk a Hírös Históriák nyári számához!

Bán János
főszerkesztő

A KIADVÁNY MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTA:

Kecskeméti Katona József Múzeum

Pallas Athéné Domus Mentis Alapítvány

Kecskemét Megyei Jogú Város Önkormányzata

TARTALOM

KTV KIEMELŐ
150 éve született vitéz nagybányai Horthy Miklós 5

PILLLANATKÉP
Ferenczy Ida temetése Kecskeméten 6

KTV TÜKÖR
Földrengésmérő a piarista gimnázium pincéjében 8

Korok találkozása a régészetben
Árpád-kori kincsek Kecskemét belvárosából 10

Elfeledett történetek a hírös város múltjából
A király harmadik esküje.
A Hunyadiak és Kecskemét kapcsolata 12
Hunyadiak kecskeméti rajzfilmeken 29

Kecskeméti *„nagyjaink”*
Birtokos, politikus, közéleti ember…
Fórián Károly, a neves kecskeméti gazda története 30

Értékőrzők
„Magyar ember a végeken…” Kovács Sándor, római katolikus plébános,
pápai prelátus tanúságtétele és egy templom felszentelése 1938-ban 36

Üzenet a Nagy Háborúból
Liszthiány Kecskeméten 1915-ben 40
Ludovika Akadémiát végzett, kecskeméti honvédtiszt
megpróbáltatásai a diktatúra idején 42

Évfordulók
80 éve járt Kecskeméten a Szent Jobb 46
Széchenyi város 50, 2. felvonás. A valódi panelkorszak kezdete 50
A 10 éve *„kifutott”* MiG–29 története 54

Kecskeméti iparosok
Miletics Boldizsár, a kerékpárjavító és mecénás 56

KorSTÍLUS
„Ezen kor fejlettebb izlésének nyoma/ Piaristák ekkor épített temploma”
A piarista templom története 58
Város született …
Bozsó János festőművész: Szülővárosom Kecskemét, a 650 éves város 66

Portrék
50 éve hunyt el a legendás sebész, Jobbágy Andor 70
A *„bujdosó lány”*, Mezei Mária színésznő életútja 72

Múlt és jelen az évfordulók tükrében 74

Jeles magyarok kecskeméti kötődései 75

Szerzők:

Bán János író, újságíró, ügyvezető
(Kecskeméti Médiacentrum)

Bezsenyi Ádám gyűjteménykezelő
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

ifj. Bozsó János
(Bozsó Gyűjtemény)

Fazekas András Kristóf régész
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Hajagos Csaba történész-muzeológus
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

ifj. Gyergyádesz László
művészettörténész, főmuzeológus
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Kenyeres Dénes nyugalmazott
alezredes
(Honvéd Hagyományőrző Egyesület, Kecskemét)

Péterné Fehér Mária nyugalmazott
főlevéltáros
(Kecskemét Írott Örökségéért Alapítvány)

Varga Géza újságíró
(Hírös Naptár)

A hátsó borítón a Fortepan 29568. számú fotója látható. KÖLCSEY FERENC DUNAKESZI VÁROSI KÖNYVTÁR / PETANOVITS FÉNYKÉPEK. A fotó Kecskeméten készült 1938-ban.

HÍRÖS HISTÓRIÁK

A Kecskeméti Médiacentrum
helytörténeti magazinja
6. SZÁM (2018. NYÁR)
ISSN 2498-4957

KIADÓ:
Kecskeméti Televízió Nonprofit Kft.
6000 Kecskemét, Szabadság tér 2.
telefon: +36 76 570 440
e-mail: info@hiros.hu

FELELŐS KIADÓ,
FŐSZERKESZTŐ:
BÁN JÁNOS
(ban.janos@hiros.hu)

FELELŐS SZERKESZTŐ:
HAJAGOS CSABA
(hajagos.csaba@kkjm.hu)

SZERKESZTŐ:
IFJ. GYERGYÁDESZ LÁSZLÓ
(gyergyadesz@gmail.com)

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS:
EURO BIOINVEST KFT.

KORREKTOR:
VARGA GÉZA

MARKETINGMUNKATÁRS:
PIRÁNSZKINÉ SERES SÁRA
seres.sara@hiros.hu

NYOMDAI MUNKÁK:
LÓCZI ÉS TÁRSA
NYOMDAIPARI KFT.

150 ÉVE SZÜLETETT

VITÉZ NAGYBÁNYAI HORTHY MIKLÓS

1868. június 18-án, éppen 150 éve látta meg a napvilágot Vitéz nagybányai Horthy Miklós, Magyarország kormányzója, ellentengernagyként a flotta utolsó főparancsnoka, hazánk történetének egyik legvitatottabb emlékezetű politikusa, országvezetője

Horthy Miklós kormányzó (1868. június 18. – 1957. február 9.)
Forrás: KKJM Történeti Gyűjtemény

A kenderesi születésű Horthy Miklóst 1886. október 7-én avatták az osztrák-magyar hadiflotta II. osztályú tengerész-hadapródjává. Az Osztrák–Magyar Haditengerészet tengerésztisztjeként 1909 és 1914 között Ferenc József szárnysegédje, majd ellentengernagyként a flotta utolsó főparancsnoka volt. Az első világháborút követő proletárdiktatúra összeomlása után megszilárdította az államhatalmat, majd 1920. március 1-jétől 1944. október 16-áig ő volt a Magyar Királyság kormányzója.

Országvezető tevékenységéhez köthető az 1938 és 1941 között végrehajtott részleges területi revízió mellett a kiemelt hadseregfejlesztő szándék, a két világháború közötti kulturális reform és országimázs építő tevékenység, amelyek közül kiemelendő szegedi egyetem fejlesztése, a Klebelsbergi iskolareform, illetve az 1938. évi Szent István Jubileumi Emlékév, amikor Budapest adott otthont a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszusnak is.

A második világháború eseményei azonban Horthy Miklóst is olyan lépésekre kényszerítették (zsidók elhurcolása), amelyek miatt ma igen eltérő módon ítéli meg személyét a társadalom még akkor is, ha 1944. július 18-án Horthy kezdeményezésére a magyar kormány ajánlatot tett a még nem deportált zsidó származású magyarok (különösen a gyermekek) külföldre történő evakuálása érdekében (főként Palesztinába és Svédországba), valamint a nemzetközi segélyszervezeteket a koncentrációs táborokba irányuló segélyszállítmányok küldésére ösztönözte Svájc budapesti külképviseleténél. A kezdeményezés, amelyhez meglepő módon a németek is hozzájárultak, elbukott, mivel az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság politikai okokból sokáig késlekedett a döntéssel és így a hadi helyzet változása miatt végül nem kerülhetett sor az akcióra. A Jad Vasem szerint azonban a kudarc ellenére a Horthy-ajánlat jelentős hatással volt a magyarországi zsidómentő tevékenységre

Az 1944. október 15-én bekövetkezett sikertelen háborúból történő kiugrási kísérletet követően a kormányzói családot a németek foglyul ejtették, és a bajorországi Weilheim közelében található Hirschberg kastélyba internálták. 1945 márciusában Heinrich Himmler kiadta a parancsot: mihelyt a szövetségesek megközelítik a kastélyt, a politikai foglyokat, így a kormányzói családot is ki kell végezni. Ezt azonban nem hajtották végre (Oberführer Klein „elmulasztotta" a parancs teljesítését), az amerikai csapatok bevonulása előtt két nappal az őrség polgári ruhába öltözve szétszéledt. Horthy Miklós amerikai fogságba került. A háborús bűnösök nürnbergi perében eleinte vádlottként tervezték kihallgatni a kormányzót, ám Sztálin közbelépett és kiemelte, hogy mivel Horthy 1944 októberében hajlandó volt fegyverszünetet kötni, sőt küldöttei alá is írták erről a megállapodást Moszkvában, nem lehet háborús bűnösként kezelni. Végül az idős magyar kormányzó csupán tanúként vett részt a nürnbergi perben, de annak lezárultával nem térhetett haza és életét száműzetésben kellett töltenie, Portugáliában, ahol 1957. február 9-én hunyt el.

Horthy Miklós Liszka Béla polgármester kíséretében Kecskeméten, a Koháry majorban **(Forrás: KKJM Történeti gyűjtemény)**

Requiescat in pace

90 éve hunyt el

Ferenczy Ida

A képek forrása: KKJM Történeti Gyűjtemény

Ferenczy Ida egészen 1928. június 28-án bekövetkezett haláláig élhetett féltve őrzött emlékei között, rokonai szeretetétől, barátai, ismerősei tiszteletétől övezve. Bécsben halt meg. Holttestét – végakaratát követve – hazahozták Kecskemétre. Hatalmas pompával, koszorúk garmadájával övezve július 3-án a Nagytemplomban ravatalozták fel.

A gyászistentiszteletet Révész István tábori püspök tartotta. Fáy István főispán a következő szavakkal búcsúzott Ferenczy Idától: *„Abban a történelmi korban, amelyben ő élt és szerepelt a magyar korona közelében őrangyala volt nemzetének. Mennyien érezték jóságát, szeretetének fényét. És mikor halálával, amely életéhez a legméltóbb volt, búcsút veszek a nemzet nagy halottjától, kérem, hogy a Mindenható trónusánál legyen továbbra is védője szegény sokat szenvedett hazájának. Ferenczy Ida a nemzet nevében Isten veled.”*(7) Ezt követően Kecskemét akkori polgármestere, Zimay Károly a város nevében vett búcsút Ferenczy Idától. Az istentisztelet után koszorúkkal, virágokkal zsúfolásig telt gyászkocsik követték a koporsót szállító hatlovas gyászhintót, mely a Nagytemplomtól a Szentháromság temetőig haladt a Batthyány utcán.

Három ember vitte a címert és az érdemrendes párnát. Rokonok, hozzátartozók, gyászolók sokasága követte a gyászhintót a Szentháromság temetőbe. Itt a Ferenczy-kápolnában, a kápolna 8. rekeszében helyezték el és falazták be a Révész püspök által megáldott koporsót.

Péterné Fehér Mária

A zsinagóga 1911. július 17-i utórengés során megdőlt kupolája
Forrás: KKJM Történeti Gyűjtemény

FÖLDRE
A PIARIST

HATALMAS VIHAROK, JÉGVERÉS ÉS FÖLDRENGÉS. Természeti katasztrófák, amelyek kivétel nélkül hatalmas károkat okoztak Kecskemét épített és természeti környezetében. Azonban ezen események közül is toronymagasan kiemelkedik az 1911. július 8-án zajlott nagy földrengés, amely éjjel 2 órakor érkezett és fél órán keresztül hatalmas erővel rázta meg Kecskemét házait.

A földrengés Győrtől Szegedig érezhető volt, de észlelték a temesvári, zágrábi és ógyallai mérőállomásokon is. A természeti katasztrófában személyi sérülés csodálatos módon nem történt, de sok lakó- és középület – az ingatlanállomány mintegy negyede – megsérült, több ház összeomlott. A város középületeiben keletkezett anyagi kár meghaladta a 660 000 koronát, amely az első világháború előtti időszakban hatalmas összegnek számított.

Lemeztektonikai mozgások természetesen már korábban is jelentkeztek a hírös városban, mint ahogy a Duna–Tisza köze egészén is. Ennek hatására – a kecskeméthez hasonló károk megelőzése és az emberi élet védelme érdekében – többször felmerült egy földrengésmérő készülék, illetve egy állomás kialakításának gondolata. Ez a terv azonban – a financiális és technikai lehetőségek korlátozottsága miatt – csak a két világháború közötti időszakban, egészen pontosan 1934-ben, az éppen elkészült piarista gimnázium pincéjében valósulhatott meg.

A brüsszeli egyetem világhírű tanára, Piccard professzor által kifejlesztett szeizmográf Kecskemétre telepítését dr. Kövesligethy Radó csillagász vezetésével 1932-ben kezdte meg az Országos Szeizmológiai Intézet. A zseniális újításnak tartott készülék kifejezetten

NGÉSMÉRŐ KECSKEMÉTEN A GIMNÁZIUM PINCÉJÉBEN

érzékeny volt az utólökések mérésére is, ezzel új megfigyelési lehetőséget teremtve a tudomány számára.

A készüléket tehát a piarista gimnázium pincéjében helyezték el. A katolikus egyház és a munkálatokat támogató Kecskemét törvényhatósági jogú város jó gazdái lettek a kiemelt jelentőséggel bíró eszköznek. A mérési tevékenység 1937-ben indult. A Quervain és Piccard-féle horizontális és vertikális Wiechert szeizmométer által szolgáltatott adatok az MTA Regionális Kutatóintézetben hosszú időn át folyamatos megfigyelési alapot szolgáltattak, hiszen a mélyen alapozott kőtömbre elhelyezett készülék a több 10.000 km-es távolságban tapasztalt lemeztektonikai mozgásokat is észlelte.

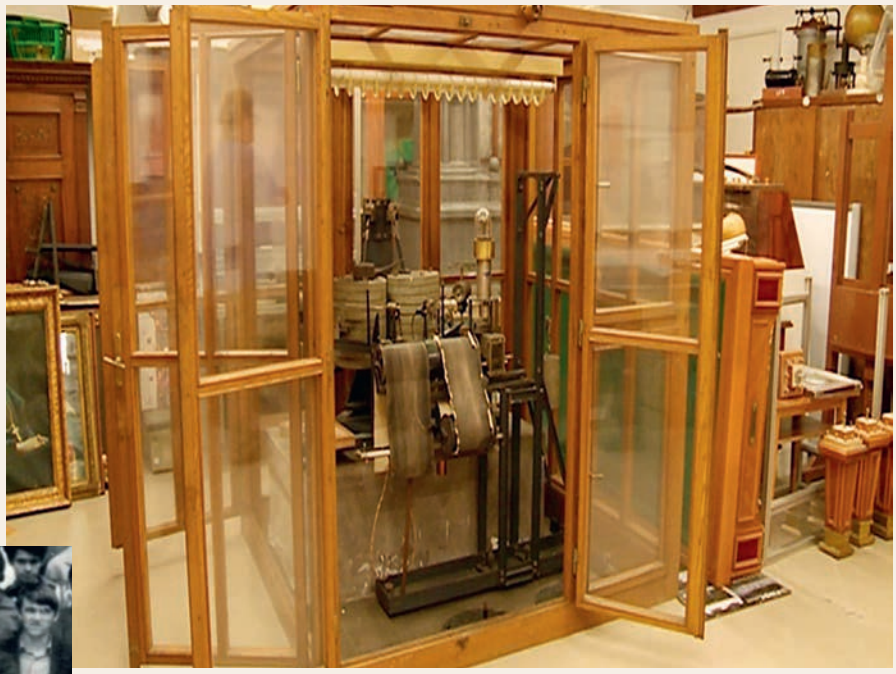
Szabó István piarista szerzetes fiatal tanárként

A készülék üzemeltetője, az 1939 és 1947 között az iskola matematika-fizika szakos szerzetes tanáraként oktató Murányi Károly, majd a későbbiekben Szabó István atya is több ízben volt szemtanúja olyan pillanatnak, amikor a gép működés közben komoly mérési adatokat produkált. Jó példa erre az 1942-ben Japánban, illetve az 1956-ban Dunaharasztiban történt földrengés, melyek értékeit a budapesti állomásnál is 5 mm-el pontosabban jelezte a kecskeméti szeizmográf.

Az állomás a szocializmus évtizedeiben még működött, egészen a 70-es évekig. Leskowsky Albert hangszergyűjteménye ebben az időszakban a piarista gimnáziumban kapott elhelyezést, itt igyekeztek minél több látogatónak bemutatni ezt az igen látványos készüléket is. Hogy mi lesz a kecskeméti szeizmográf sorsa, azt egyelőre nem lehet tudni.

Annyi bizonyos, hogy az utókor számára kiemelkedően fontos lenne, hogy ebben az állapotában minél többen megismerhessék e szerkezet működési elvét és a hozzá kapcsolódó, mért események történetét, emléket állítva ezzel az 1911-es nagy kecskeméti földrengésnek is.

Hajagos Csaba

A földrengésmérő eszköz 2018-ban (Forrás: KTV)

A megrongálódott kecskeméti Városháza tetőszerkezete 1911. július 8-án (Forrás: KKJM, Szalontay-album)

Árpád-kori kincsek
Kecskemét belvárosából

Kecskemét városa 2018-ban ünnepli első írásos említésének 650. évfordulóját. Sok idő ez, büszkeségre okot adó évek. Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy városunk jóval idősebb 650 évnél. Minden bizonnyal – ahogyan ez az alábbi írásból is ki fog derülni – a jelenlegi Városházától északkeletre már Árpád-házi királyaink alatt éltek és haltak olyan emberek, akik kecskemétinek vallották magukat.

2017 márciusában egy családi ház építéséhez biztosított régészeti megfigyelést a Kecskeméti Katona József Múzeum. Az építkezés helyszíne önmagában igen izgalmasnak bizonyult, mivel a város legrégebben lakott részén, a Losonczy utca 8. szám alatt valósult meg a beruházás.

A régészeti, történeti kutatások szerint ugyanis Kecskemét első, egyértelműen az Árpád-korra keltezhető egyházi épülete az egykori úgynevezetett – Gyümölcsoltó Boldogasszonynak szentelt – *„Homoki Kápolna”* volt. Ez a templom nagy valószínűséggel valahol a jelenlegi Kecskeméti Végh Mihály tér – Kápolna utca által határolt terület északi részén helyezkedett el. A pontos hely sajnos kérdéses, ugyanis magát az emléket a városi elöljáróság egy 1790-es években esett nagy tűzvész után elbontatta, mivel úgy ítéltetett, hogy helyreállítani már nem lehetett, azóta pedig régészeti kutatások nem bukkantak rá. Aki ismerős a város e részén vagy maga elé vesz egy térképet, láthatja, hogy a kutatásunk tárgyát képező Losonczy utca pont ehhez a területhez csatlakozik, megközelítőleg 150 méterre található a feltárt terület Kecskemét ősi központjától, tulajdonképpen az Árpád-kori Kecskemét magjában. Azonban még mielőtt bővebben tárgyalnánk a *„kincseket”*, érdemes érintőlegesen foglalkozni magával az utcával. A terület eredeti neve *„Magos utca”* volt. A névből is adódik – de elég elsétálni arra, akkor is egyértelműen látszik – hogy az utca maga egy homokdombon helyezkedik el. Ez a kutatások megkezdése előtt előrevetítette, hogy a régésznek nem lesz könnyű dolga, meg kell küzdenie az *„Aranyhomokkal”*, a sejtések pedig beigazolódtak.

A porta kutatása során visszafele haladtunk az időben, egy kis ablakot nyitva Kecskemét múltjára. A kisebb, vályogalapozású házat, melyet az építkezések kezdete előtt elbontottak az 1920-as, 30-as években építhették. Megfigyelhető volt az, hogy hogyan változott a telekkiosztási rendszer az elmúlt évszázadokban, ugyanis ezen a viszonylag modern házalapozáson kívül csak tároló-szemetesgödrök kerültek feltárásra, bennük háztartási kerámia-töredékekkel és állatcsontokkal az 1700-as évektől kezdve a 19-20. század fordulójáig. Ebből arra lehetett következtetni, hogy a terület egészen a 20. század elejéig folyamatosan udvarként funkcionált, hiszen régebbi épület nyomait nem lehetett megfigyelni. Szórványleletként ugyan, de kerültek elő még régebbi tárgyak, egy 14-15. századi főzőedény fedője és egy darab Árpád-kori edénytöredék is. Ezen a ponton fontos megjegyezni, hogy egy-egy régészeti megfigyelés során vertikálisan csupán addig tart a kutatás, ameddig a beruházási szint. Egy bizonyos mélységnél meg kellett állni, így adódott az a helyzet – s a már tárgyalt homokdomb miatt –, hogy a középkori emlékek nagy része továbbra is a föld alatt rejtőzhet, az említett kerámia-töredékek minden bizonnyal a kora újkori bolygatásoknak köszönhetően kerültek a felsőbb rétegekbe.

Felmerülhet a jogos kérdés, hogy akkor ezek a sokszor jelentéktelennek tűnő cserépdarabok lennének a kincsek? Egy régész számára igen, ezek is. Ugyanakkor a – viszonylag – modern technikának, a fémdetektor alkalmazásának és Petrov Attila múzeumbarát fémkeresősnek köszönhetően további fémtárgyak, többek között egy kisebb, töredékes, kis üvegberakásos bronz karikagyűrű és egy pecsétgyűrű is előkerült, sajnos szintén szórványleletként, kontextus nélkül. Értelmezésük így magukra a tárgyakra szorítkozik. A látványosabb és épen megmaradt pecsétgyűrű anyaga bronz, a gyűrű fejét hozzáforrasztották az ovális átmetszetű pánthoz. A karika átmérője viszonylag kicsi, 1,5 cm volt, így viselője egy kisebb kezű úr, de valószínűbb, hogy egy hölgy lehetett. A kerek pecsétlő részen bekarcolt, nonfiguratív minták találhatóak, a mező közepét egy kettős vonallal bekarcolt, íves oldalú rombusz foglalja el, melyben egy kis, egyenlő szárú kereszt látható. A rombusz négy oldalából kifelé sugárirányban további bekarcolt díszítés található, az egész kompozíciót pedig egy, a gyűrűfej szélén körbefutó vonal keretezi. A Losonczy utcai pecsétgyűrű díszítésbeli párhuzamai, habár viszonylag ritkának számítanak, több dél-alföldi lelőhelyről napvilágot láttak már, többek között Soltról és az ópusztaszeri monostor egy sírjából is. Lovag Zsuzsa, a

Magyar Nemzeti Múzeum egykori régésze, az Árpád-kori pecsétgyűrűk szakértője ezeket a típusú ékszereket az úgynevezett *„geometrikusábrázolású gyűrűk”* csoportjába sorolta. E gyűrűk keltezésekor az Árpád-kori királyok által vert pénzek formakincsét és a tatárjárás (1241–1242) során elrejtett kincsegyütteseket vette alapul a kutató. Megállapításai szerint az így díszített gyűrűket nagy valószínűséggel II. András királyunk idején, a 13. század első felében, mintegy 800 éve készítették és viselték elődeink, így a Losonczy avagy Magos utca egykorvolt lakója is.

Talpunk alatt a város régi, az írott források előtti történelme, a fentebb bemutatott kincsek csupán töredékei annak, melyek még felfedezésre várnak. Kecskemét története mozaikszerűen áll össze az alapítástól kezdve az elmúlt évtizedek eseményeiig, reméljük ezzel a kutatással kicsit közelebb jutottunk egy teljesebb képhez.

Fazekas András Kristóf

A Losonczy utcából előkerült 13. századi bronz pecsétgyűrű
(fotó: Kiss Béla, KKJM)

Kecskemét, Losonczy utca, a kutatási terület feltárt állapotban, dokumentálás közben
(a szerző fotója, KKJM)

A KIRÁLY HARMADIK ESKÜJE

1456: A HUNYADI-FIÚK HAZATÉRNEK KECSKEMÉTRE

BÁN MÓR ÍRÁSA

1456 decemberében – néhány hónappal a csodálatos nándorfehérvári diadal után – egy csikorgó, téli estén Kecskemét akkori népe történelmi esemény szemtanúja lehetett. A Temesvárról Buda felé tartó királyi menet, V. Lászlóval az élen, s a kíséretükben utazó két Hunyadi-fiú, László és Mátyás a városban töltöttek egy éjszakát.

Érkezésükkor V. László király Kecskemét városkapujában, vélhetőleg a Pálkai-kapunál ünnepélyesen megesküdött Hunyadi Lászlónak és Hunyadi Mátyásnak, a törökverő hős, Hunyadi János fiainak, hogy nem áll rajtuk bosszút nagybátyja, Cillei Ulrik meggyilkolásáért.

A királyi menet vendéglátója a két Hunyadi-fiú volt, hiszen Kecskemét néhány hónappal korábban került a Hunyadi-család birtokába. A városban gazdagon megvendégelték a királyt, s az itt töltött éjszaka után másnap továbbindultak Budára.

Történelmi tény, hogy az uralkodó nem tartotta be a kecskeméti városkapuban tett – immár harmadik – esküjét, s a következő esztendő márciusában a bakó Budán négyszer is lesújtott Hunyadi László nyakára, míg sikerült kioltania életét. Mátyás azonban megmenekült, és nemsokára Magyarország királyaként kezdhette meg legendás uralkodását.

Az alábbiakban részletet közlünk Bán Mór: Mathias Rex című regénysorozatának készülő, első kötetéből.

Már erőst alkonyodott, amikor a láthatáron felbukkant a városka. A végtelen, ónszínű égbolt alatt először csak egy szürke csík homályolott, aztán fokozatosan láthatóvá vált a sárral tapasztott, nádfonattal és oszlopokkal megerősített korcoltsövényű sánc is, ami védeni volt hivatott a nyomorúságos viskókat, és a település közepét uraló két tornyocskát. Az egyik egy templom tornya volt, a másik őrtorony.

A girbegurba, fehérre meszelt falat körülárkolták ugyan, de ahogy a fegyveres menet élén poroszkáló előőrs zsoldosai alaposabban szemügyre vették a védművet, gúnyosan elmosolyodtak. Ezek a falak egyetlen ágyú kőgolóbisától széjjelmállanak…

– Ez lenne az?

A néhány öllel mögöttük érkező Hunyadi-katonák a városkapu felett lobogó hollós zászlóra mutattak.

– Ez bizony. Nagyságos urunk birtoka.

– Aztán akad egyáltalán kőház ebben a faluban, ahol őfelsége álomra hajthatja fejét?

A hollós címeres lándzsások kapitánya rosszallón végigmérte a királyi zsoldosokat.

– Nem falu. Város ez. Kecskemét a neve, és László úr már gondoskodott róla, hogy őfelsége a lehető legkényelmesebb szállást kapja odabenn. A főbíró látja vendégül az egész kíséretet ma este.

Őfelsége, V. László király katonái fázósan összehúzták magukon köpenyeiket. Cudar zord tél volt, csontig hatoló szél süvöltött a puszta felett. A menet egész álló nap úton volt Buda felé – az Alföld kietlen síkságán, szűz hómezőkön, lucskos országutakon vergődtek keresztül, s alkonyatra átfagytak rendesen. Igen vágyták már, hogy kívülről tűz, belülről bor melengesse át őket.

Közelebb poroszkáltak a városhoz, s nem messze egy jelentéktelennek tűnő kaputól bevárták a királyi menetet.

Őfelségét utazóbatár hozta a felázott, hófoltos úton. A királyi címert felverődött sár mocskolta, a lovak prüszköltek kimerültségükben. A Habsburg-zsoldosoktól jelentős távolságot tartva ügettek a Hunyadi-fiúk katonái. Ezek is, azok is gyanakvó pillantásokat vetettek egymásra, csapdát szimatolva minduntalan.

Amikor a falakon belül megkondultak a templom harangjai, a kaput – mintegy jeladásra – szélesre tárták. A királyi menet megtorpant, őfelsége testőrző tisztjei aggodalmas képpel ügettek a batár mellé, minden eshetőségre készen. Ahogy leereszkedtek nyergükből, páncéljaik és fegyvereik zörgése elnyomta néhány pillanatra a harang zúgását.

– Lóról! Tisztelegj!

Ideges kiáltások harsantak az alkonyi levegőben: magyar, német, cseh parancsszavak repkedtek. A fáradt hátasok nyihogtak, s ahogy rúgkapáltak, az oldaluk csak úgy gőzölgött a hidegben.

Hunyadi János szobra a kecskeméti Hunyadivárosban, Kiss István alkotása
Fotó: Banczik Róbert

– Hol vagyunk? – a batár ajtajában egy álmos képű, vékonyka legény jelent meg. Sápkóros volt, beesett arcú, mégis tetőtől talpig vasba öltöztették, mint valami hadvezért.

– Kecskeméten, királyi felség!

A fiú bólintott, gyanakodva körbepillantott a batár ajtajából.

Uram Isten! Micsoda sivár vidék!

Őfelsége, Habsburg László, Magyarország, Csehország, Dalmácia és Horvátország királya képtelen volt megszokni a végtelen magyar Alföld kietlenségét. Mindenütt sár, hó és üres pusztaság…

– Méltóztass belépni a kapun, uram!

Rezzenéstelen arccal lelépett a batár lépcsőjéről, bele a hókásás sárba.

A lemenő nap fényében ideges arcokat látott maga körül: a saját katonáit, és a Hunyadi fiúk fegyvereseit. A fehérre meszelt sárfal előtt már gyülekeztek a helybéliek. A fogadóbizottságot cserzett képű, inas férfi vezette: Kecskemét főbírája. Mögötte a város előkelői, nyakukat nyújtogató parasztok, néhány vacogó ministráns, a petyhüdt képű plébános, legszebb miseruhájában. A városkapuban lándzsás őrök tartották vissza a kíváncsian odasereglő kecskemétieket. Azok nem láttak még soha királyt, ráadásul nem látták még soha a város új földesurait sem.

Hunyadi László és Hunyadi Mátyás mosolyogva vergődtek keresztül katonáik gyűrűjén. László huszonöt esztendős dalia volt, talpig harci vértezetben, Mátyás tizenhárom esztendős fiúcska; okos, fürkész tekintetű, mindenre figyelő.

– Felség! Engedjed meg, hogy megvendégeljünk szerény birtokunkon!

Az ifjú király gyanakodva pillantott körbe.

– Biztonságos ez a hely?

– Személyesen garantálom testi épségedet, uram! – hajolt meg Hunyadi László az uralkodó előtt. – A város főbírája már előkészítette az esti lakomát. Szállásod a megerősített királyi vámtorony emeletén lesz. Saját katonáid és az én embereim védik a falakat. De itten nem kell semmitől tartanod. Békés városka ez.

V. László kelletlenül a két Hunyadi-fiúra pillantott. Hányszor, de hányszor elmondta a nagybátyja, Cillei Ulrik, míg élt szegény, hogy óvakodjon ezektől! Hisz veszett kutya valamennyi Hunyadi! Az életére törnek! A koronáját akarják megkaparintani! De szegény Ulrik gróf már halott – éppen ez az alázatosságot színlelő Hunyadi-fiú ölte meg, puszta kezével valami ostoba vita hevében. S most megint az ő kényüknek-kedvüknek kiszolgáltatva kell egy újabb éjszakát eltöltenie… Ebben a sármocskos városban, a puszta kellős közepén…

A király mosolyt erőltetett az arcára.

– Köszönöm, kedves Hunyadi! Vezess hát minket!

V. László király esküje a Hunyadi-fiúknak a kecskeméti városkapuban
(Kertai Zalán festménye – a szerző magángyűjteményéből)

Hunyadi János és Hunyadi Mátyás a kecskeméti városháza dísztermének freskóján
(Székely Bertalan műve.
Fotó: Banczik Róbert)

Körülötte személyes testőrsége, és Lichtenstein zsoldos kapitány német vértesei tömörültek, hogy illetéktelen semmiképp ne férkőzhessen az ifjú király közelébe.

V. László kelletlenül lépett néhányat a saras hóban. Sárga szattyáncsizmája azonnal bemocskolódott – ahogy felpillantott, mintha azt kérlelte volna tekintete, hogy szőnyeget terítsenek elébe a városkapuig. De persze ezek a barbár magyarok nem ajánlottak fel számára ilyesmit…

Ebben a pillanatban oldalt, ahol a Hunyadiak zord képű páncélos vitézei álltak sorfalat, valami szóváltás támadt.

A király összerezzent.

– Mi történt?

Lichtenstein kapitány idegesen csúsztatta páncélkesztyűs kezét kardja markolatára, de nem volt szükség rá, hogy elővonja a fényesre csiszolt pengét.

A magyarok fojtott hangon vitatkoztak a városkapu közvetlen közelében. A két Hunyadi-fiú és a nagybátyjuk, Szilágyi Mihály álltak a város főbírája mellett; a fiúk türelmetlenül toporogtak. Szilágyi szemmel láthatóan elállta az útjukat, a képe szokás szerint veres volt az indulattól.

– Kérdezd meg, mi a baj – intette kapitányát feszülten a király. – Fázom és éhes vagyok. Aludni akarok mielébb!

– Máris, felség!

Lichtenstein kisvártatva visszatért, nyomában a két Hunyadi-fiúval. László úrfi a fejét csóválta.

– Bocsásd meg gyanakvásunkat, felség. A nagybátyám szeretné, hogy tégy ismét ígéretet nekünk!

– Miféle ígéretet?

– Hisz tudod – magyarázta Hunyadi László. – Hogy nem állsz bosszút rajtam és testvéröcsémen Cillei gróf haláláért.

A király az előttük magasodó városkapura pillantott.

– Ugye csak tréfálsz velem, Hunyadi? Hiszen már kétszer esküt tettem a megváltó Krisztus nevére, hogy testvéremként szeretlek mindkettőtöket, és soha meg sem fordul fejemben a bosszú gondolata…

– A nagybátyám túlzottan óvatos – tárta szét a karját László. – Kérlek, nézd el néki, uram! Az ostrom feszültsége megtépázta idegei nyugalmát…

– Az én nagybátyám is óvatos volt, de a jelek szerint nem elég óvatos – vetette oda türelmetlenül a király, de rögvest meg is bánta árulkodó indulatát. Cillei emlegetése csak szítja az idegességet mindkét oldalon. – Fáradt vagyok, Hunyadi. Éhes vagyok, és fázom. Kérlek, vezess be minket a városba. Mit mondtál, mi is a neve?

– Kecskemét, királyi felség.

– Furcsa név.

– Kérünk téged, uram, harmadjára tégy esküt nékünk. Itt, és most. A városkapuban, mielőtt belépünk a városba. Itt esküdj! Ha tiszta a lelked, ha nincsenek ártó szándékaid, hát esküdj, hogy nem esik bajunk, ha kísérünk tovább, egész Budáig!

V. László szeme sarkából a testőrsége kapitányára sandított. Lichtenstein csak egy intésére várt, hogy kivonja kardját. No, de mi lenne akkor, ha egymásnak esnének megint a király katonái és a Hunyadiak vitézei? Ezekből a gyanakvó tekintetű kecskemétiekből sem sok jót nézett ki. Cserzett képű szittya fajta ez mind! Hunyadi-féle pogányok…

Csak óvatosan… Bizony, csak óvatosan.

– Felesleges minden esküdözés, László testvérem – nyájaskodott az ifjú király. – A nagybátyád már Nándorfehérvárott megesketett, hogy nem pislákol szívemben a bosszúnak parazsa. Én is szerettem a nagybátyámat, tudod jól. Ő volt egyetlen támaszom, mégsem kívánom a megtorlást. Elég volt a torzsalkodásból. Békét akarok és egyetértést. Ami történt, megtörtént.

– Felség, én mégis…

– Asszonyanyád kérésére megesküdtem másodjára is, Temesvár falai között, a várkápolnában. Testvéremül fogadtalak téged, László s öcsédet, Mátyást. Mit akartok még? Nem hisztek tán királyi szavamban?

Mielőtt a válasszal tétovázó Hunyadi-fiú megakadályozhatta volna, Szilágyi Mihály tülekedett előre a testőrző tisztek között. Vad, marcona ember volt, dühtől veres képű, villogó tekintetű.

– Esküdj csak, király, esküdjél! Érted ontottuk vérünket Nándor Alba falain! János urunk halott! Ha békességet akarsz, esküdj most harmadszorra is!

V. László kelletlenül katonáira pillantott. Éppen elegen voltak, bizonyosan legyűrték volna a Hunyadi-zsoldosokat, ha kenyértörésre kerül a sor. Hanem ez a sok bizalmatlan tekintetű, szájtáti magyar… Ezek módfelett zavarták. Miféle népek ezek? Egyáltalán hogy élhet ember itt, a pusztaság közepén?

– De hiszen csak egy eskü! – lépett közelebb az ifjabb Hunyadi-fiú, és barátságosan az uralkodóra mosolygott. – Ha kétszer igaz szívvel esküdtél, felség, harmadszor is tiszta szívvel teheted!

A király tekintete összeszűkült. No, ez a Mátyás veszedelmes egy kurafi! Véznább, kisebb, mint a bátyja, de eszesebb és élénkebb Lászlónál. Ezzel még meggyűlhet a baja később.

– Lichtenstein?

Testőrző kapitánya vállat vont, mintha csak azt mondta volna ezzel: ha ezeknek csakugyan elég most egy eskü, ne habozz, uram! A kapun belül meleg étel és fedél vár ránk… Miért ne esküdjél hát?

V. László nagy levegőt vett.

– Hozzátok az oltáriszentséget!

Ki tudja hogyan, a kecskemétiek már fel voltak készülve az esküvésre. A kapuból a templom plébánosa közeledett, ministránsfiúk karéjában. Kezében ünnepélyesen hozta az oltári keresztet, és a Bibliát.

A király felsóhajtott.

Nem szívesen engedett; most ugyanis már szabad akaratából kell esküdnie. Nándor Alba falai alatt közt mentségéül szolgálhatott a sok harcedzett, vad magyar közelsége. Kivont karddal kényszerítették esküre. Temesvár szintúgy Hunyadi-birtok volt, oda voltaképpen fogolyként cipelték magukkal a zord Szilágyi és Hunyadi-katonák. De immár saját testőrei kísérték, hála a megmentésére érkező Újlaki csapatainak, nem volt kényre-kedvre kiszolgáltatva ennek a pogány hordának…

Nem-e?

Hát nem Hunyadi-birtok ez a saras, pocsolyás városka is? Ez a Kecskemét… Hisz ez is a hollófiak fészke! Ezek is megöltek jó néhányat a Nándorfehérvár falai alól szélnek eresztett birodalmi zsoldosok közül… Tudja ő jól! Ha itt és most nem esküszik, ki tudja, miféle veszedelmek várnak rá ezen a hideg, téli éjszakán… Lehet, tán meg se éri a reggelt…

A király görcsösen elmosolyodott.

– Terítsetek valamit elém! Mégse térdepelhetek a sárba, hóba!

Hunyadi László intésére máris szőnyeget hoztak elő a kapu mögül; kopott, szebb napokat látott szőnyeget. V. László fintorogva ingatta fejét.

– Erre térdepeljek?

A kis Hunyadi-fiú, Mátyás eszmélt legelébb: azon ne múljék semmi! A kecskeméti főbíró fülébe súgott valamit. Annak felderült egyből a képe, s intésére kisvártatva markos legények már hozták is kifelé a templomból a térdeplődeszkákat. Arra terítették a rojtos szőnyeget, melyet tán még az Árpádok idején hozta messzi, mesés keletről valamely kecskeméti kalmár.

– Jó lesz mán így, királyi felség?

V. László kényszeredetten bólogatott.

– Jó lesz, jó lesz!

Testőrző katonái sorfalat álltak a Hunyadi-zsoldosok elé, aztán maguk is illendően térdet hajtottak. Alkonyodott, a téli este fagyos széllel izente, hogy menten megérkezik. A nyitott városkapun át rőt fényár öntötte el az előteret: a házaikból elsőereglett kecskemétiek fáklyákat gyújtottak sorra. Sokan voltak immár, a nyakukat nyújtogatták, hátha megpillantják a térdeplő királyt.

A plébánost maga Szilágyi úr lökdöste közelebb: ő legyen az egyházi személy, ki a király szavát veszi. Szegény hebegve-habogva hajbókolt, azt se tudta, hová legyen megilletődöttségében.

– Esküdj, király! – morogta bosszúsan Szilágyi.

És a király esküdött.

Letérdepelt a szőnyeggel borított deszkákra – vértezete tompán csörgött a mozdulatra. Tekintetét ünnepélyesen körbehordozta a jelenlevőkön, hogy lássa, ki, miként reagál e pillanatban. Lichtenstein kapitány biztatón biccentett felé, emberei imára készen sorakoztak féltérden mellette. A kecskeméti plébános szuszogva térdre rogyot, egyenest bele a sárba.

– In nomine patris et filii et spiritus sancti…

Hanem ekkor különös dolog történt.

Úgy illett volna, hogy a jelenlevők közül azok is féltérdre ereszkedjenek, kiknek az eskü szövegét mondja a nagyúr. De a két Hunyadi-fiú bizony talpon maradt. Mátyás úrfi csípőre tett kézzel nézelődött, arcán valami különös, átható mosollyal, mintha tudta volna pontosan, színjáték az egész. Hunyadi László dacosan, szinte dölyfösen állott a király mellett, egyik lábát az imádkozószőnyeg szélére helyezvén. Mozdulatában volt valami kihívó, valami fenyegető.

A király nem törődött ezzel, felvetette fejét.

– Kezdjük hát!

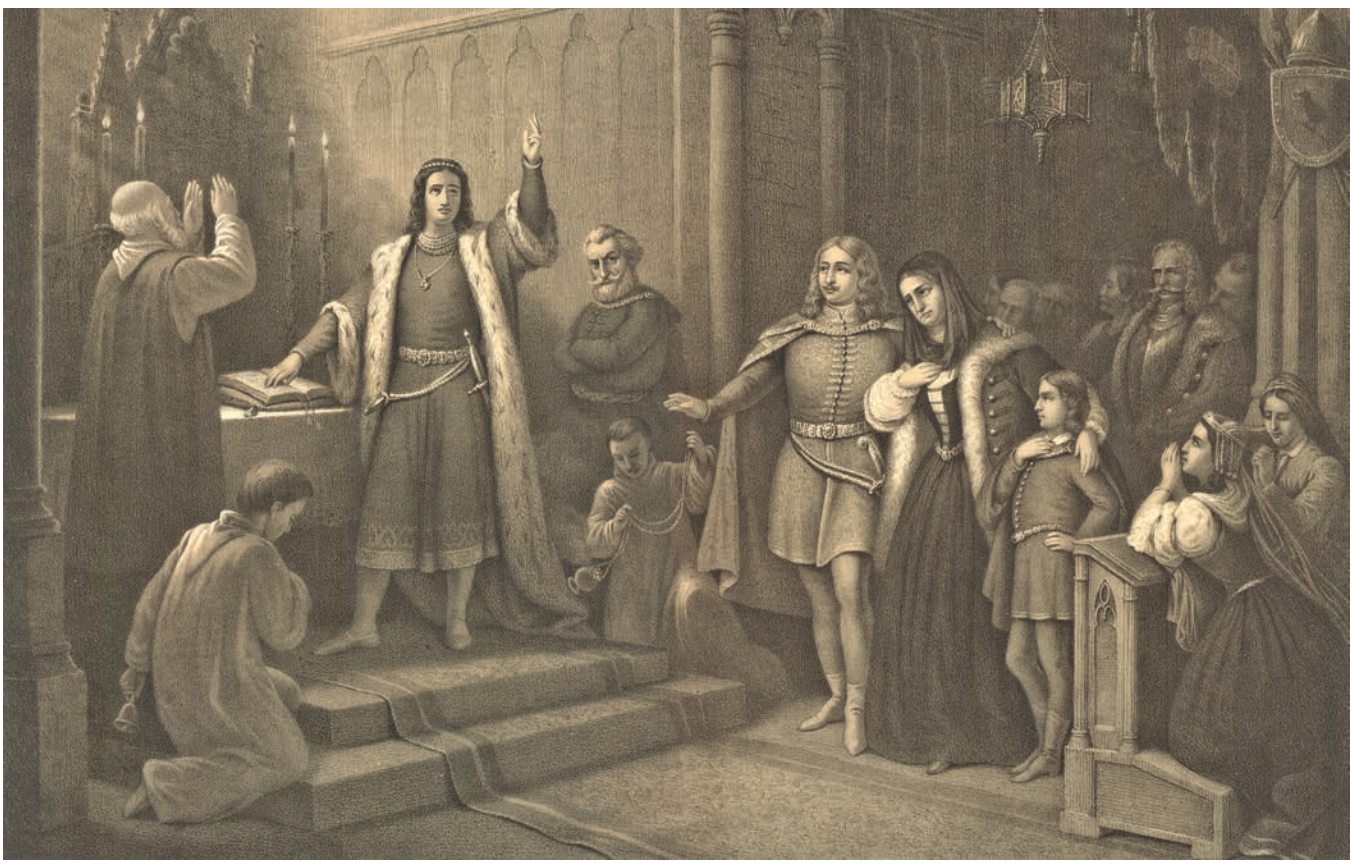
A plébános – a sárban, hóban dideregve felemelte a Szent Evangéliumot. Az ifjú király azonban úgy tett, mintha nem vette volna észre: balját kardja markolatára csúsztatta. Nándorfehérváron Bibliára tette a kezét, Temesvárott a szívére. Lássa csak most a sok szittya magyar, hogy ujjai fegyvere markolatát érik mostan!

– A mindenható Isten nevében! Én, László, az ötödik e néven a magyar trónon, esküszöm…

A Hunyadi-fiúk egymásra pillantottak.

– Isten engem úgy segéljen, Boldog Asszony nékem irgalmat úgy nyerjen, Istennek mind szentjei érettem úgy támadjanak…

A kapuban tolongó kecskemétiek lélegzet-visszafojtva figyeltek. A lemenő nap utolsó sugarai mintha glóriába vonták volna a térdeplő király alakját. Vézna, zavaros tekintetű fiú volt, hiába viselt páncélt, törékeny volt és elesett. Ahogy esküdött, arca színpadias hévtől pirult.

Vízkelety Béla: V. László esküje Temesváron. Az 1681-es festmény alapján Auguste Alexis Canzi készített litográfiát

– A megváltó Krisztus vérére esküszöm, hogy szeretett nagybátyám, Cillei Ulrik gróf megölése miatt bosszút gyilkosain nem állok! Haragot, ellenségeskedést szívemből kivetek, országnak, békességet, egyetértést kívánok, alattvalóimtól békességet, egyetértést követelek!

Hunyadi László az öccsére nézett.

Mátyás úrfi tekintetében különös fény ragyogott; tán haldokló atyjuk szavai ötlöttek eszébe. János úr halálán, utolsó erejével eskette őket Zimonyban: vigyázzanak egymásra, igaz testvérként védelmezzék, támogassák egymást, s míg élnek a nemzet hű szolgálatának szenteljék életüket.

– Folytassad, felség! – nógatta a királyt Szilágyi, mert V. László mintha elnémult volna.

– Megerősítvén Nándor Alba és Temesvár falai közt tett eskümet – hadarta az ifjú tovább –, néhai kormányzó úr, Hunyadi János, a besztercei gróf fiait, Lászlót és Mátyást testvéremül fogadom – a király esküre emelt jobbja megremegett a levegőben. Fagyos szél süvített Kecskemét felett. – Őket mindig testvéri szeretetben, egyetértésben oltalmazom, és védelmezem. Isten engem úgy segéljen!

– In nomine patris et filii et spiritus sancti… Amen! – vágta rá gyorsan a kecskeméti plébános.

Hunyadi László átölelte Mátyás vállát, úgy hajtott fejet az uralkodó felé.

– Köszönöm, uram! Lekötelezтél minket!

V. László hirtelen mozdulattal felpattant, ám eközben belegabalyodott a mögötte álló zászlótartó kezében szorongatott királyi lobogóba. Bosszúsan söpörte le válláról és nyitott rostélyú sisakjáról a selymet.

– Mostan már mehetünk? Menten megfagyok idekinn!

Markos helybéli legények sebesen szedték is fel a szőnyeget és a deszkás pódiumot.

– Kecskemét szeretettel várja felségedet! – invitálta László úr a királyt a kapu felé. Arcán szomorú mosoly derengett. – A vacsora készen áll, a bort már kitöltötték a kupákba!

Elébb te iszol abból a borból, gondolta bosszúsan az ifjú király. Csak ezt az éjszakát élje túl… Csak most meg ne mérgezzék, merényt ellene el ne kövessenek! Csak egyszer érjenek Budára, biztos menedékbe, ahol a Cillei- és Garai-csapatok ezreinek körében már nem fenyegetheti semmi veszély.

A királyi lobogókat meghajtották.

Őfelsége, Habsburg László, Magyarország, Csehország, Dalmácia és Horvátország királya, testőrző tisztjei, valamint a város két ifjú földesura, Hunyadi László és Hunyadi Mátyás kíséretében öles léptekkel belépett a Pálkai-kapun.

Odabenn a süveges darabontok úgy szorították vissza a szájtátiakat, hogy közben maguk is hátra-hátrapislogtak, hogy egy pillantást vessenek őfelségére és kíséretére. A király mosolyogni próbált. Integetett, és a tömeg visszaintegetett.

De nem neki.

Ahogy haladtak a girbegurba utcácskákon, egyenest a főtéren magasodó templom felé, őfelsége fülét megütötte a kecskemétiek lelkes kiáltása:

– Vivát! Vivát Hunyadi!

Az ifjú Mátyás széles vigyorral, László méltóságteljesen intett vissza népének.

Amikor a főtérre értek, őfelsége észrevette, hogy a vámtorony legalsó lőrésébe fekete zászlót tűztek.

A Hunyadi-család, mint a város egykori földesurainak címere a kecskeméti Nagytemplomban (Fotó: Banczik Róbert)

– Milyen megható figyelmesség! – jegyezte meg a mellette ballagó főbírónak. – Nagybátyám halála mélyen megrendített, jól esik, hogy vélem gyászoltok ti is…

A kecskeméti főbíró a fejét vakargatta zavarában.

– Ez a fekete zászló néhai kormányzó urunk, Hunyadi János halála óta lobog odakünn, királyi felség. Minden magyar város, minden falu, minden igaz magyar ember őt gyászolja azóta.

V. László nagyot nyelt.

– Cillei Ulrik gróf is Magyarország kormányzója volt!

– Nem! – ingatta fejét meglepő határozottsággal a főbíró. – Kormányzó urunk nem ő volt nékünk. Csak Hunyadi úr. Egyedül ő. Már megbocsáss, királyi felség…

László és Mátyás udvarias mosollyal tessékelték be az ifjú uralkodót a főbíró házába, ahol már megterítettek az esti lakomához.

Ebben a pillanatban megkondultak a kecskeméti öregtemplom harangjai.

Hunyadi Jánosnak
Vagyok én gyermeke;
Velem így tennetek
Nem rettent bennetek
E félisten neve?
De volnék akárki,
Én ártatlan vagyok,
S a király végtére
Esküvel igérte,
Hogy bántani nem fog!

(Petőfi Sándor: A király esküje – részlet)

Hunyadi János és Mátyás arcképei a kecskeméti városháza homlokzatán (Fotó: Banczik Róbert)

Az idézett regényrészletben megelevenedő események részleteiről és közvetlen folytatásáról nem sokat tudunk, mint ahogy az 1456-os esztendő Kecskemétjének épületeiről, városfalairól sem bírunk aprólékos ismerettel. Annyi bizonyosnak tűnik, hogy a király és a kíséretében utazó Hunyadi László és Mátyás ezt a decemberi éjszakát Kecskemét falai között töltötték. A város földesurai megvendégelték az ifjú uralkodót, s igyekeztek mindenben a kedvére járni – biztonságáról is ők gondoskodtak.

Másnap vagy harmadnap folytatták útjukat Budára. Hogy a két Hunyadi-fiú hitt-e a háromszor kimondott eskünek, s ennek megfelelő bizakodással követték-e a királyt a királyi székhelyre, csak sejthető, mindenesetre a történetről jóval később beszámoló Szerémi György úgy vélte, Hunyadi László hitelt adott uralkodója szavának. Hirtelen haragú nagybátyja, Szilágyi Mihály nem: ő vélhetőleg Kecskemétről visszafordult Nándorfehérvár felé, hogy személyesen irányítsa az ostrom során megrongálódott vár további helyreállítási munkálatait.

„A köszöntési ceremónia végén – Szerémi György Magyarország romlásának okairól írt könyve szerint – Kecskemét mezővárosban V. László harmadszor hozatta ki a templomból az oltári szentséget, s ismét megesküdött, hogy nem bosszulja meg nagybátyja halálát. László hitt neki, Szilágyi nem, mert nagyon okos ember volt."

A király és kíséretének kecskeméti időzéséről más források is beszámolnak. Az őfelségét Szeged óta elkísérő pozsonyi városi követek, Gmaitl István és Forster Farkas őfelségét Kecskeméten vígan és egészségesen hagyták el, s előresiettek a főváros felé.

Mint tudjuk, a király megszegte szavát, s a következő esztendő márciusában Budán elfogatta, majd március 16-án kivégeztette Hunyadi Lászlót, az ifjú Mátyást pedig túszként magával vitte Prágába. Pontosan egy esztendővel a Temesváron megtett második, hamisnak bizonyult esküje után, 1457. november 23-án Prágában meghalt – a mendemondák szerint megmérgezték. A király Szent Vitus-székesegyház királyi kriptájában örök nyugalomra helyezett csontleleteinek tudományos vizsgálata után a szakértők ezzel szemben megállapították, hogy V. Lászlóval ifjúkori leukémia végzett. Halálával megnyílt az út a kisebb Hunyadi-fiú, Mátyás magyar királlyá választása előtt.

A magyar történelem egyik legdiadalmasabb uralkodói korszaka így vette kezdetét.

A HUNYADIAK ÉS KECSKEMÉT

Pannonföld bástyája, török had mennyköve, János
álmodik itt, ha ugyan fedheti sír röge őt.
Mert ahogyan Belgrádnál győzött volt a pogányon:
lett a halálon is úr, s látta meg élve a mennyt.
Ős Capitóliumot koszorús diadalmenet élén
sok hős járta be, – ám égbe csak ez maga szállt.

Janus Pannonius: Hunyadi Jánosnak,
Mátyás király atyjának sírfelirata

De hogyan és mikor került Kecskemét a Hunyadi-család birtokába? Különös kegye a sorsnak, hogy a város abban az esztendőben lett Hunyadi János birtoka, amikor a törökverő hős élete legnagyobb hőstettét, Nándorfehérvár védelmét végbevitte – ez az esztendő sajnos halálának éve is lett.

Kecskemét korábban évszázadokon keresztül királyi, királynéi birtok volt. 1439-ben Albert király – az első Habsburg a magyar trónon – kobozta el a Lengyelországba szökött özvegy királynétól, Cillei Borbálától a királyi birtokokat, köztük Kecskemétet is, hogy azokat feleségének, Luxemburgi Erzsébetnek adományozhassa.

Ebben az esztendőben a város mégis kikerült a királynéi városok viszonylag védett státusából, megszűnt koronabirtok lenni, és évszázadokra földesúri magántulajdonná vált. Erzsébet királyné ugyanis a török fenyegetés elleni, növekvő védelmi költségek ki-

Benczúr Gyula:
Hunyadi László búcsúja

egészítése céljából Kecskemét mezővárost és Csongrád helységet 2500 arany fejében elzálogosította Káthai Mihály fiainak: Lászlónak, Mihálynak, Fülöpnek, valamint testvérük, Jakab, egri prépostnak és Miklós borsodi esperesnek, aki egyben egri kanonok is volt. Az így nyert bevételt a király a déli végvárvonal megerősítésére költötte: Szörény, Börény, Orsova és Miháld erődítményeinek fejlesztésére. A déli határvidék védelme ebben az esztendőben már a Hunyadi-testvérek, vagyis a két Hunyadi János gondjaira volt bízva: Albert mindkettejüket szörényi bánná nevezte ki, azaz a Kecskemétért és Csongrádért kapott pénzt ők használták fel a Duna menti végvárvonal megerősítésére.

Kecskemét ezalatt hozzá kellett, hogy szokjon a földesúri fennhatóság kényelmetlenségeihez. 1445. június 7-én Káthai Mihály a budai káptalan előtt elismerte, hogy kénytelen volt 600 forint kölcsönt felvenni Guthori Nagy László alnádortól, hogy testvérét, Fülöpöt fogságából ki tudja váltani. Ennek az összegnek a fejében *„ipsum oppidium Kechkemet”* birtokát két évre elzálogosította.

Egy évvel később, Hunyadi János kormányzóvá választása után az országgyűlés törvényt alkotott az elzálogosított királyi birtokok visszaváltására a kiskorú V. László király nevében (1446: 16. t.c.). Kecskemét azonban mégsem került vissza királyi tulajdonba, mivel a katonai terhek és a készülő újabb, törökellenes hadjárat költségei miatt Hunyadi János nem tudott e célra pénzt elkülöníteni.

1452-ben Kecskemét Hunyadi János kecskeméti sókamarásának, kincstartójának (thezauráriusának), Péró Jánosnak a tulajdonába került. Október 13-án a budai káptalan levele arról tett bizonyságot, hogy Péró Jánost Hunyadi János kormányzó parancslevele alapján iktatják be új birtokába. A kormányzó embere, Szentmihályi (Zentmyhal-i) István kúriai kiküldött mellett egyik budai kanonoktársukat Igali János mestert küldték Kecskemétre, ahol Szentlőrinci (Zenthlerincz-i) János, Gergely és Péter jelenlétében törvényes jogaiba beiktatták a megadományozott *„Sowanpero”*-t (Jowanpero), aki ettől kezdve használta a Kecskeméti előnevet.

1456-ban II. Mohamed szultán elszánta magát arra, hogy három évvel Konstantinápoly elfoglalása után támadást indítson a nyugati kereszténység ellen is, s ezáltal eltörölje a föld színéről az azt közvetlenül védelmező Magyarországot. Ebben az időben Kecskemét virágzó kalmárváros volt, elsősorban só- és élőállat-kereskedelmének köszönhetően. A só, mint a korszak egyik legértékesebb árucikkének adásvétele a Hunyadi-család kezében összpontosult, s a szállítási útvonalak egyik központjaként funkcionáló Kecskemét a hadúr sólerakatainak alföldi központjaként szolgált (Camerius certarum Camerarum Salium). Hunyadi itteni sókamarása, egyben a város birtokosa, a vélhetőleg délszláv, talán rác származású Jovan Péró, vagyis Kecskeméti Péró János azonban meglehetősen merész és könnyelmű üzletembernek bizonyult.

Olyan merésznek, hogy még urát, Hunyadit is megpróbálta becsapni. Az év első felében ugyanis tudott elszámolni Hunyadi felé a sókamara bevételével, kereken ötezer arany erejéig (simul cum Tributo in eodem Oppidio exigi solito, ac Ecclesiis Desertis, necnon aliis cunctis utilitatibus suis). Hunyadi nem aggodalmaskodott különösképpen, haladékot adott hívének, s annak családjának az elsikkasztott pénz előteremtésére. Addig azonban – az adósság fejében – Kecskemét birtokjogát a saját nevére íratta (in dominium Oppidi Kechkemet).

Péró János már nem tudta visszafizetni Hunyadinak az adósságát, ugyanis nem élte túl a zűrös ügyletet. Halálának körülményeiről nem rendelkezünk adatokkal, mindenesetre tény, hogy özvegye, Margit asszony és két fia, Kecskeméti Péró Miklós, és Gergely oklevéllel igazolták, hogy a várost a volt kormányzónak ugyanazon ötezer aranyban lekötötték és birtokba adták.

A nagy törökverő hős csak néhány hónapig birtokolhatta Kecskemétet. S noha többször átutazott rajta, s megszállott benne Budáról a délvidékre, Nándorfehérvárra menet, birtokosként nem élvezhette sokáig Kecskemét vendégszeretetét.

II. Mohamed szultán a nyár folyamán vívni kezdte Nándorfehérvárt, s míg a falakat Szilágyi Mihály várkapitány védelmezte, Hunyadi a felmentősereg szervezésével foglaltoskodott. A történtek ismertek: az ostromló oszmán sereget a magyarok fényes diadallal megfutamították, a szultán is menekülni volt kénytelen.

Hunyadi János azonban augusztus 11-én Zimonyban meghalt az ostrom folyamán sokáig temetetlenül heverő holtak miatt kialakuló pestis következtében. Vagyona, köztük Kecskemét város birtoka fiaira, a 25 esztendős Hunyadi Lászlóra és a 13 éves Hunyadi Mátyásra szállt.

A KIRÁLY ELŐMERÉSZKEDIK

Mi végre annyi hősi harc,
Sok jó magyarnak holta, mért?
Ha mindig újra szolgaság,
Meg rút alázkodás a bér!

E vár Hunyadnak fészke itt,
Az Isten óvja Cilleyt!
Mert meg nem óvják zsoldosok,
Ha űzik majd az ordasok!

(Erkel Ferenc: Hunyadi László opera, első felvonás. Szöveg: Egressy Béni)

Madarász Viktor:
Hunyadi László siratása

A kecskeméti királylátogatást megelőző hónapok az ország történelmének talán legdrámaibb eseményeit, fordulatait hozták.

A török fenyegetés hírére az ifjú V. László király, nagybátyja, Cillei Ulrik gróf és az udvar még 1456 kora nyarán Bécsbe menekültek. Az ország védelmét a bárók sem szervezték meg, aki tehette, váraiba zárkózott, és fülét-farkát behúzva várta a végítéletet.

Hunyadi János, a néhány éve kormányzói tisztségétől megfosztott erdélyi vajda és familiárisai készültek egyedül a török útjában álló Nándorfehérvár védelmére. Az ostrom eseményei ismertek, mint ahogy az is, hogy a Hunyadival szemben álló bárói liga vezetői, főképp Cillei Urik és Garai László szívesen látta volna, ha az ostrom török győzelemmel és Hunyadi megsemmisülésével ér véget. Ellentétük arra az időre vezethető vissza, amikor Albert király halála után az ország két pártra szakadt. Az egyik párt, Cillei és Garai támogatásával Albert király utószülött fiát, V. Lászlót látta volna szívesen a magyar trónon, a másik – Hunyadi János és Újlaki Miklós ehhez a párthoz tartoztak – viszont a csecsemő helyett életerős, seregeket vezetni tudó uralkodót akart az ország élére. Utóbbiak a lengyel Ulászló királyt hívták be az országba, akinek uralkodása a lengyel–litván unió katonai segítségét is biztosította a törökellenes harchoz.

Ulászló azonban 1444 novemberében elesett Várna mezején, így a pártján lévő urak is kénytelenek voltak elfogadni V. László jogos trónigényét. A Bécs mellett nevelkedő gyermek király felnőtté válásáig a magyar rendek 1446-ban Hunyadi Jánost kormányzóvá választották.

A tíz esztendővel később megvívott nándorfehérvári ütközetben Hunyadi élete legnagyobb győzelmét aratta, de nem sokkal

Hunyadi László kivégzésének emléket állító tábla a budai várban

a diadal után elragadta a pestis. Politikai ellenfelei elérkezettnek látták az időt a vezető nélkül maradt Hunyadi-párt felszámolására, megsemmisítésére. Cillei Ulrik, amikor hírt kapott a néhai kormányzó haláláról, gyakran hangoztatta: *„Én vagyok az, ki ezen kutyanemzetséget kiírtom”* – Ego sum homo ille, qui hoc canile linguagium hac de terra exstirpabo.

A török ellen Bécsbe menekült ifjú királyt Cillei még augusztus végén az azonnali hazatérésre ösztökélte, a Német Birodalomban összegyűlt segédhadakkal és a felfogadott zsoldosokkal egyetemben. Egyedül Boroszló (Breslau) városa 800 fegyveresttel küldött a gyülekvő hadba. Az ürügy természetesen a török elleni harc folytatása volt, de Cillei a rendelkezésére álló birodalmi erőket egyértelműen a Hunyadi-párt fegyveres megtörésére szánta. Ausztriába sorra érkeztek a hírek arról, hogy a törökverő hős fia, az ifjú Hunyadi László már meg is kezdte Nándorfehérvár megerősítését és sebesen újabb fegyvereseket verbuvál, hogy feltöltse az ostrom során megtépázott hadai sorait. Cillei ezen hírek segítségével könnyedén elhitette V. Lászlóval, hogy mindez a királyi hatalom ellenében történik, és a Hunyadi-párt az ő uralmának megdöntésén fáradozik.

A Cillei befolyása alatt álló király az indulás mellett döntött: hajón ereszkedett le a Dunán, míg a birodalmi zsoldos sereg gyalogosan haladt a folyó mentén Buda felé. V. Lászlót elkísérték az úton Ottó, bajor fejedelem, Rosenberg Henrik, a Sternbergek, és Lichtensteinek lovagjai.

A királyi csapat szeptember 1-jén érkezett Pozsonyba. Két nappal később Cillei még a morvaországi Treskwitzben megerősítette a barátsági és védszövetségét Pogyebrád György cseh kormányzóval, majd 6-án csatlakozott Pozsonyban unokaöccséhez, a királyhoz. A királyi menet szeptember 14-én Visegrádra ért, másnap pedig bevonult Budára.

A birodalmi zsoldoscsapatokkal érkező uralkodó néhány nappal később folytatta útját a déli végek felé. Futakra hívott össze országgyűlést azzal a szándékkal, hogy a nándorfehérvári győzelmet kihasználva gyors döntést hozhasson a megroggyant oszmán birodalom elleni harc folytatásáról, másrészt pedig, Cillei unszolására személyesen eszközölhesse ki a királyi várak átvételét a Hunyadiaktól. Futakra Hunyadi Lászlót is invitálta, kifejezve abbéli óhaját, hogy a törökverő hős fiát mindig személye körül szeretné tudni.

Hunyadi László azonban óvatosan reagált a kedveskedő meghívás hallatán. Nagybátyja, Szilágyi Mihály tanácsára írásos biztosítékot kért a találkozó előtt, nehogy az atyja, a néhai kormányzó, majd országkapitány által kezelt jövedelmek elszámolása címén őt és családját vagyonából kiforgathassák. Ennek hátterében nyilvánvalóan az állott, hogy Cillei nyíltan az országos jövedelmek elsikkasztásával vádolta meg Hunyadit, és ezen visszaélések nyomán eltűntnek vélt pénz behajtása szolgáltathatott volna számára alapot a Hunyadi-párt gazdasági erejének gyors megtöréséhez.

V. László a Délvidékre érkezvén kétszer is találkozott Újlakon a haldokló Kapisztrán Jánossal. A ferences atya, a nándorfehérvári

diadal másik hőse első alkalommal még saját lábán sietett az ifjú király elébe, másodszor már képtelennek mutatkozott halálos ágyából felkelni. Mindkét találkozón arra buzdította az uralkodót, hogy használja ki a nagyszerű lehetőséget, és mérjen végső csapást a Hunyadi által meggyengített törökökre. Kapisztrán néhány nap múlva, október 23-án meghalt, tetemét Újlakon földelték el, hogy aztán Újlaki Miklós parancsára nem sokkal később kiássák, és felravatalozva jó pénzért mutogathassák a csodára, gyógyulásra váró tömegeknek.

A futaki országgyűlésre gyülekező bárók és az odaérkező király további katonai segítséget várt a Felvidék egy részét régóta megszállva tartó cseh huszita uraktól, ám sem Komorovszky, sem Giskra nem jelentek meg csapataikkal. V. László a megérkező uraktól új, hódoló esküt követelt meg, majd – ahogy az várható volt – országkapitánnyá, s egyben kormányzóvá neveztette ki nagybátyját, a magyarság által oly gyűlölt Cillei Ulrikot. Még valamiről döntöttek: arról, hogy anyagi források hiányára hivatkozva nem folytatják a törökellenes háborút – ez valójában egy pillanatig sem volt céljuk.

KÉT LABDÁVAL JÁTSZHATSZ!

Nem leszünk mi hű kutyái
Árva László fajzatának,
Farkasokkal kél birokra,
vakmerőn, ki minket támad.

Nem remélünk, nem henyélünk,
Férfimódra szembenézünk,
Nem, nem adjuk át a várat!

Száll a holló rendületlen,
Zászlainkról égbe lebben,
Nem, nem lehet az soha már rab!

(Erkel Ferenc: Hunyadi László opera első felvonás.
Szöveg: Egressy Béni)

A népes fegyveres kísérettel érkező Hunyadi László keserűen vette tudomásul, hogy néhai atyja címei – kormányzó, országkapitány – családja legádázabb ellenségét erősítik mostantól. Az oly áhított békesség kedvéért azonban meghajolt, s hogy a király bizalmatlanságát eloszlassa, meghívta őt és kíséretét az újjáépítés, javítás alatt álló Nándorfehérvárra. Egyes források szerint még Cillei Ulrikkal is megbékélési alkut kötött, a gróf őt fiává fogadta, és a két család kölcsönös segítségnyújtási kötelezettséget fogadott egymásnak. Az alku részét képezte továbbá, hogy László és öccse, Mátyás megtarthatja magának a hatalmas Hunyadi-birtokokat, ám a királyi várakat vissza kell szolgáltatniuk. Nyilvánvaló volt, hogy akár született ilyen megállapodás, akár nem, a legfontosabb kérdést ez utóbbi alkupont, a királyi várak birtoklása jelentette. Ezeket Hunyadi János halála után haladéktalanul át kellett volna adni V. Lászlónak, főképp, hogy az uralkodó személyesen érkezett a harcok színterére – kezdve éppen a hősies küzdelem árán megvédett Nándorfehérvárral.

A Hunyadi-család hívei, a magyar nemesség jelentős része azonban erről hallani sem akart. A feszültség nőttön-nőtt, s amikor a király elfogadta Hunyadi László meghívását, sejteni lehetett, hogy a nándorfehérvári vizit nem végződik majd minden konfliktus nélkül.

Az ifjú Hunyadi visszatért a várba, hogy előkészítse a király látogatását. Cillei pedig a rendelkezésére álló birodalmi zsoldoscsapatokat útnak indította, hogy ha kell, erővel szerezzen érvényt érdekeinek.

Természetesen Hunyadi László sem volt oly naiv, hogy higgyen Cillei ígéreteinek; Nándorfehérvárra erőket gyűjtött, és a török ostrom alatt megrongálódott falak egy részét sebtiben kijavíttatta. Mindkét felet tüzelték saját hívei: Cilleinek azt jelentették, hogy Hunyadi László csapdába csalja őt és az ifjú királyt, s hogy ő bizonyosan nem hagyhatja el élve Nándorfehérvárt. Cillei ennek hatása alatt előreküldte hű emberét, Friedrich Lambergert, hogy szállászcsinálás ürügyén kémlelje ki a Hunyadiak jelenlévő erőit. Lamberger kisvártatva jelentette urának, hogy Nándorfehérvárt csekély számú csapatok őrzik. A források ellentmondanak arról, hogy ez így volt-e, vagy sem. Egyes feljegyzések arról számolnak be, hogy Szilágyi Mihály mintegy ötezer katonát rejtett el a követ szeme elől a város romos épületeiben, más vélemények alapján Hunyadi László a várőrség létszámát 1500-ról alig 2300-ra tudta növelni.

A híreken felbátorodva írta Cillei Ulrik ama nevezetes levelet ipájának, Brankovics Györgynek, hogy éppen most készül Nándorfehérvárra, s hamarosan két labdát küld néki ajándékba, melyekkel a szerb despota kedvére játszadozhat. A két labda természetesen Hunyadi László és Mátyás feje lett volna…

Csakhogy a levél a Hunyadi-pártiak kezébe került, s azt elolvasva, a magyarok számára nyilvánvalóvá vált, hogy Cillei véres leszámolásra készül a két Hunyadi-fiú ellen. Bonfini krónikája arról számol be, hogy Nándorfehérvárott a Hunyadi-család tagjai tanácskozást tartottak. El kívánták dönteni, mit tegyenek a válságos helyzetben. Szilágyi Mihály dühödten követelte, hogy végezzenek Cilleivel, Vitéz János viszont ellenezte ezt, bár hozzátette, ha a kivégzés mégis megtörténne, a dolgot nem kárhoztatná különösebben.

V. László király, aki maga is kíváncsi volt a nagy ostrom helyszínére, Futakról gályán tette meg az utat Nándorfehérvárig. A Hunyadiak követséget menesztettek elébe Zimonyhoz, s ezek kíséretében a gálya november 8-án érkezett a vár dunai kapujához. Rozgonyi Rajnáld lovag szállt partra először, akit Hunyadi László üdvözölt. A király, látván, hogy nincs veszély, maga is partra szállt. Hunyadi féltérdre ereszkedett előtte, és a város kulcsait átadta számára, a következő szavak kíséretében:

– Atyám hű vitézsége tartá meg ezeket felségednek, tízszer harcolt és győzött ezekért, vegye át felséged most árván maradt fiai engedelmességének és jobbágyi hűségének zálogául. Atyánk nyomdokait követve, tettel kívánjuk királyunk szeretetét és kegyeit megérdemelni; de legjobb akaratunk elhal, legnemesebb törekedésünk is csak szerencsétlenségünket növelendi, ha ellenségeink gonoszsága felséged kegyelmétől, bizalmától és pártfogásától meg találna fosztani.

Bonfininél ugyanezen szöveg: Fogadd, jó király, várad kulcsát, melyet atyám oly nagy izzadsággal, vérontással tépett és szabadított ki a törökök torkából. Azt hiszem, ez világosan megmutatja felségednek és a kerek világnak atyám bátorságát, hűségét, becsületességét. Mi, akik utána maradtunk, arra törekszünk, hogy ne csak az egyéb javakban, hanem az erényben és a hűségben is örökösei legyünk, hogy méltatlanná ne váljunk hozzá. Ulrik gyűlölködve támad minket, kegyelmes fejedelem, és nemcsak méltósá-

gunktól, hanem életünktől is megfosztana, ha tudna. Ezért vedd ezt a kulcsot, csak ne add vetélytársunknak és ellenségünknek, hiszen mi a tiéd vagyunk, és mindez a tiéd. Ha az irigy ellenség tanácsára és óhajára hallgatsz, király, kérlek és kérlellek, ne alázd meg meggondolatlanul a jog és méltányosság ellenére Corvinus sarját, akit őmiatta a halandók közül a leghűségesebbnek kellene tartanod. Tudd meg, hogy felségednek, mint illik, mindig engedelmeskedem, de apám ellenségének sohasem engedek.

Az ifjú király a fogadóbeszéd hallatán meghatódottan visszaadta a kulcsot Hunyadi Lászlónak, a vár további védelmével továbbra is őt bízva meg. Amikor azonban közvetlen kísérete – mintegy nyolcvan-száz fegyveres – belépett a várkapun, annak kapurostélyát leeresztették.

A Duna partján elmaradtan érkező, négy-ötezer fős katonai kíséret (egyes források egészen 40-44 ezres hadseregről is beszámolnak), a birodalmi zsoldoshadak odakinn rekedtek. A katonákkal érkező Cillei döbbenten vette tudomásul, hogy amitől legjobban tartott, unokaöccse, az ifjú király máris a Hunyadiak *„foglya”*. Őt magát ugyan beengedték még utána a várba, csekély számú kíséretével, de csak azok fegyvereinek letétele mellett.

A falakon kívül rekedt zsoldossereg ott táborozott le, ahol néhány hónappal korábban még II. Mohamed szultán százezres ostromserege árasztotta el a Felsőváros előtti síkot. Vezetői, Fridrich Lamberger és Obiteczky János feszülten várták a várból érkező híreket.

V. László természetesen pánikba esett, amint ráébredt, hogy gyakorlatilag védtelen és kiszolgáltatott. Számon kérte Hunyadi Lászlót, miért nem nyitja meg a kapukat a zsoldossereg előtt. Amaz a magyar törvényekre hivatkozott:

– Nem mi, hanem hazánk törvényei zárják be idegenek előtt végváraink kapuit, és Magyarország szabad férfiai királyuk őrzésének gondját nem örömest engedik át idegeneknek, vagy osztják meg másokkal. Mohamed meggyőzői közt létezik felséged, és ezeknek mindegyike hív őrje szentelt személyednek!

GYILKOSSÁG A VITA HEVÉBEN

Meghalt a cselszövő,
Nem dúl a rút viszály,
Országunk élni fog,
Mert László nagy király.
Hűségnek győzedelmét
Halljad nagy világ,
Egymásra leltek újra
Nemzet és király!
(Erkel Ferenc: Hunyadi László – opera, első felvonás.
Szöveg: Egressy Béni)

Hogy Hunyadi válasza megnyugtatta-e a királyt, nem tudni, mindenesetre Cillei és a velük lévő kíséret tagjai finoman szólva sem érezték magukat biztonságban a vad, harcedzett magyarok között. Éjszaka Cilleinek rémálmai voltak, ám amikor hajnalban az egyik magyar híve felajánlotta, titkos járatokon kimenekíti a várból, mielőtt „valami baj érhetné”, úgy döntött, marad. Nem kívánta ugyanis magára hagyni unokaöccsét, V. Lászlót, nem is elsősorban testi épségét féltve, sokkal inkább attól tartva, hogy nélküle a Hunyadiak könnyen befolyásolhatják az ifjú döntéseit.

A Cillei-család krónikásai szerint ekkor kiáltott fel:

– Ha az Isten szent végzése azt kívánja, inkább itt halok meg, hogysem királyomat, uramat elhagyjam!

Az elkövetkező órákat Cillei arra használta fel, hogy félelmet és bizalmatlanságot ébresszen az amúgy is bizonytalan király szívében. A két Hunyadi-fiút azzal vádolta, hogy merényletre készülnek ellenük, s hogy támogatóik segítségével a királyi koronát kívánják megszerezni maguknak. Felidézte, hogy egy csillagjós királyi méltóságot jövendölt Hunyadi Lászlónak, míg szemtanúk állítása szerint Kapisztrán János a fiatalabb testvér, Mátyás királyi trónra emelkedését jósolta meg.

V. László félelme percről percre növekedett. Katonái a falakon túl rekedtek, s ő vélt ellenségeinek kezében senyvedett. Az unszolásnak engedve jóváhagyta, hogy Cillei tegyen meg mindent ebben a helyzetben, amit csak jónak lát. Nagybátyja azzal nyugtatta meg, hogy Hunyadi fiai néhány napon belül már nem lesznek képesek többé őket háborgatni céljaik elérésében.

Feszült napok teltek el így. November 9-én és 10-én megkezdődtek a helyreállított várban a tárgyalások Hunyadi László és Cillei között. November 11-én, Márton napján folytatni kívánták a megbeszéléseket. Reggel Hunyadi és hívei egyeztetésre gyűltek össze, míg az ifjú király és Cillei a várkápolnában misét hallgatott. Innen hívatta ki Hunyadi László a grófot az ekkor már bent tartózkodó Lamberger által, siettetve a megbeszélések mielőbbi folytatását.

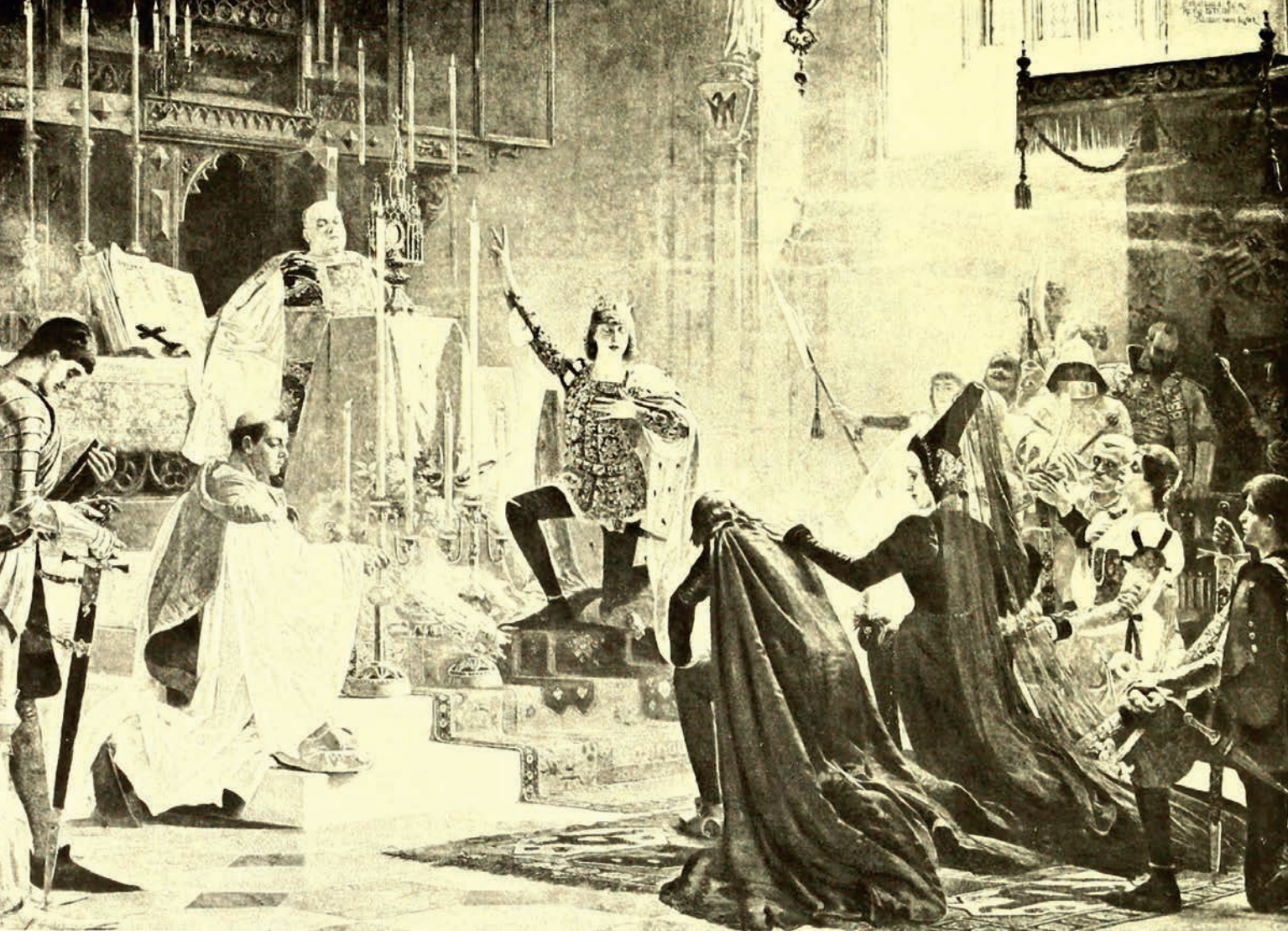
A magyar történelem talán legdrámaibb eseménysorát a források eltérően adják elő. Annyi bizonyos, hogy Cillei előbb a szállására sietett, és öltözéke alá sodronyinget vagy páncélt vett fel.

A tárgyalóterembe érve Hunyadi László nem kertelt, egyből a gróf Brankovicsnak írt, ám elfogott levelét tolta Cillei orra elé. Azonnal dühödt vitába fúlt a beszélgetés. Hunyadi László a másik szemére vetette, hogy Cillei miért avatkozik folyton a magyarok ügyeibe, miért nem elégszik meg saját birtokaival. A levél miatt árulónak nevezte a grófot, aki a Hunyadi-fiúk életére tör aljasul. Cillei sem maradt adós a szidalmakkal, számonkéréssel. A vita hevében – Bonfini szerint legalábbis – Cillei kapott először kardjához, és a fiú feje felé sújtott. László a kezét felemelve védte magát, és megsebesült a fején és ujjain. Más források szerint László rántott kardot. Annyi bizonyosnak tűnik, hogy a Hunyadiak hívei, Kanizsai László és Nagy Simon Szilágyi Mihállyal dühödten berontottak a szobába a dulakodás hallatán, rávetették magukat Cilleire, és ott, helyben felkoncolták. Az asztalra kiterített tetem fejét Szilágyi Mihály vágta le – ezzel a bosszú műve beteljesedett.

„Meghalt a cselszövő, nem dúl a rút viszály…”, ahogy Erkel operájának, a Hunyadi Lászlónak talán legnépszerűbb dala zeng Cillei halála nyomán. Csakhogy a gyilkosság a felszabadult örömön túl egyben vészterhes előjeleket is hozott. A még mindig a misén imádkozó, alig 17 éves király vajon mit szól majd szeretett nagybátyja, támasza, Cillei Ulrik halálához?

Egyelőre még tomboltak az indulatok. A gróf levágott fejét a magyarok örömmámorban hordták körül a várban, aztán egyes források szerint zsákba téve útnak indították a szultán udvarába. Hunyadi László azonban hamarost visszarendelte a futárokat, és a fejet három nappal később kiadták a holttesttel együtt a zsoldossereg kapitányainak.

A gróf megölése egycsapásra kiengedte a szellemet a palackból. A leírások szerint a magyarok a város utcáin ünnepeltek, félelembe taszítva a király kis számú kíséretében ott tartózkodó

Gyárfás Jenő: V. László esküje. A jelenet a temesvári esküt örökíti meg

németeket. Némely források szerint a király embereit bántalmazták, néhányukat kifosztották.

Hunyadi László azonnal a király színe elé sietett, és őszinte, keresetlen szavakkal közölte vele, hogy mi történt. Sebeit és véres ruháját, valamint Cilleinek a szerb despotához írt levelét mutatva mentegette magát.

A halálra rémült V. László sajnálkozott, s kijelentette, hogy a történteken már nem lehet változtatni. A Cillei-évkönyv szerint halkan még azt is hozzátette:

– Az én órám sincs már messze, adja Isten, hogy csendes legyen…

A KIRÁLY ELSŐ ESKÜJE

Megesküdt a király
Hunyadi Lászlónak:
„Esküszöm az égre,
Az ég istenére,
Bántani nem foglak.”
(Petőfi Sándor: A király esküje – részlet)

Hunyadi és hívei természetesen igyekeztek vigasztalni a királyt, és biztonságát valamilyen módon szavatolni. Elhangzott, hogy V. László voltaképpen csak mostantól lehet igazi király, hogy „megszabadult” az átkos Cillei gyámkodásától, és önálló döntéseket hozhat.

A falakon túl táborozó birodalmi zsoldosok nyugtalankodni kezdtek, ám a király üzenetére, miszerint biztonságban van, nem esett baja – lecsillapodtak valamelyest. Egyes források szerint az ifjú király azt is megüzente kint táborozó híveinek, hogy Cillei gróf nem közönséges gyilkosság áldozata lett, csupán méltó büntetését nyerte el. A lekaszabolt nagyúr testét ekkor vitték ki a várból, fejét két nappal később, amikor a szultánhoz menesztett futár azt még idejében visszahozta.

Cillei Ulrik koponyája ma is látható Szlovéniában, a celjei Pokrajinski Muzej tárlójában. Rajta jól láthatóak a Hunyadiak fegyverei által ütött sérülések. A koponyát egymástól függetlenül két antropológus professzor is megszemlélte, és egyöntetűen úgy nyilatkoztak, hogy a koponya sérülései súlyos tárgy által okozott nagy erejű ütések következményei. A koponya bal maxillája és az orrüreg nagy része teljesen hiányzik, a szemüreg alsó része is sérült, a bal os temporale squamaján is sérülés nyomai láthatók. A bal os parietalen lyukasztott seb helye látszik. (Göblyös Péter

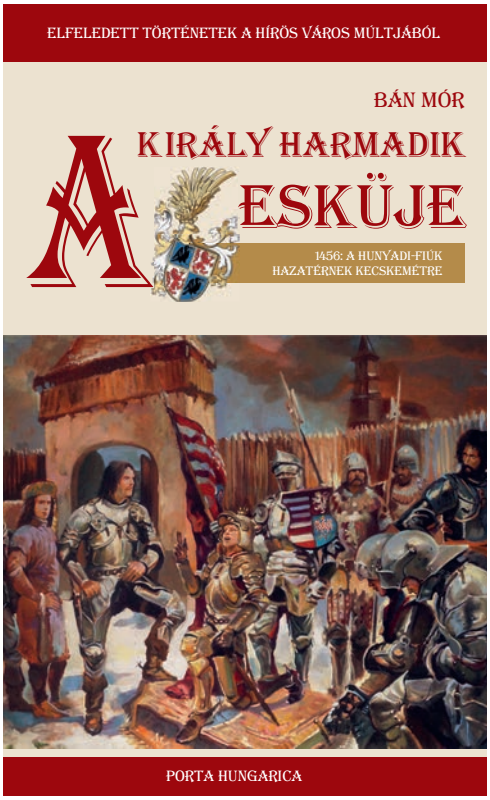
dr.: „Meghalt a cselszövő” – Erkel Hunyadi László operájának osteológiai vonatkozásai

Vélhetőleg még ekkor tett először esküt V. László Hunyadi Lászlónak, hogy nem áll majd bosszút rajta és családtagjain Cillei Ulrik meggyilkolása miatt. Megjegyzendő, hogy Nándorfehérvári „fogsága” alatt a király bármit megígért volna, csak hogy még egyszer szabadon engedhessék.
Aenas Sylvius későbbi levele szerint a keresztény világ nem ütközött meg különösebben az eset miatt, sőt, az a vélekedés vált uralkodóvá, miszerint Hunyadi László nem kevesebbet használt a köz ügyeinek ezen tette, mint atyja a törökök megverése által, mivel Mohamed és a gróf egyaránt ellenségei voltak a vallásnak: az külső, ez belső.

A továbbra is Nándorfehérvár falai között tartózkodó király a következőkben elrendelte a birodalmi sereg hazatérését. A feljegyzések szerint e „keresztes” had *„útjában igen sok rablásokat, rendetlenségeket követett el, és a magyar földnép által nagy részint agyonveretett; sok veszett el a táborban nyert ragályos nyavalyában, mellyet az országban mindenfelé, különösen pedig a fővárosban elterjeszte, és számos honfiak halálát okozá.”*

Mindezekből kitetszik, hogy V. László serege terjesztette el országszerte a Nándorfehérvár környékén, az ostrom alatt már pusztító pestist, mely Hunyadi János halálát is okozta. A legyengült, megtizedelt sereg egymástól elszigetelten hazafelé vánszorgó egységeit magyar parasztok verték agyon, ölték meg, nyilván a ragálytól való félelmükben és a fosztogatások megakadályozása végett. Ilyenformán vélhető, hogy a budai hadiút mentén, Kecskemét környékén is sor került német zsoldos csapatok lemészárlására.
Az elkövetkező napokban V. László jószerivel egyedül maradt a Hunyadiak erődjében. Halálfélelmében bármibe beleegyezett, amit a magyarok kértek tőle. Hunyadi László javaslatára Szegedre országgyűlést hirdetett, ahová az ország nemességét hívta, hogy sürgős döntést hozzanak a török háború folytatásáról, valamint a Felső-Magyarországon újonnan elharapózott huszita rablók megzabolázásáról.
November közepén aztán szűkös kíséretével útnak indult. Hunyadi László erőteljes invitálására Temesvár felé vették közösen útjukat, hogy meglátogassák a törökverő hős özvegyét, Szilágyi Erzsébetet. V. László – ha akarta, ha nem – engedelmeskedett. Velük tartott az udvartartás néhány tagja, Garai László nádor, kinek lányát korábban Hunyadi László jegyezte el, Güthi Országh Mihály, Lendvai Bánfi Pál főajtónálló, és néhány más nemesúr – fegyveres kíséretet azonban immár szinte csak a Hunyadiak katonái jelentettek.

A király harmadik esküje című írásunk itt még nem ér véget, ám terjedelmi korlátok miatt a Hírös Históriákban eddig a fejezetig tudtuk közöni. Az írás teljes terjedelmében hamarosan megjelenik a Kecskeméti Médiacentrum gondozásában, önálló könyvecske formájában. Megvásárolható a Kecskeméti Televízió szerkesztőségében – Szabadság tér 2. alatt. Érdeklődni a ktv@kecskemetitv.hu e-mail-címen lehet.

HAMAROSAN MEGJELENIK!

BÁN MÓR:
A KIRÁLY HARMADIK ESKÜJE
A HUNYADI FIÚK HAZATÉRNEK KECSKEMÉTRE

A TÖRTÉNELMI TANULMÁNY –
TELJES TERJEDELMÉBEN
BENNE: RÉSZLET A MATHIAS REX CÍMŰ
ÚJ REGÉNYSOROZAT 1. KÖTETÉBŐL.

VÁRHATÓ MEGJELENÉS: 2018. JÚLIUS 15.

MEGVÁSÁROLHATÓ:
KECSKEMÉTI TELEVÍZIÓ SZERKESZTŐSÉGE
6000 KECSKEMÉT, SZABADSÁG TÉR 2.
KTV@KECSKEMETITV.HU

Hunyadiak kecskeméti rajzfilmeken

A kecskeméti rajzfilmstúdióban több, a Hunyadi családhoz köthető produkció is készült még a '80-as években. Mátyás király meséiből 13 részes sorozat és egy egész estés film született, Hunyadi Jánosról pedig a Mondák a magyar történelemben című sorozatban emlékeztek meg. A produkciókról Mikulás Ferencet, a Kecskemétfilm Kft. alapító igazgatóját kérdeztük.

– A Magyar népmesék sorozat készítésekor találkoztam több Mátyás királlyal kapcsolatos történettel – meséli Mikulás Ferenc. – Ilyen volt többek között az Eb, aki a kanalát meg nem eszi, A bíró okos lánya és a Mátyás király és az aranyszőrű bárány meséje. Javasoltam a Magyar Televíziónak, hogy készítsünk ezekből is egy sorozatot, ami 1982–83-ban meg is valósult. Az MTA néprajzkutató csoportjától kaptunk eredeti gyűjtéseket a munkához, a forgatókönyv megírásával Kőszegi Ábelt bíztam meg. Újváry László kollégámat kértem fel a rendezésre, illetve a figuratervezésre, zenéjét pedig a Kaláka írta. A 13 részes mesecsokor a Mesék Mátyás királyról címet kapta. Olyan sikereket ért el a sorozat a televízióban és a DVD-ken egyaránt, hogy úgy döntöttünk, elkészítjük egész estés változatukat is.

1985-ben született meg a Mátyás, az igazságos című mozifilm. Helyei Lászlóról mintáztuk Mátyás király alakját, arcvonásait, ő is adta a hangját mesénk főszereplőjének. Az epizódokat Kaláka-dalok kötik össze, amelyeket Götz Anna énekelt. Nagy sikert aratott egész estés filmünk is, több mint 630 ezren nézték meg a mozikban, DVD mellett könyvben is megjelent az Alexandra gondozásában.

Mondák a magyar történelemben című sorozatunkban Mátyás apjával, Hunyadi Jánossal foglalkoztunk. Róla szól ugyanis a Jankula című epizód. Ennek a sorozatnak, amely 1986 és 1988 között készült el, Jankovics Marcell az írója és rendezője is. A zeneszerzője pedig szintén a Kaláka.

Pásztor Andrea

Fórián Károly

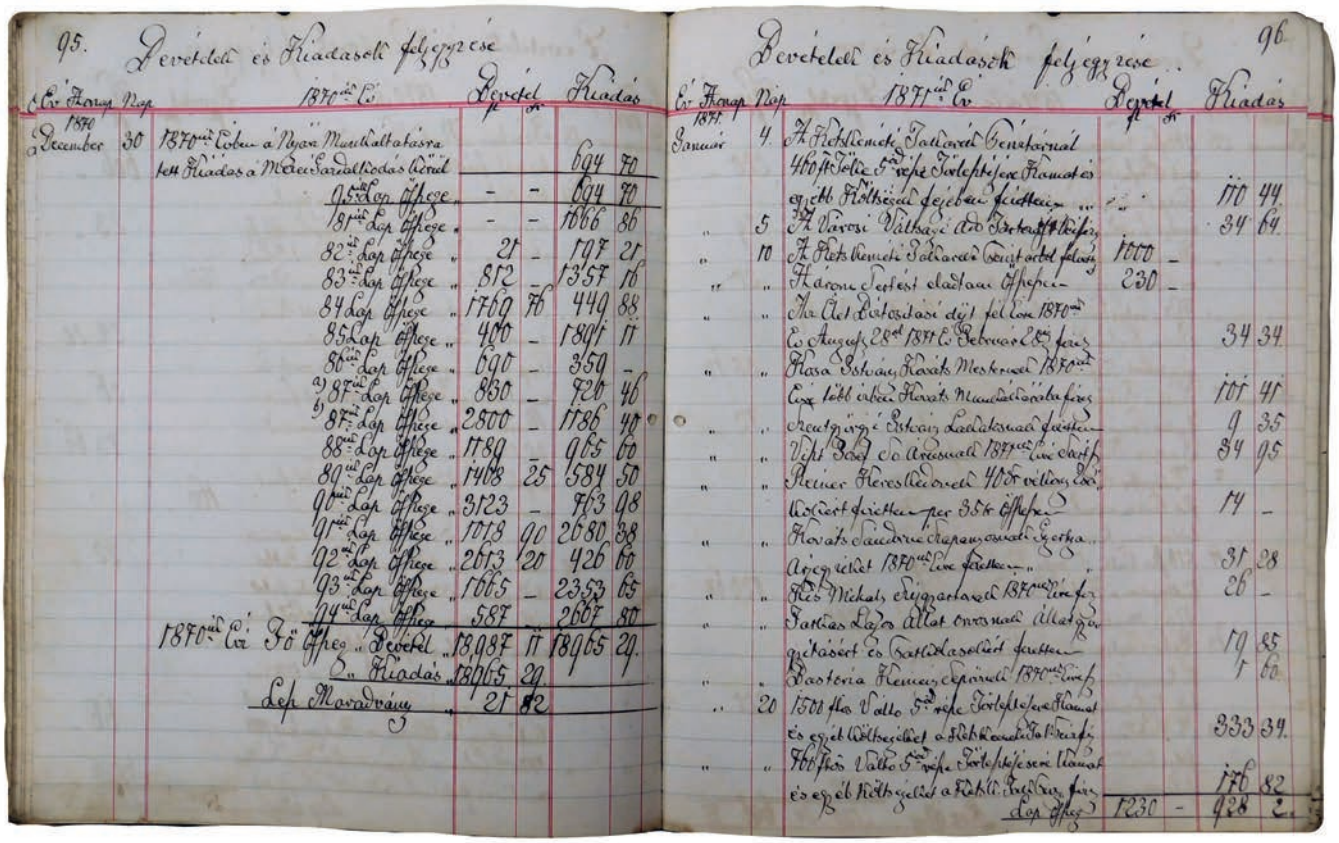
Egy 19. századi korszer gazdálkodást folytat politikus, közéleti em

A Fórián család ismert birtokos nemes család volt Kecskeméten az 1800-as évek elején. A család nemességet szerző őse, Fórián Imre testvérével, Borbálával együtt III. Ferdinándtól kapott nemesi címeres levelet 1655. május 11-én hódosi előnévvel. Fórián Károly dédapja, Fórián Antal az 1700-as évek elején Baján, a Grassalkovichok Bács-Bodrog vármegyei birtokának bonorum inspektora, nagyapja Fórián Antal (1741–1825) előbb Baján tiszttartó, majd Cegléden kamerális tiszt volt. Fórián Károly apja, Fórián György (Bogdány, 1784 – Kecskemét, 1864) már kecskeméti járási szolgabírói tisztet töltött be, 1816-ban vette feleségül d'Alliprandi Dorottyát. Fórián Károly Kecskeméten, 1827. április 25-én született.

A szülők fiukat, Károlyt gondos nevelésben részesítették. A kecskeméti piarista gimnáziumba íratták be. A középiskola után jogot tanult és ügyvédi diplomát szerzett, ügyvédként azonban soha nem dolgozott. Az 1848/49-es szabadságharcban nemzetőr hadnagyként vett részt Szenttamás ostrománál. 1849 végén a kecskeméti járás szolgabírája lett. 1850-től 1854-ig kecskeméti járási alszolgabíró volt, majd 1855–1857 között Kecskemét városnál lett adópénztárnok, 1857-től 1861-ig főpénztárnok, 1862. november 24-én pedig Kecskemét város törlesztési pénztárnokává választották meg. 1867. július 31-ig töltötte be ezt a tisztséget. Még 1848-ban megnősült, elvette bransich Gassich János és dengelegi Szűcs Klára leányát, bransich Gassich Szidóniát.

A Gassich család is vagyonos kecskeméti család volt. Gassich János 1826-tól töltött be városi hivatali állásokat. Előbb városi aljegyző, majd 1829–1831 között főjegyző, 1831–1833 között szenátor, 1833-tól 1837-ig másodbíró, 1837-től 1848-ig ismét tanácsnok volt. Ezt a tisztet töltötte be 1849. nov. 20-ig, ekkor polgármesternek nevezték ki, 1851-ig volt ezen a poszton. Végül 1851. aug. 25-től 1855-ig, haláláig (1855. jan. 20), ismét tanácsnok volt.

Fórián Károlynak és Gassich Szidóniának négy gyermeke született: Irma, Mária, Gergely és Ilona, de csak Irma érte meg a felnőtt kort. 1864-ben Fórián Károly elvesztette feleségét és apját, rá két évre pedig (1866-ban) testvérét, Györgyöt is,

Fórián Károly gazdasági könyve, 1874 (Forrás: MNL BKML)

RŰ
Ó BIRTOKOS,
BER

aki Kecskemét gazdasági tanácsnoka volt, és akivel közös gazdálkodást folytattak. A gazdaság vezetése, özvegy anyósának és testvére kiskorú gyermekeinek fenntartása is Fórián Károlyra nehezedett. Az egész család vagyonát ő kezelte.

Fórián Károly gondos, szorgalmas, gazdaságára ügyelő ember volt, a betöltött hivatali állások szerint a pénzügyekhez is értett. Ezt tükrözi a Bács-Kiskun Megyei Levéltárban, a Fórián család iratai között fennmaradt *„Gazdasági könyve"*, melyet 1861. augusztus 25-től 1874 januárjáig vezetett. Feljegyezte benne aprólékos pontossággal a gazdálkodásból származó bevételeit, valamint a családra és a gazdaságra tett kiadásait. Még 1861-ben készített bátyjával, Györggyel egy végleges osztályos egyességet. (Bátyja ekkor 402 forintot fizetett neki épületekért. Sajnos az egyesség szövege nem maradt fenn.) Fórián Károlynak és feleségének (tulajdonképpen a Gassichoknak) Ágasegyházán volt birtoka.

Ágasegyháza a 14. században még önálló település volt, a török hódoltság alatt azonban teljesen elpusztult. A török kiűzése után Hügyel Farkas kapta meg a királytól a pusztává vált nagy részét, akitől Kecskemét város bérelte a földet. A 19. század elején már 19 birtokrészből állt. Birtokosai között voltak a Szilyek, a Liptayak, az Ordódyak. Kecskemét város előbb zálogba vette a Szily és Liptay föld nagy részét, majd 1808-ban véglegesen megvette a Szily részt. 1844-ig a város jelentős részt, mintegy 8.103 kat. hold területet vásárolt meg Ágasegyháza pusztában. A Liptay részt pedig 1847. március 15-én szerezte meg örökösen Kecskemét. Ez a részbirtok Ágasegyháza puszta 1/3-át tette ki. A Liptay részt Kecskemét város 12 éves törlesztésre mintegy 27 kecskeméti birtokos családnak adta el. A földbirtokot szerzettek között voltak a város előkelő családjainak tagjai, aki közül többen városi hivatalt is viseltek, így: Balla János, Sárközy Lőrinc táblabíró, Gyenes Mihály mérnök, Szappanos István, Labancz Antal,

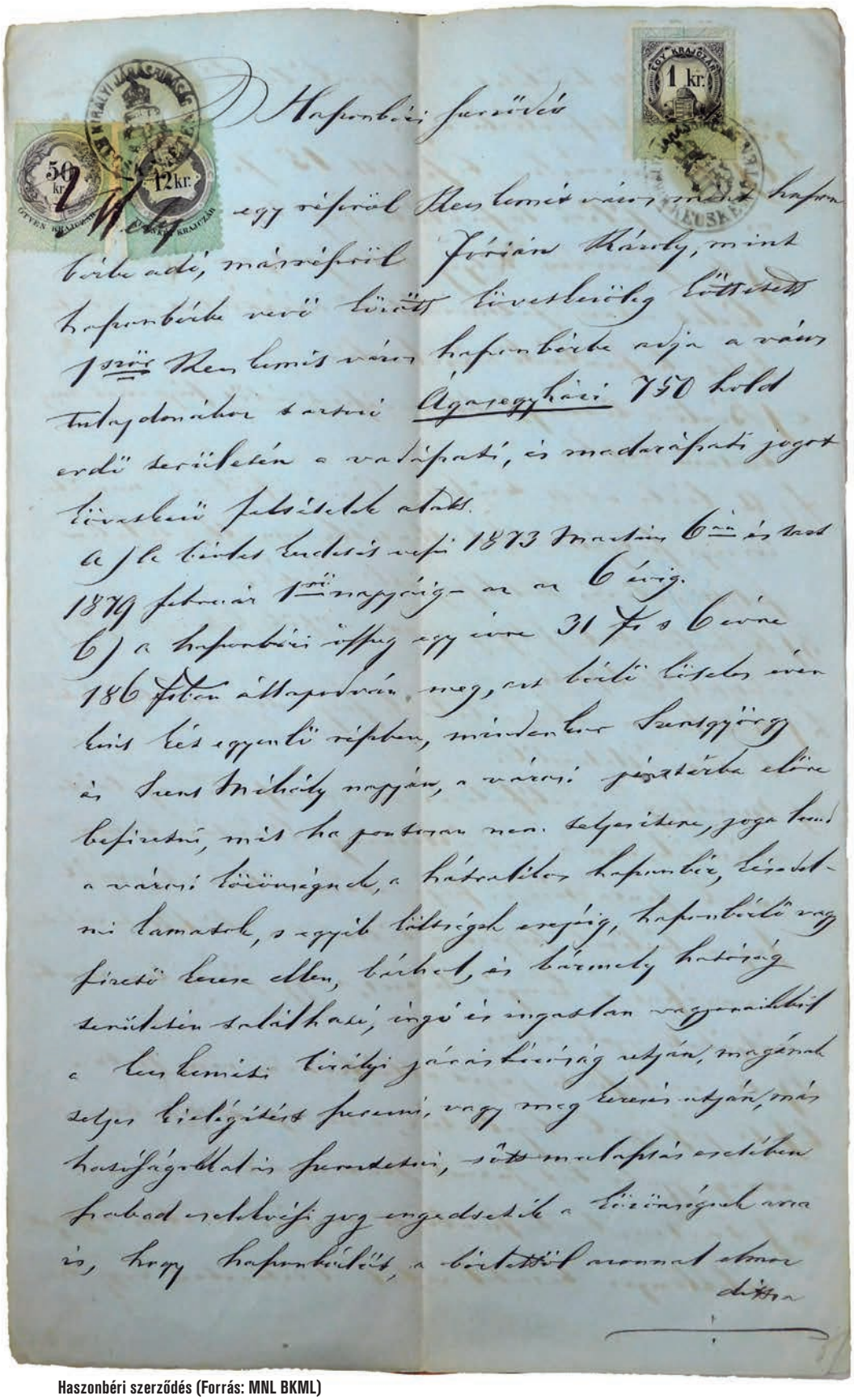

Fórián Károly portréja (1827–1880)

Szeless Sándor, Sárközy Pál, Drégely István, Ferenczy István és Gassich János tanácsnokok.

A Gassich család tehát jelentős saját birtokkal rendelkezhetett Ágasegyházán már a 19. század elején, korábban pedig haszonbérlőként. Fórián Károly is igyekezett a házassága révén szerzett birtokrészt növelni. 1850-ben például azt kérte a város tanácsától, hogy a nemes Gassich Sándortól elvett ágasegyházai földet nevére írják át. Gassichtól valószínűleg azért vette el a város a korábban kiosztott földbirtokot, mert a törlesztő részletet nem fizethette. Ez bevett szokás volt a város 19. századi gazdaságpolitikájában.

Fórián Károly ágasegyházai birtokán 1861-ben fejlesztésbe kezdett. Ekkor kezdte el építeni a tanyaházat. Ezt mutatja Gazdasági könyvében a ház építőinek fizetett napszám és a vályogverésért fizetett összegek bejegyzése. (Az említett könyvecske utolsó lapjain a birtokon lévő tanyaépület szobáinak berendezéséről, gazdasági eszközökről készített leltár olvasható.) 1867-ben Fórián Károly Kecskemét tanácsától kérte ágasegyházai birtokának, s az azon található gazdasági épületeknek megbecsültetését. A becslésről a jelentést Deák János és Darányi János törvényszéki becsüsök december 17-ére készítették el. Eszerint az ágasegyházai birtok nagysága 522 hold 72 négyszögöl volt, becsárát hol-

Haszonbéri szerződés (Forrás: MNL BKML)

danként 60 forintban állapították meg, értéke pedig 31.322 forint 70 krajcár volt. A birtokon állt egy 18 öl (1 öl= kb.1,8–2 m) hosszú, 4 öl széles náddal fedett, több padozott szobából és konyhából álló lakóház, értéke 1500 forint. Volt egy szintén 18 öl hosszú, 4 öl széles marhaistálló 800 forint értékű, egy 6 öl hosszú, 3 öl széles sertés- és baromfiól 200 forint értékű, egy 16 öl hosszú, 4 öl széles juhszín 600 forint értékű, egy 8 öl hosszú, 3 öl széles kertészlak 400 forint értékű és egy 10 öl hosszú 4 öl széles ököristálló 400 forint értékű. A birtok és a rajta állt épületek összértéke ekkor 35.222 forint 70 krajcárt tett ki. Fórián Károly a későbbiekben is igyekezett megszerezni a Gassich birtokrészeket. 1868. március 14-én özv. Gassich Jánosnéval közösen folyamodást nyújtottak be a városi tanácshoz. Az özvegy kijelentette, hogy az ágasegyházai puszta nevén álló 74. és 75. részlet számú birtoka váltságának felszaporodott hátralékát és kamatát nem képes tovább fizetni, és szerződésben átruházta azt vejére, Fórián Károlyra. Ennek hatósági jóváhagyását kérték. Ettől kezdve Fórián Károlynak kellett fizetni a föld után a megváltással járó terheket és természetesen az adót is. Ez nem volt kevés, mert a két földrészlet utáni tartozás mintegy 5.755 forint 76 krajcárt tett ki. Hogy anyósa után maradt és saját tartozását rendezte Fórián Károly a Budai Takarékpénztártól 8000 forint kölcsönt vett fel.

Fórián Károly nagyállattartással (szarvasmarhák, lovak), sertés- és juhtenyésztéssel, szántóföldi gabonatermesztéssel, szőlő- és gyümölcstermesztéssel foglalkozott, jószerével a gazdálkodás minden ágával. Gazdasági könyvecskéjébe (szép, tiszta írással) mindent aprólékosan bevezetett. Pl. 1862. május 23-án ezt írta: *„Schweiger József az 1862. évi gyapjúmért fizetett 6 db császári aranyat, 30 font (1 font = kb. 0,56 kg) cukrot, 10 font kávét és készpénzt 1.058 forintot”*. A gazdasági kis

könyvből derül ki, hogy Fórián Károlynak Szentlőrincen (Kohányszentlőrincen, mai Nyárlőrincen) haszonbéres földje, kaszálója, Bugacon pedig erdőrésze is volt. 1865. január 8-án, a Bugacon vett 4 *„porció”* erdőért 33 forint 50 krajcárt fizetett. Ugyanezen a napon tett bejegyzése: *„A szentlőrinci őszi szalmámat 15 szekerével eladtam”*, bevétel 100 forint. Sőt, Köncsögön legelőt is bérelt ebben az időben. 1865. január 17-ei bejegyzés szerint: *„Halász Boldizsár úrnak köncsögi haszonbér félévi* – kiadás – *75 forint.”* Köncsögön tanyaépületet is csináltatott. Egy 1865. október 10-ei bejegyzés szerint: *„A köncsögi tanyaépület csinálásakor a mesterembernek fiz*[ettem] *14 forintot”*. 1865 márciusában ismét eladott 14 szekér szénát, 240 forintért.

Külön tanulmányt érdemelne Fórián Károly gazdálkodása. Itt azonban csak néhány részletére tudok kitérni a sok figyelmet, körültekintést igénylő munkájának. Minden évben összegezte a bevételét és kiadását. Ezek kigyűjtve:

Év	**Bevétel** (Ft, krajcár)	**Kiadás** (Ft, krajcár)
1861	830,-	948,44
1862	4.752,54	5.214,95
1863	3.296,-	4.190,93
1864	4.185,80	7.915,22
1865	17.275,79	15.933,29
1866	6.886,20	8.966,25
1867	11.120,31	10.212,98
1868	12.823,24	11.065,04
1869	23.691,93	22.007,91

Kezdetben kiadásai nagyobbak voltak, mint a gazdálkodásból befolyt jövedelem. Fórián Károly nem kevés adót fizetett a földbirtokok után, pl. 1861 végén császári adóba a maga birtoka után 31 forint 3 krajcárt, a közös birtok után 125 forintot, Ágasegyháza vételárának törlesztő részlete pedig 141 forint 40 krajcár volt.
Egy 1866. évi bejegyzésből kiderül, hogy számadó gulyása évi bére (1865 Szent György naptól 1866 Szent György napig) 114 forint volt. A házi nőcselédeknek egy évre 136 forintot fizetett Fórián Károly. Biztosítást is kötött az ágasegyházai tanyaépületekre, tűzkárra, ennek negyedévi költsége 13 Ft 20 krajcár volt. 1867 márciusában pedig életbiztosítást kötött az Életbiztosítási Társaságnál.

Ebben az évben a városban volt két háza közül a Csongrádi kis utcában volt házát Kolmb izraelitának adta ki évi 120 forint haszonbérért. Még 1867. június 23-án két háza *„betisztításáért”* 10 forintot fizetett. Szintén júniusban 700 db juha gyapját adta el 1.550 forintért. 1867. július 2-án a következő bejegyzés olvasható a gazdasági könyvecskében: *„Néhai Fórián György testvérbátyám ágasegyházai földjüket átveszem haszonbérbe, 1 évre fiz.1.190 forintért.”* 1867. augusztus 5-én 300 véka (1 véka=23,28 kg) tiszta búzát adott el a Schweiger testvéreknek 600 forintért. Szeptember 22-én 200 mérő (1 mérő=46,56 kg) rozst adott el, mérőjét 5 forinttal számítva, 1.000 forintért. Novemberben 2.000 kéve nádat vágatott le, december 30-án pedig minden cseléd bérére, beleértve a juhászokat is, összesen 800 forintot adott ki. Irma lánya jövőjére gondolva ez év végén egy kecskeméti takarékpénztári részvényt vásárolt számára 120 forintért.

Az 1868. évi kiadások között szerepel: *„A családi sírbolthoz egy kereszt emléket vettünk, az én részemről fizettem 100 forintot”*. Ugyanezen év június 10-ei bejegyzés szerint a Gassich-féle ágasegyházai föld megszerzésekor ügyvédi díjként 20 forintot fizetett ki Fórián Károly. Gondos gazdaként jégverés ellen biztosította az ágasegyházai gabonát.

1869-ben kezdte meg gazdasága gépesítését. Május 29-én fűkaszáló gépet vett 310 forintért, június 27-én pedig Vidats István gépgyárából vett cséplőgépe árának utolsó részletét fizette ki, mintegy 360 forintot. (1871. június 4-én a Hansby angol gépgyártól egy szénagyűjtő gép árát – 155 forint 60 krajcár – fizette ki.) 1869. október 5-én fizette ki a Bécsi Földhitelintézettől felvett kölcsönét (8.493 forint 41 krajcárt), a Budai

A gazdálkodáson túl az élet sokszínűsége is nyomon követhető a gazdasági könyvecske lapjain. Érdekességként néhány kiragadott bejegyzést érdemes megnézni, pl.:

1861. augusztus 26.	Tanyára egy kályha beszerzése	3 Ft
1861. szeptember 8.	Egy zöld könnyű kocsi csináltatása	70 Ft
1861. szeptember 22.	22.000 vályog kiveréséért és berakásáért	46 Ft 40 krajcár
1861. december 30.	1 mázsa konyhasót vettem	4 Ft
1862. március 23.	orvos és gyógyszerész árjegyzéke	60 Ft 55 krajcár
1862. május 5.	két jármos ökröt vettem	196 Ft
1862. május 17.	Tanyaház csináltatásáért napszám	1 Ft 40 krajcár
1862. május 18.	Francia nyelv tanítónak 3-szori	12 Ft
1862. május 20.	Kislányomnak egy vánkos hímezése után	8 Ft
1862. június 30.	Csolnoki szabónak ruhaneműkért	15 Ft
1862. szeptember 8.	Szobafestőnek	12 Ft
1862. október 19.	Kutat csináltattam	18 Ft
1863. január 10.	Zimmermann úrnak zongora árába	60 Ft
	Szana tanítónak	50 Ft
1863. február 10.	Király Károlynak 3000 tégláért	30 Ft
1863. február 20.	Frisen pesti suszternek	27 Ft
	König pesti cipésznek	22 Ft
	Milhoffer orvos úrnak	25 Ft
1864. március 15.	Nőmnek adtam és Irmának	39 Ft
1864. július 24.	Boldogult nőm temetése	200 Ft
1864. december 31.	Négy béres, kocsis és kanász évi bére	380 Ft
1865. február 15.	Tausing nyergesnek kocsi és szánkó kijavításáért	6 Ft
1865. március 12.	Eladtam két hízott ökröt a vásárba (bevétel)	171 Ft
1865. március 27.	Ültetni való gyümölcsfákat vettem	16 Ft 85 krajcár
1865. április 26.	Schweiger Fülöpnek szentlőrinci haszonbér	415 Ft 14 krajcár
	Bécsi utazási költség	55 F
1865. június 1.	Schweiger Józsefnek eladtam	
	511 db birkám gyapját (bevétel)	1.156 Ft
1865. november 7.	3 nőcselédnek évi bére	140 Ft
1865. december 18.	eladtam 5 hízott sertést (bevétel)	250 Ft
1865. december 19.	eladtam 20 db ludat (bevétel)	21 Ft
1865. december 31.	Tisztviselői fizetésem 1862 dec. 1-től	
	3 év 1 hó (bev)	1.850 Ft

Takarékpénztártól felvett 8.000 forintból és saját pénzéből.

Az 1870. év jórészt lányáról, Irmáról szólt – a rá vonatkozó bejegyzések többszöri előfordulása alapján. Február 10-én farsangi báli költségekre adott Irmának 140 forintot. Október 20-án pedig már a kiházasítására tett kiadását jegyezte fel: *„A lányom kiházasításakor mindenféle szükségleteire: 1.668 forint 38 krajcár”*. (Ez majdnem háromszorosa volt annak az összegnek, amit 300 véka tiszta búzáért kapott 1867-ben.) Még 1871 februárjában is fizette a Behr testvérektől Irma kiházasítására vásárolt holmik részletét. Fórián Károly ugyanis, ha a szükség úgy hozta nemcsak pénzintézetektől, de magánszemélyektől is vett fel kölcsönöket, amiket az eladott termények vagy gyapjú árából törlesztett.

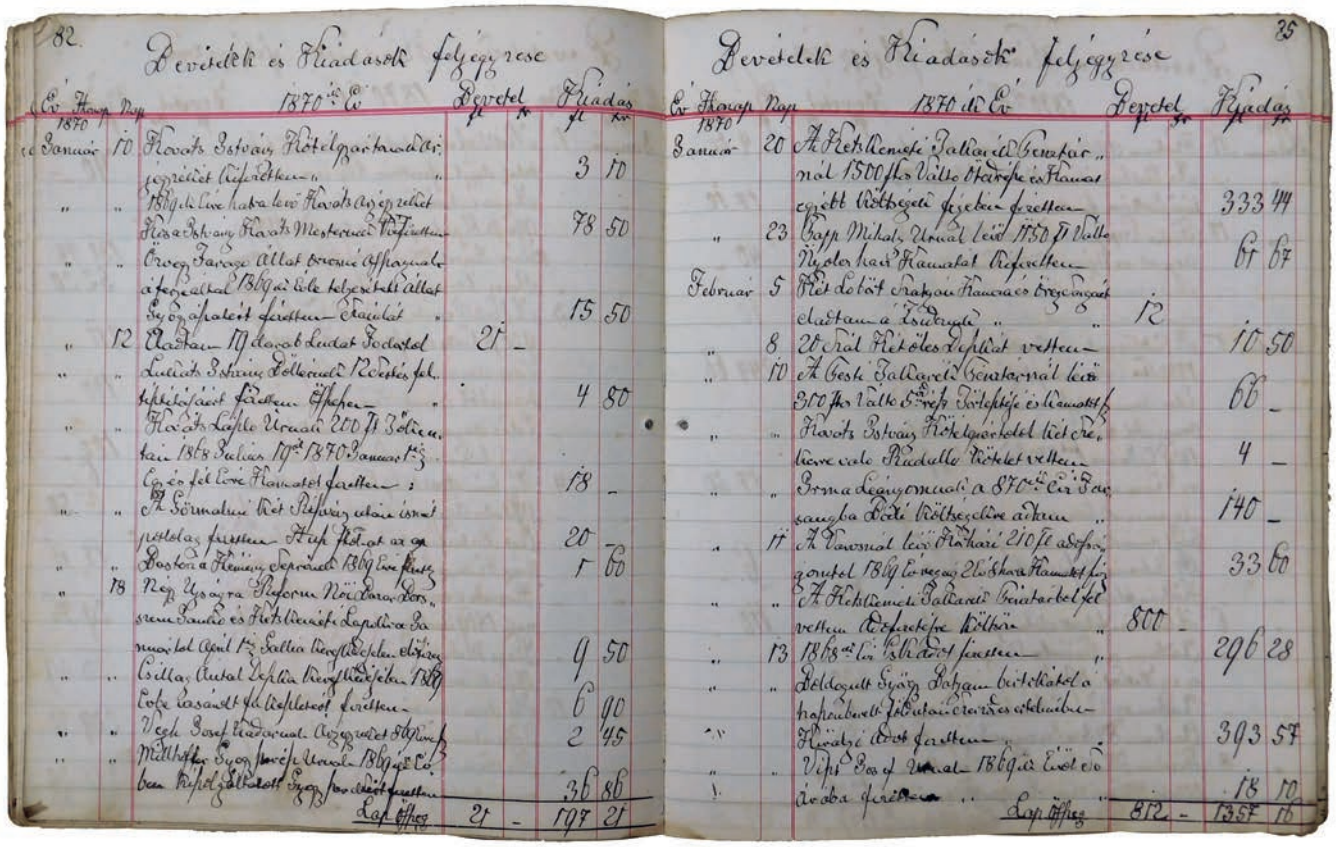
Fórián Irma 1870. november 12-én kötött házasságot Zombory Lászlóval, aki ekkor még Cegléden volt ügyvéd, de a következő évben Kecskemétre helyezte át ügyvédi irodáját.

Fórián Károly a gazdálkodás mellett tevékenyen részt vett Kecskemét város közéletében. Deák Ferenc híveként alapító tagja volt a helyi – 1861-ben létrejött – Olvasó körnek, melynek később elnöke lett. A helyi Deák-párt az 1860-as években erősödött meg, melynek következményeként a két országgyűlési képviselőt választó városban, a 2. kerületben 1865-től 1878-ig mindig Deák-párti, illetve a fúzió után Szabadelvű párti jelöltet választottak meg.(1878-ban a város vezető testületében, a törvényhatósági bizottságban és a hivatali posztokon a Szabadelvű párt jutott többségre a függetlenségiekkel szemben.) A kecskeméti Deák-párt vezetője 1861 és 1875 között Horváth Döme, aki egyben a város 2. kerülete országgyűlési képviselője is volt. 1875-ben államhivatalnokká nevezték ki, helyette a 2. kerület országgyűlési képviselőjévé Szűcs Imrét választották. Szűcs 1875 októberében meghalt, s a november 29-én megtartott képviselőválasztáson Fórián Károly kapott többséget, ő lett Kecskemét két képviselőjének egyike. Képviselőként nem a pártelvekre, hanem lelkiismeretére hallgatva szavazott a kormány ellen a boszniai okkupáció kérdésében és az Ausztriával újabb tíz évre kötendő vámegyezség kérdésében. Fórián Károly nem volt valódi politikus, egyenes, őszinte, lelkiismeretes emberként vett részt a nagypolitikában. Tevékenysége azonban azt eredményezte, hogy a helyi 2. kerületi szabadelvű párti tagok elkedvetlenedtek, s az 1878. augusztus 12-én tartott országgyűlési választáson Kada Elek függetlenségi párti jelölt kapott többséget és került be a parlamentbe.

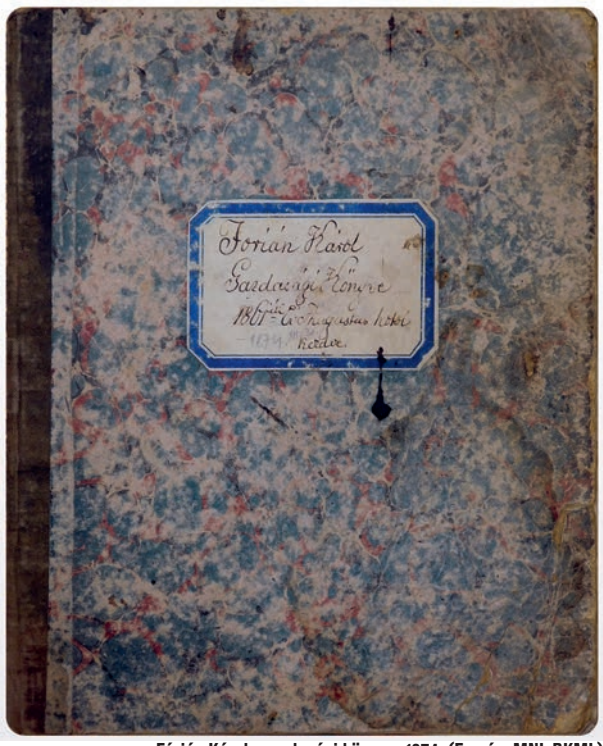
Fórián Károly a Kecskeméti Kaszinó elnöki tisztét is betöltötte, s a rendkívüli autonómiát élvező kecskeméti róm. kat. egyház főgondnokává is megválasztották, mely tisztséget haláláig töltötte be.

Fórián Károly gazdasági könyvecskéjében utalásokat találunk a kecskeméti politikai, társadalmi életben játszott szerepére, és arra is, hogy nem sajnálta a pénzt könyvekre, újságokra. Éves tagdíjat fizetett az Olvasókörben, Gallia Fülöp könyvkereskedőnek pedig rendszeresen újságok előfizetésére adott ki pénzt. A Kecskeméti Lapok – amely 1868 októberétől jelent meg mint a város első helyi újsága – *„felsegéllésére 12 forint 50 krajcárt”* adott, de járatta a Reform c. újságot is.

Fórián Károly éveken át vadászatokat tartott birtokán. 1873-ban feljegyezte, hogy január 28-án a vadászat költségére

150 forintot fizetett ki. Puskájának hátultöltőre átfordításáért 45 forintot adott ki. Vacsról vadfalkát hozatott, ami 16 forintjába került. Valószínűleg a vadászat résztvevői számára hozatta a 2 akó 1 pint (1akó=58,60 l, 1 pint= kb. 1,67 l) diósgyőri asztali bort, ami szállítással együtt 25 forintjába került. 1873. szeptember 9-én kötött szerződést Kecskemét várossal a város ágasegyházai 750 hold erdő területén a vadászati jog bérletére. Az 1873-tól 1879-ig tartó bérlet évi díja 31 forint volt, hat évre összesen 186 forint. A bérleti időszakban Fórián Károly rendszeresen tartott vadászatokat a területen. A Kecskeméti Lapok 1876. január 16-i száma is említésre érdemesnek tartotta, hogy hírt adjon a vadászatról. *„Fórián Károly országgyűlési képviselőnk ez évben is megtartá* ágasegyházi *birtokain a már évek óta rendeztetni szokott hajtóvadászatot… s minthogy az idő ily kedvező volt (-15 fokot meghaladó) meg is jelentek a vadászok teljes számmal s bár a vadászat nem nagy sikerrel folyt le, kárpótolta azt a házigazda szívessége s a vígan eltöltött s átvirrasztott éj."*

Fórián Károly gazdasági könyve, 1874. (Forrás: MNL BKML)

Fórián Károly 1872-ben új (11 és fél öles) cselédház építésébe kezdett ágasegyházai birtokán, május 30-án 4.500 db téglát vett 67 forint 90 krajcárért, 4 mázsa meszet, deszkákat, léceket 15 forint 20 krajcárért. Korhely nevű hátaslovát (*„sárga paripáját"*) Schweiger Lajos zsidónak 240 forintért adta el. 1873-ban gazdálkodásra és nyári *„munkáltatásra"* mintegy 1.012 forintot fizetett ki. 1874-ben Bakule Márton műkertjéből (a műkert tulajdonképpen a város kertészete volt, amit Bakule Márton alakított ki, telepített be és vezetett) gyümölcsfákat vett, decemberben átalakíttatta, kijavíttatta városi lakóházát. A városi háza felújítására, asztalos-, lakatos-, kőműves-, kárpitosmunkákra 702 forint 44 krajcárt fizetett ki. Aranyrámás tükröt és képeket is vett a házba 30 forintért. (Ebben az évben mindenféle alkalmazottjának, cselédeinek bére 3.550 forintot tett ki.)

Fórián Károly gazdasági feljegyzéseiből derül ki, hogy lánya és veje részére Kecskeméten megvette az ún. Csernus-féle házat, ráadásul hitelből. 1872. április 21-ei bejegyzés: *„A lányom részére megvett Csernus-féle ház árába fizetendő 1. részlet fizetésére a Kecskeméti Takarékpénztárból felvettem 1.000 forintot."* Ezt az összeget május 1-jén *„Zombory László vejemnek a Csernus-féle ház megvételére segedelmül adtam"*. Szeptember 11-én már ezt jegyezte be: *„Zombory László vejemnek a lakóházhoz megkívántató anyagokért: fa, cserép, tégla és munkabér, adtam 100 forintot"*. 1873 augusztusában a ház árának második részletét – szintén 1.000 forintot – is átadta Zombory Lászlónak.

Külön könyvben vezette Fórián Károly az állatállományával kapcsolatos adatokat és az állatokkal foglalkozókkal kötött szerződéseit. (A könyvecskének hiányzik az eleje, nem derül ki, hogy mikor kezdte vezetni, és különben is elég megviselt állapotban maradt fenn a levéltárban.) 1875-ben pl. többek között ez olvasható: *„Gyapjas Istvánt megfogattam Gazdának 1875-ik év Szent Mihály naptól 1876-ik év Sz. Mihály napig. Egy évre készpénz bére 100 forint, 10 véka kétszeres búza, 50 véka rozs, 10 véka árpa, 2 véka kása, 50 font szalonna, 50 font só, 4 véka Rozsvetés, 8 marha telelés, 10 nyaralás, kukoricza, krumpli föld feléből"*. Egy öreg béresre vonatkozó bejegyzés: *„Bartha Mihályt megfogattam Öreg Béresnek 1876-ik évre készpénz bére 50 forint, 4 marha tartás, 8 véka tiszta búza, 52 véka rozs, 10 véka árpa,2 véka kása, 50 font szalonna, 40 font só, 4 véka Rozsvetés, 1 ½ hold vetemény, 2 sertés nyaralás, szabad lakás"*. Fórián Károlynak a könyv szerint volt 2., 3., 4. és kisbérese is, az ő szerződésüket is bevezette a könyvecskébe. A gazdaságában dolgozott még igás kocsis (1876-ban Somodi László), mindenes (1876-ban Meskó Imre), számadó gulyás, csikós, kanász, kapás. Minden alkalmazottjáról külön lapon vezette a szerződést és a nekik kifizetett összegeket, járandóságokat. Darabszámra számon tartotta állatait is. Fajtánként, sőt név szerint bevezette azokat a könyvbe. Csak egy éves összesítés adataiból kiderül, mennyi állattal kellett gondolnia Fórián Károlynak.
1869-ben:

szarvasmarhák:	
Tehén	32 db
4 fű tinó	7 db
3 fű tinó	9 db
3 fű üsző	9 db
Rugott üsző	13 db
Rugott tinó	12 db
Öreg bika	2 db
3 fű bika	1 db
Rugott bika	1 db
Összesen:	**86 db**

lovak:	
Öreg kanca	12 db
4 fű paripa	2 db
3 fű paripa	2 db
3 fű kanca	4 db
3 fű csődör	2 db
Rugottak	7 db
Összesen:	**29 db**

A birkák száma ekkor 1.002 db, a sertéseké 31 db (itt is fajtánként, név szerint felsorolva). 1880. december 7-én – már Zombory László bejegyzése szerint – a marhák száma 104 db volt.
A példát mutató gazda, a lelkiismeretes hivatalnok, a tisztességes politikus – akit nem szónoki sikerei, nem a népnek tetsző hangzatos ígéretei emeltek különböző posztokra, hanem embertársai bizalma – Fórián Károly, 1880. augusztus 11-én hunyt el Kecskeméten. Életéről és haláláról a helyi lapok méltatásokat közöltek.

Péterné Fehér Mária

„Magyar ember” a vé

Nagy formátumú egyéniség volt. A tekintélyes megjelenés mellett józan észjárás, erkölcsi emelkedettség, egyszerű jóság és egy életre szóló elhivatottság ötvözete jellemezte. Már megjelenésében volt valami fejedelmi: öblös hangja, mely jókedvében provinciálisan „ő”-ző kecskeméti tájszólásba csapott át.

Bérmáló gyermekek között

125 éve, 1893. június 11-én a hírös városban született Kovács Sándor római katolikus plébános, püspök. Ősi kecskeméti családból származott. Hivatástudata, hála családja mélyen vallásos voltának, korán jelentkezett. Középiskoláit szülővárosában, a piarista gimnáziumban, a teológiát pedig a váci szemináriumban végezte. Egy ideig *„kisegítő káplán”*, a nép nyelvén *„száraz káplán”* volt szubdiakónusként Kecskeméten. 1915-ben szentelték pappá. Ezt követően tanulmányai folytatása végett elöljárói a bécsi Augustineumba küldték. Ferenc József halála után gróf Csáky Kálmán püspök hazarendelte Vácra, és maga mellé vette másodtitkárnak, majd később első titkárává nevezte ki. Áldozatos munkájáért rövidesen pápai káplán címet kapott.

1928-ban szülővárosa, Kecskemét plébánosának választotta. Tisztségébe 1929. október 14-én Hanauer István megyéspüspök iktatta be. Az ünnepi szertartáson az énekkar Póta Aladár főkántor vezetésével, zenekari kísérettel Szent-Gály Gyula c-moll miséjét énekelte. A szentmise után pártállás és osztálykülönbség nélkül sokan köszöntötték az új plébánost. A főispán, a polgármester és a főgondnok üdvözlő szavaira Kovács Sándor így válaszolt: *„Meghatottság fog el, amikor hivatalosan is elfoglalom állásomat. Kérem önöket, hogy támogassanak munkámban. A neveléssel nemcsak egyházam, városom, hanem Csonka-Magyarország felépítésén is fáradozom. […] Óriási felelősség a plébánosi állás egy hatvanezer hívet számláló egyházközségben. Nagy feladatok várnak rám. Viselnünk kell a keresztet, hogy a ma »nagypénteki állapotából« eljuthassunk egyházközségünk húsvéti ünnepéhez. Összefogást, összetartást és megértő szeretetet kérek önöktől. […] Az egyházközségünket virágoztassuk fel. Legyen az egy hegyre helyezett világosság. Ezért élek és halok itt önök között.”*

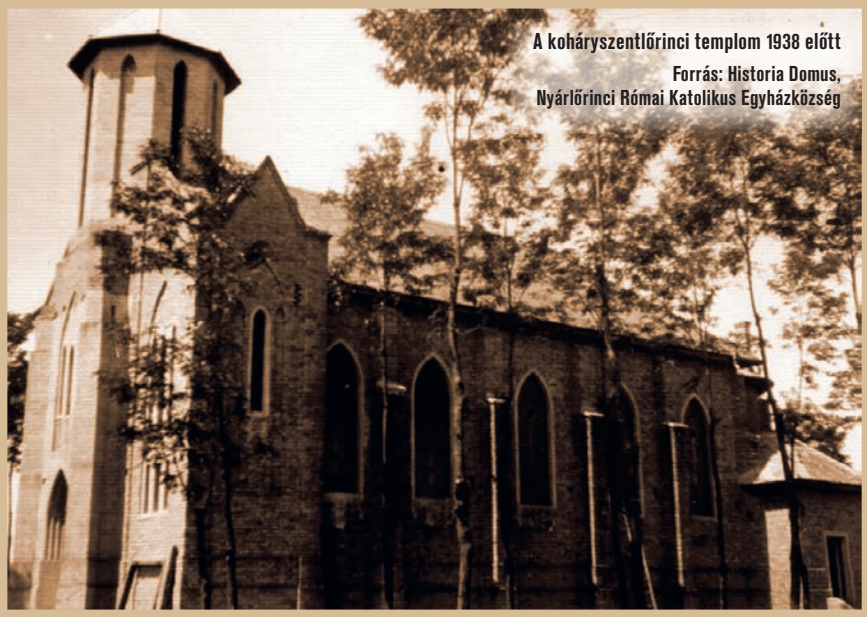
Ettől kezdve áldozatos lélekkel végezte a kecskeméti katolikusok lelki gondozását. Elsőrendű szónok és szervező volt, a szépszámú vallásos szervezetet igyekezett központi irányítás alá vonni. Személyes tekintélyét latba vetve elérte, hogy 1930 novemberében az egyháztanács megszavazta a piarista gimnázium új épületének fel-

GEKEN

építését. Plébánosi munkája mellett részt vett Kecskemét közéletében is. Éveken át szerkesztette a Kecskeméti Katolikusok Lapját. Működése által nemcsak híveinek szeretetét és az egész város tiszteletét és megbecsülését szerezte meg, hanem a felsőbb egyházi hatóságok legteljesebb elismerését is kiérdemelte: 1929-ben apát, majd 1933-ban kiskunsági főesperes lett, 1937-ben pedig pápai prelátusi címet kapott. 1944 tavaszán – 16 éves kecskeméti lelkipásztorkodása után – XII. Piusz pápa a szombathelyi egyházmegye püspökévé nevezte ki. Horthy Miklós kormányzó a maga részéről így indokolta a döntést: *„Magyar embert akartam én is a végekre ezekben a nehéz időkben."*

Hivatalba lépését követen a megpróbáltatások hosszú sora kezdődött el számára. A német megszállás és az ezzel járó zsidóüldözés fokozódása erkölcsi kötelességévé tette, hogy védelmet nyújtson számukra. Jóllehet kevés tér mutatkozott ennek megvalósítására, szorgalmazta a klérus egységes fellépését érdekükben. 1945. március 4-én a város pusztító amerikai légitámadást élt át. A gyönyörű szombathelyi székesegyház és vele a püspöki palota oldalszárnya is nagyrészt romba dőlt, melynek emberáldozatai is voltak. Kovács Sándor püspöknek és munkatársainak, továbbá egyházmegyéje áldozatos munkájában résztvevő híveinek köszönhetően a székesegyház újjáépítése 1947 nyarára fejeződött be. Az ünnepélyes újraszentelést Mindszenty bíboros végezte az egész magyar püspöki kar jelenlétében.

A következő évben a ország minden püspöki székhelyére politikai megbízottat állítottak, aki a *„Párt"* utasításainak szellemében minden egyházkormányzati ügyet ellenőrzött. Ettől az időtől fogva Kovács Sándor püspök élete több mint 20 éven keresztül a szakadatlan harc jegyében telt az egyházfői jogaiba minduntalan beavatkozó államhatalom ellen. A terror csúcspontján – az ötvenes évek első felében – legjobb papjainak tucatjai kerültek börtönrácsok mögé, mindenekelőtt közvetlen munkatársai. A teljes politikai kiszolgáltatottság ellen megpróbált egy szerény kompromisszumot elérni a vallásgyakorlás érdekében. Ez az álláspont nem volt ugyan látványosan heroikus, de

A kohányszentlőrinci templom 1938 előtt
Forrás: Historia Domus,
Nyárlőrinci Római Katolikus Egyházközség

A kohányszentlőrinci templom felszentelése

1938. október 2.
A sajtóban közölt felhívás eredményeként 1938. október 2-án megközelítőleg 1500 fős tömeg gyűlt össze a kohányszentlőrinci templomban és annak közvetlen közelségében. A nap kiválasztása sem volt véletlenszerű, hiszen első plébánosukat, az élők sorából korábban eltávozott Szabó Kálmánt is október első vasárnapján iktatták be, így szeretett volna adózni emlékének a kohányszentlőrinci lakosság.

Legéletszerűbben a Katolikusok Lapja emlékezett vissza az azon a napon, részleteiben történt eseményekre:

„Vasárnap bensőséges szép ünnepe volt Kohányszentlőrincnek, az ünnepség egyik másik mozzanata lélegzet elállítóan felemelő volt, a Kecskemétről kint lévő előkelőségek egy feledhetetlen nap emlékével tértek haza, és bizalommal, hogy a tanya népe jó kezekben van, megérti egymást a vezető és vezetett.

A kohányszentlőrinci templomot vasárnap szentelte fel Kovács Sándor prelátus-plébános, kiskunsági főesperes. A kohányszentlőrinci templom a legnagyobb az összes kecskeméti tanyai templomok között; gótikus stílusban épült, freskók még nincsenek benne, padok még csak ideiglenesek, de maga a templom nagyon ízléses, tágas. A főoltárkép Imre Gábor, iparostanonciskolai tanár, kiváló festőművészünk pompás alkotása, a vértanúhalált halt Szent Lőrinc fiatal szerpapot ábrázolja, amint szörnyű szenvedése között a keresztben függő Megváltót vigasztalja. Megkapó a kép elgondolása és művészi a kép kivitelezése. Nagy munka volt, amíg a tanyavidék lakossága a vasárnapi ünnephez eljuthatott. A kohányszentlőrinci templomépítő bizottság első ülését még Petter Géza hajdani kecskeméti káplán tartotta 1912-ben, az alapkőletételt tizenkét év múlva tarthatták meg, 1924-ben elkészültek a falak, a tető és félig a torony, A következő évben helyi lelkészt kapott Kohányszentlőrinc, néhai jó Szabó Kálmán hitoktató személyében, majd hat évvel ezelőtt a váci püspök a kohányszentlőrinci katolikusság élére állított egy fiatal csendes szavú, de apostoli buzgóságú papot, Pölös Antalt és évről évre újabb és újabb alkotásokkal gyarapodott a templom. A hívek közel tizenötezer pengőt adakoztak a templomépítés céljára, a költség többi részét a vallásalapból, a váci püspökség adományából és a kecskeméti egyházközség támogatásából kapta a templomalap."

A templomszentelési ünnep vasárnap délelőtt tíz órakor kezdődött és megjelent rajta dr. Zsitvay Tibor ny. igazságügyminiszter, országgyűlési képviselő, dr. Kiss Endre főispán, dr. Liszka Béla polgármester, dr. Szabó Iván felsőházi tag, főgondnok, Imre Gábor iparművész, Kelő János, a kecskeméti egyházközség algondnoka, dr. Papp Miklós, a javadalmi hivatal helyettes ügyvezetője, P. Feisz Angelusz, dr. Sándor József tiszti főügyész, Hochenburger Géza

Hanauer István váci püspökkel Kecskeméten, 1920-ban

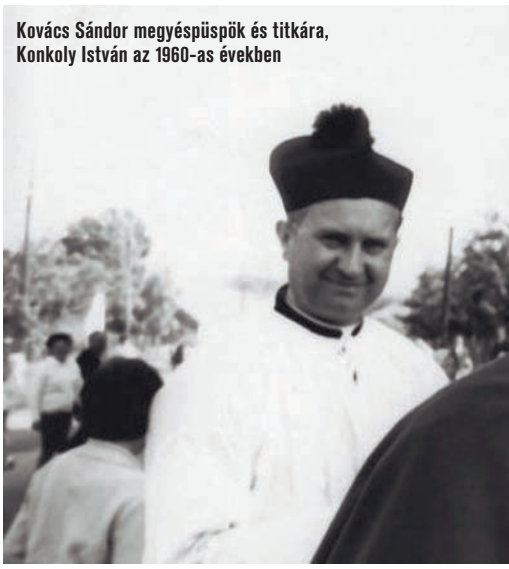
végül is elérte célját: a katolikus hitélet átmentését jobb időkre. Az 1956-os forradalom és szabadságharc időleges elbukása a papság újbóli meghurcoltatására adott alkalmat, míg végül a hatvanas évek közepétől a politikai helyzet enyhülni látszott, jóllehet egyházkormányzásának egész ideje alatt fennmaradt.

A hatvanas évek két nagy élménnyel gazdagították életét. Az egyik az indiai Újdelhiben megrendezett eucharisztikus kongresszus volt, az igazi nagy élményt azonban a II. vatikáni zsinat jelentette számára. A VI. Pál pápa által Rómában összehívott esemény minden ülésszakán részt vett, és az annak szellemével kapcsolatos reformmunkálatok magyar vonatkozású megvalósításában jelentős részt vállalt. Elnöke volt annak a liturgikus bizottságnak, amely a latin helyett a magyar nyelvű miseszöveget kidolgozta, megteremtve a misézők pap és a hívek dialógusát, bevonva őket a szent cselekménybe, melynek mindaddig a latin szöveg számukra ismeretlen volta folytán inkább csak passzív szereplői voltak.

Az évek azonban gyorsan elszálltak fölötte. Életereje szemmel láthatóan fogyott és egyre hosszabb időre lett a budai Széher úti kórház lakója. 1971-ben egyházmegyéje kormányzásáról lemondva bizonyossá vált, hogy közel már a vég. Kecskeméti emlékeit és a városhoz való ragaszkodását haláláig megőrizte. 1972. december 24-én hajnalban adta vissza testét a földnek, lelkét Teremtőjének. A szombathelyi székesegyház egyik jobb oldali mellékoltára alatt van eltemetve. Sírja fölött soha nem hervad el a virág, melynél kecskeméti hívei és még élő rokonai személyesen kegyeleti virágaikkal emlékeznek.

*(Források: *Farkas László: A kecskeméti római katolikus plébánia története *Magyar Katolikus Lexikon *Polányi István: Kovács Sándor kecskeméti apátplébános, szombathelyi megyéspüspök nekrológja)*

Varga Géza

Kovács Sándor megyéspüspök és titkára, Konkoly István az 1960-as években

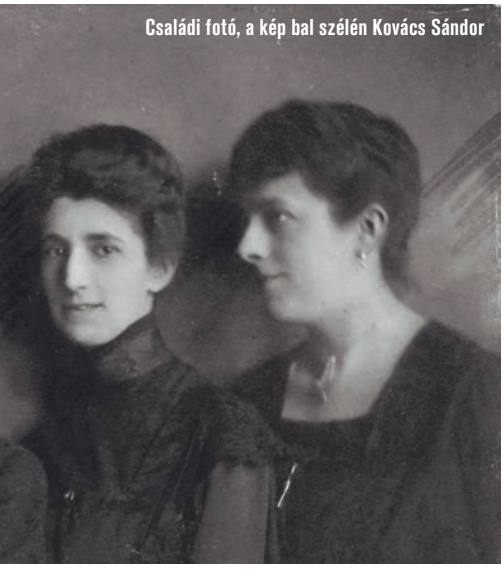

A szombathelyi székesegyházban temették el

Magyar püspökök VI. Pál pápánál. A pápa bal karja felől, a kép jobb oldalán az első Kovács Sándor szombathelyi megyéspüspök

Családi fotó, a kép bal szélén Kovács Sándor

alezredes, valamint a tanyavidék minden vezető férfija, tanítója, özv. Bónis Árpádné tanárnő, Balogh Lajos levente-főoktató, Nagy Zoltán, vitéz Búzás János, vitéz Búzás Jánosné, H. Kiss István, Németh Mihály, Csorba Etelka, Rácz János, özv. Dudás Jánosné, dr. Kovács Lajos, Lőrincz Béla tanító, Zsigó Mihály, Dudás Ferenc, Parragh György, Z. Kovács Ferenc és Hegedűs Józsefné tanítónő. Az autóból kiszálló Kovács Sándor prelátus-plébánost Illés Mariska leányköri tag üdvözölte szép rózsacsokorral.

Pölös Antal helyi lelkész a templomajtóban emelkedett szavakban köszöntötte a megjelenteket. A templomot a puszta védszentjének, Szent Lőrincnek szentelték. Pölös Antal elmondta, hogy a törökdúlás előtt a közelben már állt templom, de a vészes idők elhamvasztották.

Kovács Sándor prelátus válaszolt, majd a hívek sokszázfőnyi csoportjának jelenlétében, nagy papi segédlettel felszentelte a templomot. A könny hullott az emberek szeméből, amikor a *„Bemegyek a szent templomodba…”* kezdetű egyházi ének hangjai mellett bevonultak a felszentelt templomba. Minden talpalatnyi hely foglalt volt, igen sokan kint rekedtek, Végmann Antal szentkirályi lelkész gyalogbúcsúsokat vezetett a szentelés ünnepére. Kovács Sándor prelátus lenyűgöző hatású, gyönyörű beszédében kiemelte, hogy lassanként újra felemelkednek azok a kecskeméti tanyai templomtornyok, amelyek 1526-ban elhamvadtak, és ma már az öreg templom nagyharangjának szavára mint a ministránsok válaszolnak hajnalban, délben és este az újonnan épült tanyai templomok. Azért van szükség a templomra, hogy az Isten közöttünk élhessen, nélküle csak elvadult élet jut az emberiségnek. Kecskeméti népünk igazi otthona a templom, ahol széppé változnak az emberi lelkek, gond és baj között itt tud a megfáradt lélek megenyhülni.

Az ünnepi szentmisét Balyi János kecskeméti káplán celebrálta, aki hajdan egy évig élt a szentlőrinci katolikusság körében, segítette a nagynevű néhai Szabó Kálmán munkáját. Szentmise alatt Lőrincz Béla világoshegyi tanító játszott harmóniumon és vitéz Búzás János tanító irányította a népéneket. Mise után a kecskeméti előkelőségek hosszasan elbeszélgettek a templom előtt összesereglő emberekkel, akiknek nagy részét többen ismerték, meghallgatták örömüket, bánatukat. Egy szentkirályi gazda, id. Cs. Kovács János átadott a templomépítés céljaira 102 pengőt azzal a céllal, hogy áldás szálljon ebből az új templomból az ő 102 unokájára. Egy özvegyasszony évek óta minden jövedelmét a templomra gyűjtötte össze. Ő maga beérte a legszükségesebbekkel és így tudott az új templomnak oltárterítőt, remekbe készült áldoztató rácsot ajándékozni, sőt a jó Dudás néni vállalta az oltárkép költségeit is. Egy másik szegény asszony, aki gyermekeit sem tudta megfelelő téli ruhába öltöztetni, elképesztő szegénysége mellett is egy pengőt adott át a családlátogatást végző lelkipásztornak templomépítésre. Mintha életre kelne az evangélium gyönyörű képe a szegény asszony filléreiről.

A vadászlakban megrendezett ebéden az első pohárköszöntőt XI. Pius pápára és Horthy Miklós kormányzóra Kovács Sándor prelátus-plébános mondta, szavait állva hallgatták. Beszéde további részében kitért arra, hogy az egyre jobban fejlődő kohányszentlőrinci település a templom után még kultúrházat is kér, azonkívül az új templom mellé megfelelő paplakot is kellene építeni. Megemlékezett a város volt és jelenlegi polgármestereiről, akik mindenkor támogatták Kohányszentlőrincet. dr. Liszka Béla polgármester szép beszédben köszöntötte a megjelenteket és a kérések hathatós támogatását ígérte. Pölös Antalt a kohányszentlőrinciek nevében vitéz Búzás János tanító üdvözölte lendületes szavakban. Általános figyelem mellett válaszolt Pölös Antal, aki megkapó szavakkal vázolta Kohányszentlőrinc hősies fáradozását a templom érdekében. Felsorolta a nagyobb adakozók névsorát is, Dudás Péter félezer pengőt, Parragh György 400 pengőt adott, a Jézus Szíve-szobrot Vedres Béla apát, az oltárt Ackerl János vette, az oltárterítőket özv. Dudás Jánosné és özv. Bónis Árpádné készítette és a legtöbb fuvart H. Kiss István templomgondnok adta az építéshez. Az ebéd rendezésében vitéz Búzás Jánosné és Papp Miklós javadalmi h. ügyvezető szorgoskodtak. Az egész ünnepség fáradhatatlan rendezője Pölös Antal helyi lelkész volt.

Huszonhat esztendő kitartó munkája meghozta a várva-várt eredményt. *„A nagy pusztaság szélén, ahol valamikor Árpád magyarjai legyőzték Zalán fejedelem bolgárjait, új győzelemnek lehettünk boldog szemlélői: erős akarat, a Jézus iránti szent áldozatkészség győzedelmeskedett millió akadályon, szegénységen, kislelkűségen, gazdasági válságon és az új templom, mint égbe nyúló diadalkapu századokon át fogja hirdetni a szentlőrinci puszta népének csodálatos hitét és áldozatosságát.”*

Hajagos Csaba

AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ HATÁSAI A KECSKEMÉTI HÁ

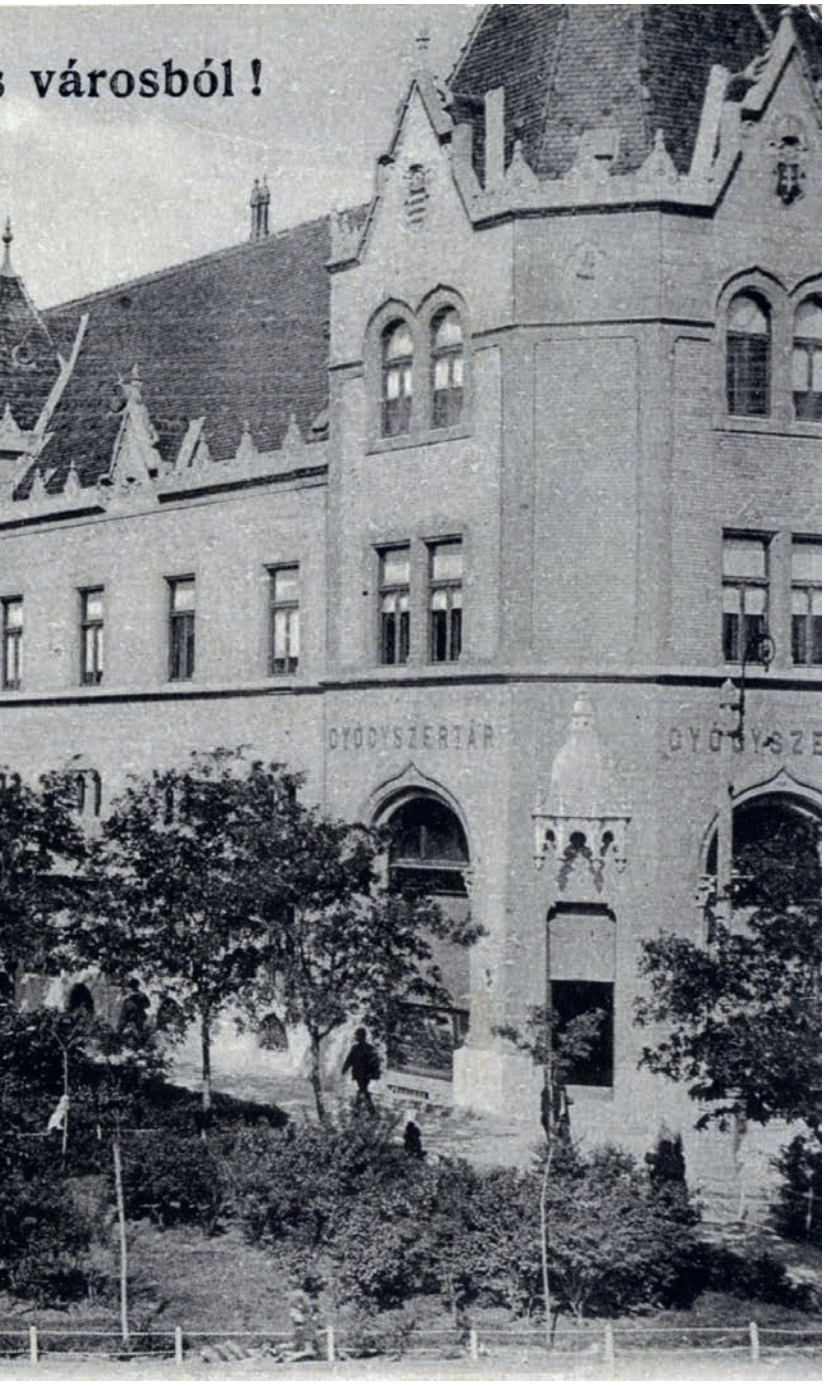
1915, AMIKOR A ROYAL SZÁLLO CUKRÁSZAT IS A 0-S LISZT NÉL

Forrás: KKJM Képes Levelezőlap Gyűjtemény

ATORSZÁGRA I. RÉSZ

ODA ÉS A GYENES LKÜL MARADT

Az első világháború négy éve nemcsak a fronton harcolók életét befolyásolta negatívan, hanem a hátország gazdasági viszonyait, az itthon élők életkörülményeit is. A hátországba került sebesültek kórházi élelmezése a – szorult közélelmezési helyzet miatt – a világháború négy éve alatt végig problémát jelentett. A helyi vállalkozók (pékek, hentesek) az árverseny miatt nyomott árakon szállítottak a kórházakba, amely kontraktusok általában szerződésbontással végződtek. Ezentúl a kecskeméti lakosság jótékonysága természetesen a kórházak sebesültjei részére gyűjtött élelmiszerek mennyiségében is megnyilvánult, hiszen nagyobb ünnepélyek alkalmával az összes kórház betegeiről igyekeztek gondoskodni, a kecskeméti Protestáns Leánykör ezen a területen is kiemelkedő tevékenységet végzett. A katonák élelmezésének javítása céljából adományoztak tésztát, húst, bort és több esetben komplett ebédet és vacsorát is. Nem volt ritka 150-200 fő egy időben való megvendégelése sem.

1915. január 16-án látott napvilágot a B.M. sebesültek, betegek táplálóbb élelmezését tárgyaló 1193/1915. számú rendelete (a napi díjak emelése híján), mely legitimálta a sebesültek napi élelmiszeradagját. Eszerint a katonai és honvéd kórházaknál a húsilletményt (nyers állapotban) 300 gramm/nap szabályozták, amelynek konyhakész állapotában el kellett érnie a 150 grammot. A rendelet határozott az ún. második reggeli és uzsonna tárgyában, illetve a kórházparancsnok belátás szerinti 250 gramm kenyérpótlék kiszolgálásának lehetőségéről is. A m. kir. Földművelésügyi Miniszter 23.000/1915. rendelete viszont konkrétan szabályozta a hadszíntér mögött fekvő országrészekben elhelyezett csapatok ellátását. Eszerint a hadvezetőség magára vállalta a katonaság kenyér- (liszt) és szemestakarmány-szükségletének biztosítását, amely a katonai egészségügyi intézetekre is vonatkozott, így a korábban megállapított kenyéradaghoz többet, 400 gramm lisztet főzőliszt – 0-s liszt – csakis a katonai egészségügyi intézetek részére) hagyott jóvá, így hozzájárult a gyógyuláshoz szükséges magasabb kalóriabevitelhez.

A rendelet értelmében nem kaphattak nullás lisztet azok a vállalkozók sem, akik vendéglátás területén tevékenykedtek. Erre példa volt Dunszt Ferenc iparos és Gyenes Mihály cukrászmester Sándor Istvánhoz intézett kérvénye, amelyben a Kecskemét városába érkező sebesültek nagy számára – termékeik minőségét javítva – hivatkozva 1-1 zsák nullás lisztet igényeltek. A polgármester a tanács döntése értelmében elutasította az iparosok kérelmét, ugyanis a rendelkezésre álló 0-s lisztkészletet a bölcsődék és a kórházak részére tartalékolta. Ezzel egy időben viszont utasította Révész Nándort, a kecskeméti Vasúti Vendéglő vezetőjét, hogy az átvonuló sebesült katonákat – utazási igazolvány nélkül is – jó minőségű lisztből készült kenyérrel – a közben bevezetésre került kenyérjegy nélkül – kötelezően lássa el.

Sándor István intézkedéseiből kitűnt, hogy vaskézzel hajtotta végre a B.M. által kibocsátott rendeleteket, következetességgel hozott döntései minden esetben eredményre vezettek.

Hajagos Csaba

Ludovika Akadémiát végzet
Kecskeméti H
megpróbáltatásai a

Kováts Andor élettörténete

Hazánkban az elmúlt évszázadban – főleg a kommunista diktatúra időszakában – nehéz sors és meghurcoltatás jutott a tiszti- és tábornoki kar bizonyos részének. A proletárdiktatúra vezető politikusai mellőzték és üldözték a jól képzett, több nyelven beszélő katonatiszteket, a Horthy-korszak prominens személyeit. Bár 1947 és 1950 között behívtak néhány száz második világháborúban harcolt tisztet. Ugyanis a rezsimnek(-hadseregnek) szüksége volt a tudásukra és háborús tapasztalataikra. De néhány év múlva, különböző okokra hivatkozva kicsapták őket a honvédségből. Sokakat megvádoltak, bebörtönöztek, többeket pedig kivégeztek.

Kecskeméten is élt köztünk vitéz, dr. Kováts Andor volt magyar királyi honvéd-tiszt, aki részese volt ennek a számára kedvezőtlen folyamatnak, ugyanis a diktatúra idején őt is meghurcolták és bebörtönözték. Az ő sorsa, katonai szolgálata, küzdelme azért is tanulságos, mert hosszú élete során sok mindent megtapasztalt. Volt, amit papírra vetett, volt, amit elmondott környezetének. Emberi tartása, tiszti jelleme és küzdelmes élete tanulságul szolgálhat az utókor számára.

Katonai reáliskolákban és a Ludovikán

Kováts Andor majdnem 100 évvel ezelőtt, 1917. október 13-án Kecskeméten született jogász dinasztiában. Felmenői (nagyapja és édesapja) jogászprofesszorok voltak Kecskeméten, illetve Debrecenben. Tevékenységüket az Ókollégiumban elhelyezett márvány emléktáblákon is megörökítették az utókor számára. Andor velük ellentétben nem a jogi pályára lépett. Ő az egyenruhákhoz vonzódott, a kalandosnak és változatosnak ígérkező rögös és nehéz katonai élethivatást választotta még szinte gyermekként magának. Az elemi iskola négy osztályát három év alatt szülővárosában végezte. Tízéves korában már Sopronban tanult, a II. Rákóczi Ferenc katonai alreáliskolában. 1931–1935. között Pécsen folytatta tanulmányait a magyar királyi Zrínyi Miklós főreáliskolában.

A fiatal kadétok egész életre szóló hazafias, katonás nevelésben részesültek. Ebben jelentős szerepet kapott a *„Zrínyi fohász”*. Ez minden iskolai, katonai ünnepségen, egyházi megemlékezésen elhangzott: *„Adassék tisztelet a katonaeszménynek. A hazáért megdicsőültek szelleme töltsön el, a magyarok Istene segítsen minket”*.

TT,

HONVÉDTISZT
DIKTATÚRA IDEJÉN

Ezt vallotta minden növendék, közte Kováts kadét is, aki egész életében így érzett, és ennek szellemében szolgált, élt és alkotott.

A Pécsen eltöltött négy év után Budapesten, a magyar királyi Honvéd Ludovika Akadémián folytatta tanulmányait. Andor szorgalmasan tanult, több nyelvet is elsajátított. A katonai intézetekben jelentős szerepet kapott a tiszti etika, amelyet az ott szolgáló tisztek, parancsnokok személyes példamutatásán keresztül és az illemtanórákon sajátítottak el a növendékek. Tehát nemcsak az úri viselkedés, a jó modor vált vérükké, hanem a hivatásgyakorlás minden fontos mozzanata és gyakorlati tudnivalók is. Fontos volt számukra az összetartozás érzése, a haza védelmének szent tudata, a bajtársiasság és a tiszti becsület. Ehhez társult még a valláserkölcsi nevelés magas foka. Erkölcsi tartást, magabiztosságot adott a Ludovikán végzett tiszteknek a kötelességérzet. Az akadémia jelszavához életük végéig hűek maradtak: *„A hazáért mindhalálig*!"

Kinevezése Kecskemétre és tiszti szolgálata

A háborús helyzet miatt fél évvel hamarabb történt a tisztavatás. 1939. január 15-én volt fogadalomtétel kardrántással. Kováts Andor főhadnagy lett. A felavatását követően Kecskeméten kezdte meg tiszti szolgálatát a magyar királyi *„Zrínyi Miklós"* 7. honvéd gyalogezred állományában. Az első zászlóalj a Ferenc József gyalogsági laktanyában települt. (Ma a Kodály Zoltán Ének-zenei Iskola, Gimnázium és Szakközépiskola épülete.)

Az I. zászlóalj 2. puskásszázad, szakaszparancsnokává nevezték ki. Rövidesen áthelyezték Ceglédre, a 7. honvéd gyalogezred II. zászlóaljához, ugyanis az egyik tiszti bálon Andor polgári ruhában jelent meg. Meglátta ezt vitéz Grassy József ezredes, ezredparancsnok. Büntetésből áthelyezte Ceglédre. Grassy hamarosan magasabb beosztásba került, Andort pedig visszahelyezték a hírös városba. Oktatótiszt is volt az egység tartalékos tiszti iskolájában.

A 7. honvéd gyalogezred 1939. november 26-án, ezrednap keretében, új csapatzászlót kapott. A zászlószentelési ünnepséget óriási katonai, egyházi díszpompával, katonai elöljárók jelenlétében tették emlékezetessé. Természetesen ott voltak a vármegye és a hírös város politikai, egyházi méltóságai is. Ezen a nagyszabású rendezvényen a szakaszával díszelgett Kováts főhadnagy is, amely egész életre szóló élményt jelentett a fiatal csapattiszt számára!

Kováts főhadnagy szabadidejében sem tétlenkedett. 1939-ben megírta A gyalogság harca és harceljárása című gyakorlati tudnivalókat a szakaszparancsnokok részére. Elöljárói engedéllyel magánkiadásban többször is megjelent. Nem volt jellemző akkor sem, hogy fiatal csapattiszt szabályzatot jelentessen meg!

Fiatal tisztként vett részt a terület-visszacsatolásokban

Kováts Andor főhadnagy a 7. gyalogezredben sokféle feladatot kapott parancsnokaitól. Azokra mindig alaposan felkészült, s jól hajtotta végre. A kiképzés, oktatás területén törekedett meghonosítani a legkorszerűbb harceljárásokat. Ezek alkalmazásával akarta megvédeni a katonákat a háborúban a nagyobb veszteségektől.

A jól képzett csapattiszt lehetőséget kapott feletteseitől, hogy részt vegyen mindhárom terület visszacsatolási hadműveletében. Erre először 1939-ben adódott lehetősége. A mozgósított ezredével, tartalékosokkal együtt vonultak Kárpátaljára. 1940-ben, az egysége kötelékében, szakaszával Erdély egy részét kellett megszállniuk, 1941 áprilisában pedig a Délvidék következett. Ezekben a műveletekben szerezhetett tapasztalatokat a csapatok mozgatására, harchelyzetre történő felfejlődésére és harci alkalmazására. Mindezek a hadműveletek jó alapokat adtak számára a tábori élet megismerésére, kiváló felkészülést a háborúra.

Frontszolgálaton

A kecskeméti gyalogezreddel őt is kivezényelték 1942 nyarán a keleti harctérre. Kecskemét főterén, katonai ünnepség keretében, polgári és egyházi méltóságok jelenlétében köszöntek el a frontra induló egységektől. Vasúti szállítással kerültek ki a hadműveleti területre. Onnan megerőltető, több mint 1000 km-es gyalogmenet után a Don folyó mentén vetették be őket. Kováts főhadnagy a fronton már puskásszázad századparancsnoki beosztásban szolgált.

Résztvevője és szenvedője volt az 1943. január 12-ei nagy erejű szovjet támadásnak. Sőt január közepén, parancsra átvette az I. zászlóalj zászlóalj-parancsnoki teendőket is. A németekkel közösen történt a hosszú és nehéz visszavonulás. Közben állandó harcérintkezésben voltak az ellenséggel. A magyar katonák számára rendkívüli, szokatlan hideg időjárás, hiányos ellátás is nehezítette a manővereket. A veszteségek nagyságát mutatja, hogy a 110 fős századából csak 55 honvéd térhetett haza a békehelyőrségbe. A kegyetlen orosz télben végrehajtott hátrálásban is helytállt harcosaival. Azonban ennek súlyos ára volt, ugyanis 1943 márciusában Kováts főhadnagy kéz- és lábfagyással bekerült a kijevi hadikórházba, ahol kezelték és gyógyították.

A háborúban mutatott bátorságáért, a harctéren szerzett érdemeiért a kormányzó több kitüntetésben is részesítette. Kiérdemelte és megkapta a Magyar Koronás bronz- és ezüstérmet, a Magyar Érdemrend lovagkeresztjét, hadiszalagon a kardokkal, a német hadvezetéstől pedig a Vaskereszt I. és II. osztályát. Megkapta még a Felvidéki, az Erdélyi és a Délvidéki Emlékérmeket, valamint a Tűzkereszt I. osztályát is. A Vitézi Rend főkapitánya 1943-ban vitézzé avatta. 1944. november 1-jei hatállyal pedig századossá léptették elő.

1943. május végén érkezett haza a frontról. Kinevezték a 7. gyalogezred I. zászlóalj segédtisztjévé. Alegysége bajtársi összetartozásának szép példáját mutatja, hogy a doni harcokat követően, 1943. júliusban az I. zászlóalj, 2. puskásszázad katonáit, a tartalékosokkal együtt összehívta beszélgetésre és emlékezésre. A következő év nyarán alakulatával a Kárpátokban hegyi kiképzésen vett részt. Mozgósítás miatt hazarendelték Kováts

Andor főhadnagyot. A 7. gyalogezred tábori pótezred kötelékében, majd az 54. gyalogezred első segédtisztjeként a Bácskában, a Duna–Tisza közén, és végül a Dunántúlon ismét frontszolgálatot teljesített. Több alkalommal kerültek harcba a szovjet egységek ellen. 1945 elején még védőállásban voltak.

Hadifogság, kegyetlen meghurcoltatás

1945. március 24-én, Esztergom mellett Tokodnál esett szovjet hadifogságba. Uzmánytól Nyizsnyij Novgorodig több fogolytábor lakója is volt. Nélkülözések és megaláztatások közt két és fél évig tengette életét, ette az ehetetlen ételnek nevezett moslékszerű eledelt. Nehezen élte át a hadifogolytisztekkel szemben alkalmazott, méltánytalan bánásmódot, az embertelen elhelyezési körülményeket. A sors és Isten segítségével azt is túlélte. A hite és vasakarata adott erőt a nehézségek és a felmerülő problémák leküzdéséhez.

Harmincévesen, 1947 októberében érkezett haza szeretteihez. Azonnal jelentkezett szolgálattételre a Honvéd Vezérkarnál. A Szabályzatszerkesztő Osztálynál alkalmazták. Ott még emlékeztek arra, hogy Kováts Andor főhadnagy a háború idején megírta az Ötnyelvű katonai szótárt. Megbízást kapott, hogy állítsa össze a Szovjetunióba hurcolt magyar tisztek címtárát komplett névsorral. Negyven hadifogolytáborban raboskodókról készítette el a kötetet 1948-ban. Az összeállításban 2725 név található táboronkénti megoszlásban, ábécérendben zászlóstól egészen ezredesig bezárólag.

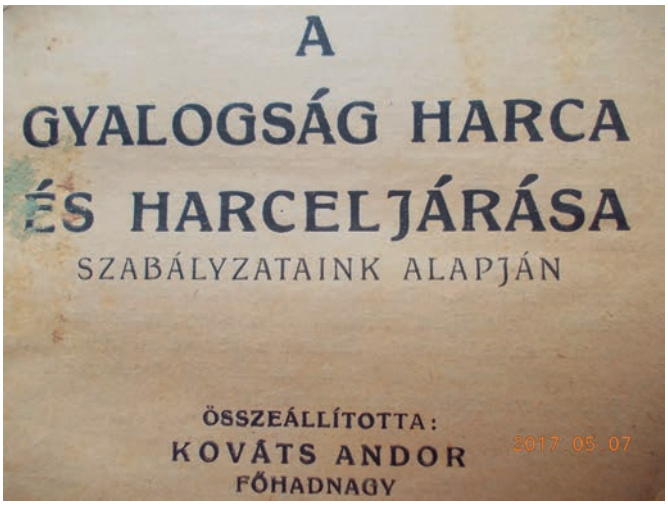
Nem sokáig szolgálhatott Kováts százados az új, demokratikusnak nevezett honvédségben. A kegyetlen diktatúra *„vasökle”* ugyanis rá is lecsapott. Koholt vádak alapján letartóztatták. Amerikai kémnek bélyegezték meg. Koncepciós perben, jogtalan ítéletet hoztak ellene és társaival szemben. 1950. február 3-án első fokon háromévi börtönre ítélték, másodfokon pedig egy évre. Budapesten a Margit körúti Katonai Fegyházban töltötte le a kiszabott büntetését, de onnan meg Kistarcsára internálták három évre. Végül két év múlva, Nagy Imre miniszterelnök rendeletileg megszüntette a Magyarországon működő internálótáborokat. Kováts Andor is kiszabadulhatott 1953-ban. Sokszor elmondta: *„Ha nincs Nagy Imre rendelete, talán még most is ott rohadnék.”* 1957-ben bűncselekmény hiányában, részben rehabilitálták.

Karrierépítés a polgári életben

Kováts Andor a szabadulását követően új életet kezdett. Felismerte, hogy csak a polgári életben érvényesülhet, talán ott szabadabban folytathatja tevékenységét. Hiába tanult 12 évig katonai iskolákban, nem lehet a továbbiakban honvédtiszt. A néphadseregnek nem volt szüksége a magasan képzett, több nyelvet beszélő, Ludovikát végzett tisztre. Nagy nehezen tudott elhelyezkedni. Több helyen is dolgozott. Közben beiratkozott a jogi egyetemre, amelyet sikeresen elvégzett. 1957-ben kapta meg diplomáját, jogi doktor lett. Letette az ügyvédi, bírói szakvizsgáit. 1962-től 30 éven át, egészen a nyugállományba vonulásáig jogtanácsosként és jogi beosztásokban dolgozott több munkahelyen, cégeknél és termelőszövetkezeteknél.

Írói munkássága

A jogi hivatás gyakorlása mellett – az 1980-as évtizedtől kezdve – szinte naponta foglalkozott írással és publikálással. Több évtizeden keresztül az ország különböző megyei és napilapjainak rendszeresen küldte különböző témákban a történelmi és ismeretterjesztő, leközlésre szánt

anyagokat, cikkeket és tanulmányokat. A Honvédelmi Minisztérium égisze alatt megjelenő folyóiratokban is rendszeresen jelentek meg hadtörténelmi és haditechnikai vonatkozású anyagai.

Kováts Andor sokoldalúságát, műveltségét mutatja, hogy a katonai és általános tartalmú cikkei mellett a figyelme és érdeklődése a keresztrejtvény felé is orientálódott. Megírta és kiadták 60 ezer példányban a Rejtvényfejtők kézikönyvét. Ezután jöttek sorba az újabb és újabb művei: Rejtvényszótár, Keresztrejtvény lexikon, Tini rejtvényszótár, Képes kvíz és rejtvényszótár, Vádemékum kislexikon A-tól Zs-ig. A rejtvényfejtéssel foglalkozó művei több mint tíz kiadást értek meg. Összesen mintegy 300 ezer példányban jutottak el a használókhoz. 1995-ben jelent meg az Ablak az oroszokra című dokumentum-(önéletrajzi) kötete. A könyv különböző hadifogolytáborokban, gulágokon szenvedők, nélkülözők sorsát mutatja be az olvasóknak, hitelesen.

Rehabilitálása és társadalmi tisztsége

A rendszerváltáskor elismerték Kováts százados rendfokozatát, s előléptették őrnaggyá. Később a honvédelmi miniszter kinevezte ezredessé. Sőt kérelme alapján kiutaltak részére kistársasági egyenruhát is, amit különböző katonai rendezvényeken, nemzeti ünnepeken, mellén a kitüntetéseivel, mindig büszkén viselt.

1990-ben alapító tagja lett a Honvéd Hagyományőrző Egyesület kecskeméti területi szervezetének. Több éven keresztül vezetőségi tagként végezte munkáját. Minden bajtársi összejövetelre szorgalmasan járt. Ott pedig hasznos tanácsaival, érveivel formálta a tagság véleményét. Tagja volt még a Doni Bajtársak Szövetségének is.

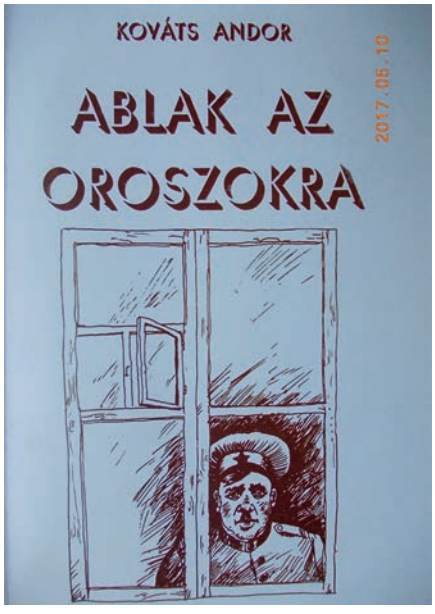
Több esetben mondott emlékező beszédet a hősök napján a temetőkben, emlékműveknél. Állami, nemzeti ünnepeken pedig koszorút helyezett el a bajtársaival közösen az emlékműveknél, szobroknál. A hagyományőrző szervezetekben végzett átlagon felüli munkásságáért a honvédelmi miniszter kitüntette a Honvédelemért kitüntető cím I. osztályával. A Honvéd Hagyományőrző Egyesület helyi vezetősége pedig Emléklapot adott részére. 2015-ben megkapta a 25 éves tagságért adható jubileumi HOHE emlékérmet is.

Kováts ezredes 98 éves koráig aktívan dolgozott. Élete utolsó évét egy szeretetotthonban töltötte. 2017. április 7-én Kecskeméten hunyt el, életének 100. évében. Hamvait katonai tiszteletadás mellett, egyházi szertartással helyezték végső nyugalomba. A családja, ismerősei mellett az egykori bajtársak közül többen is jelen voltak a végtisztességnél.

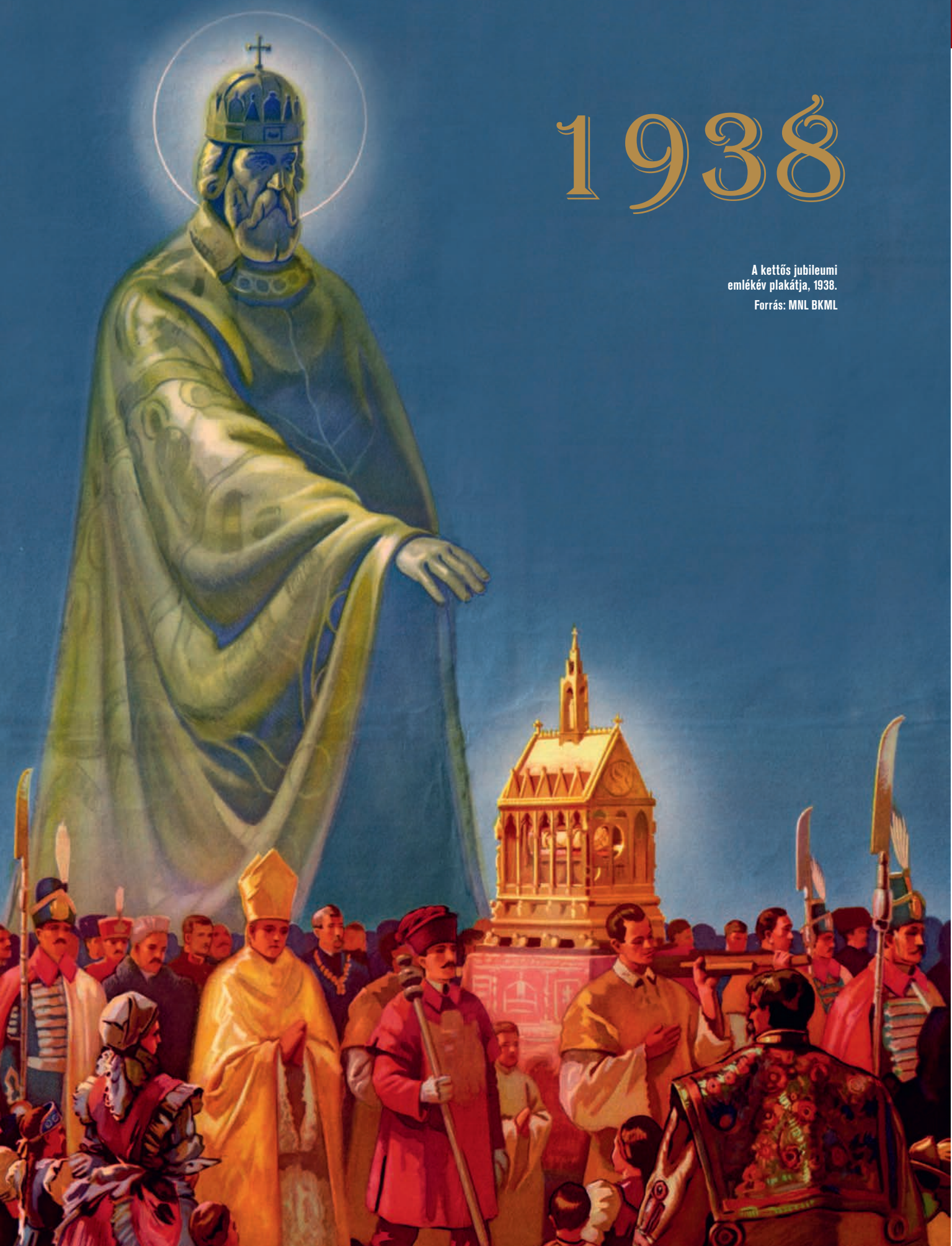
Kováts Andor magyar királyi honvédszázados, háborús veterán, nyugállományú ezredes, nyugalmazott jogtanácsos hosszú és változatos, nehézségekkel terhelt életében is mindig a jobbra és nemes cselekedetekre törekedett. Maradandó írói értékeket, követendő tiszti etikát, becsületben megélt katonai szolgálatot és tisztességet hagyott az utókorra. Kardrántásos fogadalma szerint teljesítette kimagasló és nagyszerű emberi küldetését: *„A hazáért mindhalálig!”* Ezredes Úr! Nagyszerű, példamutató emlékedet tovább őrizzük!

Kenyeres Dénes

1938

A kettős jubileumi emlékév plakátja, 1938.
Forrás: MNL BKML

80 éve járt Kecskeméten
A Szent Jobb

A Szent István-i ereklye kecskeméti fogadásának 80. évfordulója

„Kilencszáz éves történelmi és vallási hagyomány, a nemzeti kegyelet és köztudat ereje hozott ide bennünket, nagy nemzeti ereklyénknek, apostoli Szent István királyunk Szent Jobbjának országjárása alkalmából."

1938. június 27-én, ezekkel a szavakkal köszöntötte dr. Szabó Iván kormányfőtanácsos a Kecskemét városába érkezett nemzeti ereklyét és a vele együtt utazó kíséretet. A XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus és Szent István király halálának 900 éves jubileuma alkalmából rendezett országos megemlékezések egyik leglátványosabb, az ország minden pontján nagy tömegeket megmozgató eseménye, *„a Szent Jobb országjárása"* volt. A nemzeti összetartozást és Szent István-i eszmeiséget is jól szimbolizáló, a Szent Jobbot szállító, kifejezetten erre az évfordulóra tervezett és gyártott *„Aranyvonat"* programjának huszonhatodik állomásaként Kecskemét szerepelt a menetrendben.

A város vezetősége 1938. június 11-én kapta meg a hivatalos értesítőt Zsembery Istvántól, az Actio Catholica országos alelnökétől, egyúttal az Eucharisztikus Ünnepségsorozat rendezőbizottságának elnökétől, amelyben *„felszólította"* dr. Nyúl Tóth Pál polgármestert, hogy mivel Kecskemét a hosszabb tartózkodású helyek közé tartozott, ezért a programtervezetet haladéktalanul küldje el számára az események zavartalan lefolyása biztosítékául. A hihetetlen összefogás és a gyors cselekvés eredményeként június 18-án visszaigazolásként a következőket írta a polgármester: *„… Az Aranyvonatot az állomáson ünnepélyesen fogadjuk, majd a Szent Jobbot körmenet kíséri be a városháza és a Nagytemplom mellett felállított díszemelvényre, ahol egy ünnepi beszéd és könyörgés lesz."*

A Kecskeméti Közlöny munkatársainak részletes beszámolója és a levéltári források történeti bizonyossága segít abban, hogy felidézzük a korabeli eseményeket: *„Az ünnepi keret a szemtanúk megállapítása szerint nemcsak megütötte, de felül is múlta az ország többi részein rendezett ünnepségeket. Kecskemét kitett magáért. Impozáns fénnyel és pompával, soha nem látott tömegek, tízezrek vonultak fel. A pályaudvar oszlopcsarnok részét sötétzöld fenyők és tölgyfagallyak borították. Az emeletes épületek minden ablakában gyertyák égtek, és szebbnél-szebb virágok pompáztak. Az oszlopokon felváltva Magyarország és Kecskemét címerei, zászlók díszelegtek."*

A dr. Nyúl Tóth Pál polgármester által, a sajtóban is közölt programtervezet

Megérkezik a Szent Jobb és kísérete, amelyet a Nagyállomáson fogadtak

szinte percre pontosan megvalósult. Az Actio Catholica előírása szerint, a menetrendben előre közölt 17 óra 32 perckor megérkező *„dísz-szerelvényt”* a katonazenekar a Himnuszt játszva fogadta. A díszes pompával és az Árpád-házi szentek arcképeivel díszített Szent Jobb-kocsi utasai között ott volt Mészáros János érseki helynök, a Szent Jobb őrzője, Czapik Gyula pápai prelátus, illetve a főpapok és a Szent Jobb mellett piros-fehér palástú, fekete díszegyenruhás testőrök álltak. Kecskemét város előkelőségei közül megjelent a Szent Jobb fogadásánál Kovács Sándor pápai prelátus, apát-plébános, kiskunsági fő esperes, Linka Ferenc főesperes, dr. Kiss Endre főispán, dr. Zsitvay Tibor titkos tanácsos, dr. Nyúl Tóth Pál polgármester és természetesen a már fentiekben említett dr. Szabó Iván kormányfőtanácsos is.

A fogadási ceremóniát követően a Nagykőrösi utcán ünnepélyes díszmenetben kísérték végig a Szent Jobbot, az utca két oldalán elhelyezkedő sorfal között, a Városháza mellett felállított díszemelvényhez. A sorfalba álltak és menetben kísérték a kecskeméti díszmagyarba öltözött egyesületek, a különböző iskolák tanulói, tantestületei, a környező pusztai települések zarándok lelkületű lakosai, köztük Lajosmizse, Kerekegyháza, Izsák, Orgovány, Kóháryszentlőrinc, Szentkirály, Lakitelek, akik közben kipirult arccal, könnybe lábadt szemmel énekelték az Áldott Szent István, Isten hű szolgája… kezdetű ősi, egyházi

A menet a Katolikus Bérház előtt halad el

A képek forrása: KKJM Történeti Gyűjtemény. Készítette: Bajtay Ferenc

éneket. A Kossuth téren zajlott főispáni köszöntő, könyörgés és hosszas, menetrendben szabályozott hódolat, illetve a szentbeszédek után, 20 óra 17 perckor, lovas rendőri felvezetéssel és a karhatalom által biztosítva a Rákóczi úton, fényárban úszva, fegyelmezett menetben kísérte ki a meghatódott tömeg a pályaudvarra Szent István király méltóságos jobb kezét, hogy visszahelyezzék az *„Aranyvonat”* Szent Jobb-kocsijába. A megközelítőleg húsz ezer fős tömeg 21 óra előtt tíz perccel a vasútállomáson nézhette végig, és halhatta a megafonon keresztül, ahogyan országalapító első királyunk csodatevő keze elhagyta városunkat. A Kecskeméti Közlöny munkatársa így jellemezte az indulás előtti utolsó pillanatokat:

„A katonazenekar eljátssza az »Ah, hol vagy magyarok tündöklő csillaga…« kezdetű egyházi éneket. Közben elhelyezkedik a hatalmas üvegablakú kocsiban Mészáros

János érseki helynök és a testőrök.

Katonai vezényszavak hangzanak el, majd a Himnusz fenséges akkordját halljuk, s kigördül az »Aranyvonat« a nagyállomásról. Hosszan az emericanás ifjak fáklyafénye világít útjára… A kecskemétiek még másodpercekig álltak szoborrá merevülve, az ünnepélyes pillanat áhitatától átszellemülten. Érezték:

közöttük lebeg Szent István szelleme. Az »Aranyvonatot« ezután elnyelte az est sűrűje…”

Hajagos Csaba

A Városháza és a Katolikus Bérház között

A II. ütem építésének kezdete: a Világ utcai első épületet alapozzák, mellette felvonulási épületek

Forrás KKJM Történeti Adattár

II. felvonás: A valódi panelkorszak kezdete a Széchenyivárosban

A panellakás, a panelban lakás a Kádár-korszak egyik legalapvetőbb élménye, lenyomata, kórképe, mondhatni kvintesszenciája. Generációk nőttek és nőnek fel vasbeton falak között mind a mai napig, tapasztalva a panel előnyeit, hátrányait egyaránt. Kecskemét számos városrésze „büszkélkedhet" panellakásokkal a Műkertvárostól az Árpádvároson keresztül a Széchenyivárosig. Mint ahogy legnagyobb számban utóbbi területen vannak jelen, úgy itt is kell keresni első megjelenésüket a város szövetében.

A széchenyivárosi lakótelep I. építési ütemében a mai Gőzhajó utcai és Stádium utcai tömbök épültek fel a Nyíri út mentén 1968-tól 1970-ig. A II. ütemben, ami nagyrészt a IV. ötéves tervnek felelt meg, legalább 2000 lakás építését irányozták elő iskola, óvoda, bölcsőde építésével az Irinyi utcáig terjedő területen. Szükség is volt a minél gyorsabb folytatásra, ebben az ötéves tervben városszerte 4500 lakás építését irányozták elő, és még ez is alatta maradt a több mint 6000-es lakásigénylésnek, a lakásínség továbbra sem enyhült.

A lakótelep-építések egyik kellemetlen és nem kevés odafigyelést követelő velejárója a terület-előkészítés. Ez a beépítési forma nem következik a korábbi területhasználatból, gyökeresen átalakítja a korábbi ingatlanszerkezetet, területfelhasználást, szinte ráerőszakolja magát környezetére. Itt – az akkori Máriahegyben – szerencsére lazább beépítésű szőlőterületek, tanyák voltak, bár kezdett városiasodni a környék. Első körben több mint 80 lakóépületet kellett kisajátítani, lebontani, a terepet rendezni. Ez már az I. ütemnél elkezdődött és folyamatosan haladt. Ezek után jött a közművesítés, hiszen a területen villany, víz bevezetve nem volt, csatornázás, majd felvonulási utak, épületek építése zárta a sort, csak ezután kezdődhettek az alapozási munkálatok.

Egy új városrész építésének megannyi problémája közt ott volt a finanszírozás kérdése is, annak ellenére, hogy az államszocializmus idején ezt egyértelműen állami feladatként aposztrofálták.

Az új gazdasági mechanizmus 1968-as bevezetésével decentralizáltabbá tették a tervgazdaságot, ami a gyakorlatban azt jelentette, hogy a megyei és a városi tanácsok nagyrészt szabad kezet kaptak, de a költségek jelentős részét is maguknak kellett előteremteni az így-úgy megszabott állami támogatásokon túl.

Röviden összefoglalva az állami lakásépítés tanácsi lakásépítéssé vált, amit az OTP hathatós segítsége nélkül kivitelezni sem lehetett volna. Kecskeméten az említett 4500 lakásból 1540 tanácsi, 3000 pedig OTP és vállalati finanszírozásban valósult meg. A tanács szerepvállalására erősen rányomta a bélyegét, hogy a takarékpénztár csak az épületek felhúzásának költségét vállalta, a területelőkészítés a tanácsra hárult. Ezek után nem csoda, hogy az építésben résztvevő vállalatokat igyekeztek minél nagyobb arányban rászorítani a pénzügyi szerepvállalásra a tervszámok megvalósulása érdekében, akik érthetően húzódoztak ettől. Igazi megváltás volt, hogy a kötelező állami lakásépítés számainak hiányait ki tudta egyenlíteni a magán-lakásépítés ösztönzése. Ez általában kertes házak építését jelentette, főleg magánerőből. Legtöbben kalákában dolgoztak a családi házak építésén az ismerősök, családtagok segítségével, az építőanyag beszerzése pedig visszaforgatta a megtakarításokat az állami költségvetésbe. Tehát az állami szerepvállalás legszerencsésebb megoldása a magánépítkezés, illetve ennek engedése lett, ez szinte ingyen volt a tervgazdaságnak, így az se lehetett baj, ha nem sikerült a tervszámokat az állami beruházásoknál tartani.

Viszont hatékonyabbá kellett tenni az állami építkezéseket is. A korábbi nagyblokkos épületek előnye olcsóságuk volt, viszont 5 szintnél nem lehettek magasabbak, a könnyűbeton lapok ennél nagyobb terhelést nem viseltek el. Adott alapterületen ezért nem lehetett növelni a lakásszámot, amire pedig égető szükség volt a tervszámok miatt. Emiatt jelent meg lehetőségként a korszerűbbnek vélt paneltechnológia alkalmazásának lehetősége, ami ugrásszerű növekedést jelenthetett a felépített lakások számában.

Országos szinten már az 1960-as évektől döntések születtek egy átfogó házgyári technológia bevezetéséről a tervszámok betarthatósága érdekében. Az 1948-ban Camus francia mérnök által szabadalmaztatott előregyártási rendszer lényege, hogy azonos vagy csak kissé eltérő panelek segítségével sorozatszerűen lehessen minél olcsóbb, egyszerűbb és nagyobb számú lakást építeni. E rendszert vette meg a Szovjetunió, *„baráti”* hatásra tőlük pedig Magyarország. A szovjet 1-464/A rendszer mellett a dán Larsen-Nielsen rendszer licencét is megvásárolta az állam, amelyeket Budapesten felépített házgyárakban ekkorra már rendszeresen alkalmaztak. Sajnos a kompletten leszállított szovjet szerelőüzemek miatt ez a kevésbé előnyös panelgyártási mód terjedt el jobban, a magyar mérnökök primitívnek tartották és a gyártósorok adta lehetőségeken belül igyekeztek áttervezni, de szűk volt a mozgásterük. Eredménye kevéssé változatos, még a lehetőségekhez képest is egysíkú épületek tömege lett országszerte, amelyek minősége sem volt a legjobb a mennyiségi és időbeli kényszerűségek miatt.

Kecskeméten szintén a tervszámok tartásának szükségszerűsége miatt már az I. ütemnél felmerült a házgyári technológia telepítése. Végül döntés született és 1972-től elkezdett épülni a BÁCSÉP kecskeméti házgyára, ami csúcsberuházásként is csak kisebb csúszással, 1975-re készült el, egyébként utolsóként az országban.

Az új városrész terve már eleve tartalmazta négy magas panelépület megépítését a városrész központjában. Miután

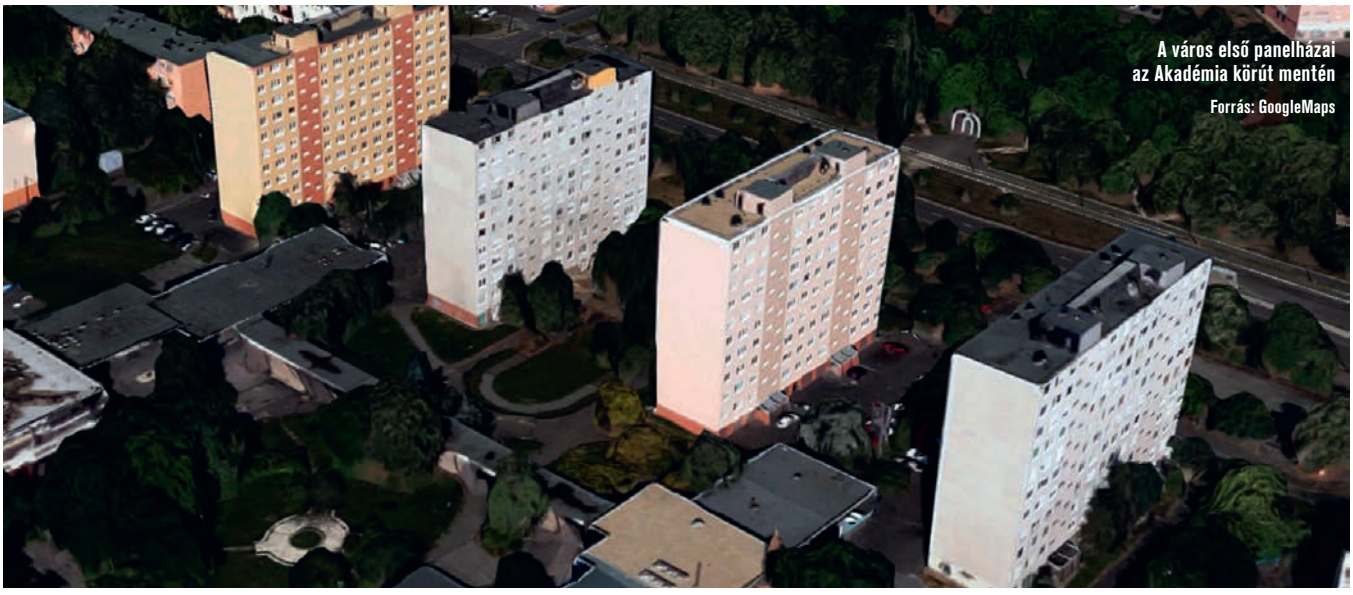
Az első befejezett tízemeletes panelház, az előtérben egy másikat alapoznak 1973-ban

Forrás: Petőfi Népe

Panelelem helyére emelése Budapesten

Forrás: Internet

A város első panelházai az Akadémia körút mentén

Forrás: GoogleMaps

A Világ utca nagyblokkos épületei a 70-es évek végén

Forrás: KKJM Fotótár

Az Akadémia körúti tízemeletesek a szolgáltatóház építése idején, jól látható az eltérő erkélyforma a két épületen

Forrás: KKJM Fotótár

a kecskeméti gyáregység épülőben volt, a szegedi házgyár által szállított panelekkel igyekeztek az igényt kielégíteni. Az első kecskeméti tízemeletes panelházat 1973 januárjában kezdték építeni az Akadémia körút mellett. Jellemző – ahogy azt a Petőfi Népe helyszíni riportjából megtudhatjuk – az igyekezetre és a szerelés kevéssé bonyolult voltára, hogy a művezetők és a brigádok 2 hét alatt tanulták meg a panelépület felhúzásának csínját-bínját. Az alapozást és a földszint betonozását más részlegek végezték, ők csak a panelekkel foglalkoztak. Jelesül: a daru beemeli az épületelemet, azt rögzítik, a hegesztők összekötik a betonvas elemeit, a segédmunkások pedig kibetonozzák a csomópontokat. Ily módon 3 nap alatt egy 6 lakásos szinttel végez a két művezető, egy szerelésirányító és 29 ács (!) és segédmunkás – mondta Rózsa Imre művezető és Borbély István brigádvezető. Látható, hogy egy panelépület felhúzása nem nagy ördöngösség, ám sok olyan járulékos probléma merülhet és merült is föl, ami jelentősen elodázta a lakások átadását.

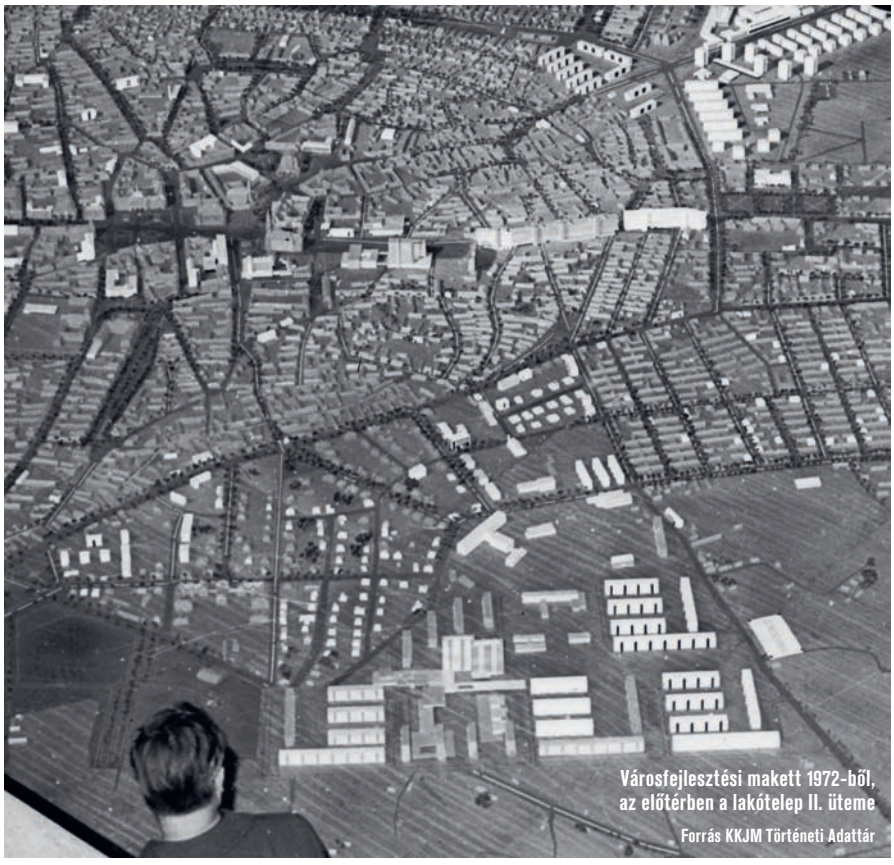
Az egész építkezést – nemcsak a panelekét, hanem még két, blokkos technológiával készült tömbét is – komolyan hátráltatta a szocialista gazdaság rákfenéje: a hiány. 1971-ig a cementhiány okozott problémát, később a munkaerő viszonylagos csökkenése és a szállítási gondok kiküszöbölése. Előfordult, hogy a telephelyről – más jármű nem lévén – lovas kocsival vitték a betonacélt az építkezésre. További nehézséget okozott a panelelemek szállítása Szegedről vasúton és teherautón, ami egyébként a kész lakások árait is megnövelte. Gyakran előfordult, hogy az előre legyártott falelemek vezetékeinek nyílásai nem a megfelelő helyen voltak. Többször gond volt a nyílászárók minőségével is, főleg az ablakok jelentettek gondot. Valamint azt se feledjük, hogy a belső kivitelezés lényegesen tovább tartott, több segédmunkát igényelt, mint a puszta falak felhúzása, annak ellenére, hogy a konyhát és a fürdőszobát szintén előregyártott elemekből építették.

Kecskemét első négy, tízemeletes panelháza 1973 folyamán szerkezetkész állapotba került, ám az átadásig még egy évet várni kellett. Nem kis részben azért, mert míg a blokkos épületekhez nem kötelező a központi fűtés, addig a panelépületeket nem is lehet mással felszerelni, emiatt saját gőzelosztó kazánt is kellett építeni hozzájuk. Már 1973 őszén tovább folytatódott a házgyári

épületek térhódítása, az Akadémia körút túloldalán elkezdték 21, 30 lakásos, 5 emeletes lakóház kivitelezését. Több blokkos épület nem is épült a Széchenyivárosban, átvette helyét a panel.

Végül milyenek lettek a lakások? A kivitelezésen igyekeztek pénzt és időt spórolni, a munkaigényes hidegburkolatok helyett tekercspadlókat fektettek le, és a garanciális javítások miatt a parketták helyét is kezdte átvenni a ragasztott szőnyeg. A korábbi blokkos házaknál nagyobb – akár 2 szobás – lakások épültek, fényesebbek voltak a nagyobb méretű ablakok miatt. Elvileg lehetett volna az előregyártott elemek variálásával kissé más elrendezésű lakásokat is kialakítani egyazon lépcsőházban – a gyakorlatban azonban ez sose valósult meg. Így gyorsabb volt a házgyári elemkészítés és az összeszerelés is. A rosszul elosztott tereken változtatni óhajtók emiatt az elbontható közfalak nagy részétől előbb-utóbb megszabadultak és igyekeztek maguk ésszerűbb elosztású lakást létrehozni. Sajátos élményt nyújtott és nyújt ma is ezekben a terekben a 15 centis falvastagság velejárójaként létrejövő láthatatlan közösségi érzés: van, hogy tudjuk mit csinál a szomszéd, bár sokszor nem is ismerjük.

Bezsenyi Ádám

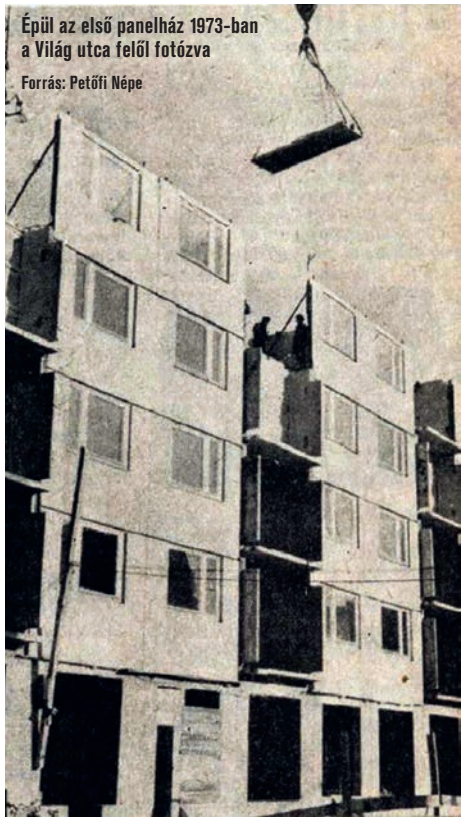
Városfejlesztési makett 1972-ből, az előtérben a lakótelep II. üteme

Forrás KKJM Történeti Adattár

A lakótelep I-II. ütemének alaprajza friss utcanevekkel

Forrás: Petőfi Népe

Épül az első panelház 1973-ban a Világ utca felől fotózva

Forrás: Petőfi Népe

10 éve futott ki a MiG–29-es

2018 áprilisában volt 10 éve, hogy egy MiG–29-es vadászgép a kecskeméti MH 59. Szentgyörgyi Dezső Repülőbázison leszállás közben balesetet szenvedett. A pilóta katapultálni tudott, így fizikai sérülést nem szenvedett. Most 10 év elteltével idézzük fel az országosan is egyedi esetet, amely megkerülhetetlen sokként van jelen azóta is az akkor éppen arra járók életében.

2008. április 17-én 15.52 órakor a Magyar Honvédség 59. Szentgyörgyi Dezső Repülőbázis állományába tartozó MiG–29 típusú vadászrepülőgép leszállás közben a repülőtér közelében balesetet szenvedett. A pilóta, Peszeki Zoltán katapultált, majd megfigyelésre és kivizsgálásra a Kecskeméti Megyei Kórházba szállították. A baleset körülményeinek kivizsgálására az illetékes hatóságok – a Nemzeti Közlekedési Hatóság és a Közlekedésbiztonsági Szervezet – bevonásával került sor. Szekeres Imre honvédelmi miniszter este 6 óra után megérkezett a baleset helyszínére.

A földbe csapódott repülőgép kigyulladt, a helyszínre nagy erőkkel riasztott tűzoltók a lángokat rövid idő alatt eloltották. Kecskemét teljes határában lezárták a forgalmat. A HavariaPress információi szerint egy, a lezuhanó gép látványától megijedt sofőr az árokba vezette nyerges vontatóját, ő könnyebb sérüléseket szenvedett.

A helyszín

A kecskeméti repülőtér mellett vezető úton is látszottak a lezuhant MiG–29-es nyomai, a repülő zuhanás közben gyakorlatilag keresztezte a 44-es főutat – jelentette az MTI helyszínen tartózkodó tudósítója, aki körülbelül 30-40 méterre tudta megközelíteni a roncsokat. A 44-es főút és a repülőtér közötti kerítésen nem, de a kerítésen kívül lévő bokrokon, sőt az út aszfaltján is látszottak a baleset nyomai. A repülőgép szerencsésen ért földet, hiszen amikor keresztezte a főutat, azon épp nem közlekedett egyetlen jármű sem, a közelben lévő lakóházaktól pedig mintegy 80 méterre ért földet.

Az MTI tudósítójának egy szemtanú azt mondta: az autójából úgy látta, hogy a gép egyik hajtóműve már a levegőben lángolt, és egy égő darab is levált belőle. A pilóta még a repülőtér felett katapultált. A gép kettétört, orr-része és a törzs egymástól mintegy 15-20 méterre fekszik. A roncs közelében található két házban lakók csak hallották, de nem látták a történteket. A helyszínen jelenleg 4-5 újságíró tartózkodik, és a közeli házakban lakók is figyelemmel kísérik az eseményeket. A főutat lezárták, a forgalmat pedig Cegléd felé terelték, amely 40-50 km-es kerülőt jelent az autósoknak.

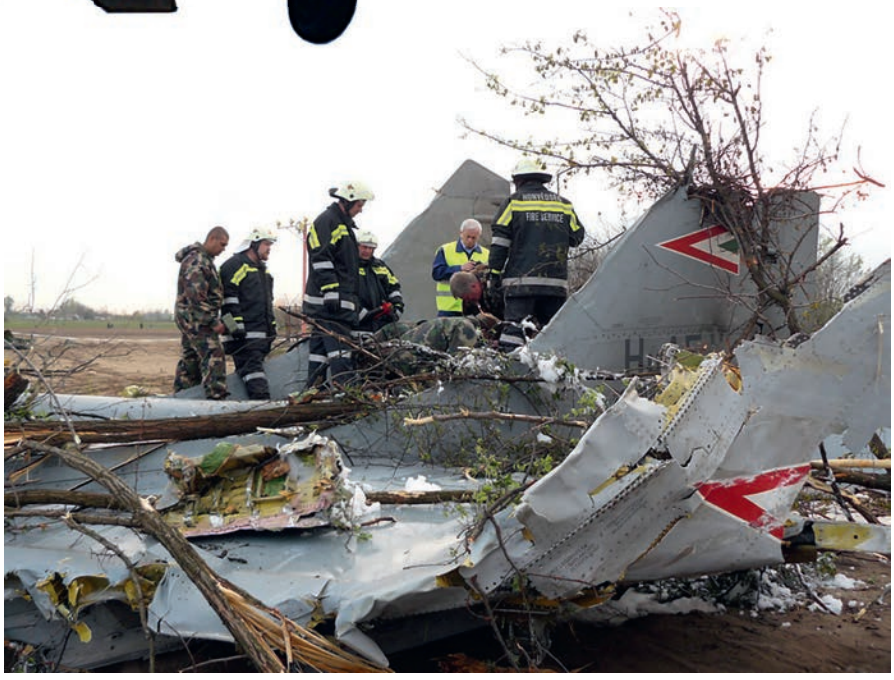
A képek forrása a Jetfly.hu

A harmadik

A MiG–29-es (NATO-kódja: Fulcrum) a szovjet honi légvédelem számára kifejlesztett kis hatótávolságú elfogó-vadászrepülőgép, mely korlátozottan földi célok támadására is alkalmas. A későbbi típusváltozatok már a szárazföldi célok elleni támadásra is képesek. A gép hossza 17.32 m, fesztávja 11.36 m, magassága 4.73 m.

Eddig a Magyar Honvédség három MiG–29-es vadászrepülőgépe zuhant le, a legsúlyosabb baleset 1998 nyarán történt, akkor a pilóta életét vesztette. A halálos balesetet szenvedő pilóta a kecskeméti repülőnapra készült, a vizsgálat szerint nem műszaki hiba miatt történt a baleset. 2005 májusában szintén Kecskeméten, közvetlenül a repülőtér mellett zuhant le egy MiG–29-es, akkor gyakorlórepülés közben történt a baleset, a pilóta túlélte. Korábban a MiG-ekkel csak kisebb balesetek történtek. Például az egyik repülőgép a leszállás gyakorlása közben túl alacsonyra került és fákba ütközött. Ekkor a vezérsíkot és a hajtóművet kellett cserélni.

Egy másik alkalommal egy MiG–29-es hajtóműburkolata sérült meg, amikor alacsonyan repült a Balaton felett és egy manőver miatt a vízbe ért a repülőgép alja. 1993-ban, a MiG-ekre való oroszországi átképzéskor kigyulladt egy kétszemélyes orosz MiG–29-es, amikor egy magyar pilóta orosz oktatójával gyakorolt. A honvédség 1993-ban és 1994-ben kapott 28 MiG–29-es vadászgépet az orosz államadósság fejében. Hivatalosan 1994 októberében állították hadrendbe ezeket a repülőgépeket. A repülési szakértők szerint a MiG–29-es a nagyon megbízható és a legjobban repülhető repülőgéptípusok közé tartozik.

A 2004-ben befejeződött hajtómű-felújítás és üzemidő-hosszabbítás után 14 MiG–29-est tartott hadrendben a légierő, a többit egyebek között alkatrésznek használják. Ezeket a repülőgépeket a már megérkezett 14 Gripen vadászrepülőgép mellett 2009-ig tartották hadrendben. Magyarország azt szeretné, ha a hadrendből kivont repülőgépekért cserébe az orosz gyártó elvégezné a Magyar Honvédség helikoptereinek karbantartását és felújítását, és szó lehetne újabb orosz helikopterek vásárlásáról is.

Pető István dandártábornok – a kecskeméti bázis volt parancsnoka – elmondta, hogy a gép gyakorlórepülés közben, eddig ismeretlen okokból, emelkedés helyett megsüllyedt és a betonhoz csapódott. Miután a pilóta katapultált, a gép átszakította a kerítést és a 44-es utat súrolva ért földet. A gép súlyosan megrongálódott, az adatrögzítő *„fekete dobozt”* azonban megtalálták. A baleset miatt lezárták a 44-es utat. Emberéletben szerencsére nem esett kár. A balesetet szenvedett pilóta, Peszeki Zoltán őrnagy eddig közel ezerhatszáz órát repült, ebből közel háromszázat MIG 29-esen. Az őrnagy oktató- és berepülőpilótaként is dolgozik – tudtuk meg a HM hivatalos sajtóközleményéből.

honvedelem.hu
jetfly

Miletics Boldizsár

Jeles kerékpárjav iparosok és ker

A Rákóczi út 5. szám alatt működött az a minden kecskeméti által ismert kerékpárjavító műhely, ahol a két világháború közötti időszakban nemcsak kerékpáralkatrészekhez, hanem több típusú Orion rádiókhoz, magyar gyártmányú Csepel varrógépekhez és egyéb világítóberendezésekhez is hozzájuthatott Kecskemét lakossága.

A népszerű vállalat tulajdonosa a Délvidékről származó neves kereskedő és iparosmester, idősebb Miletics Boldizsár volt, akinek Kecskeméten nemcsak a Rákóczi úton, hanem a Bocskai utcán, majd a szocializmus időszakában a Bem utcában is működött kerékpárjavító és műszaki cikkeket árusító boltja.

A kerékpárok javítása és értékesítése mellett a Miletics család mecénás, városi szervező tevékenysége is kiemelendő, hiszen a már a századforduló előtt működő Kecskeméti Kerékpár-Egyesület munkáját, az országos versenyek lebonyolítását anyagilag is támogatták. Ilyen volt az 1925-ben Kecskeméten lezajlott országos verseny, amelynek közvetlen következménye lett, hogy 1934. március 26-án Miletics Boldizsár elnökletével megalakulhatott a Kecskeméti AC kerékpáros-szakosztálya, amelynek versenyzői számos elismerést szereztek Kecskemét városának. A vállalkozás 1945 után is tovább működött, amelyet a kecskeméti piaristáknál végzett ifj. Miletics Boldizsár vitt tovább. **Hajagos Csaba**

Mozaikok a 650. évforduló kapcsán gyűjtött emlékek közül: a Miletics Kerékpár és a kecskeméti kerékpársport történetét bemutató fotók

ÍTÓ
RESKEDŐK

A Rákóczi úton működött bolt, ajtajában a tulajdonos, Miletics Boldizsár (Forrás: KKJM Történeti Gyűjtemény)

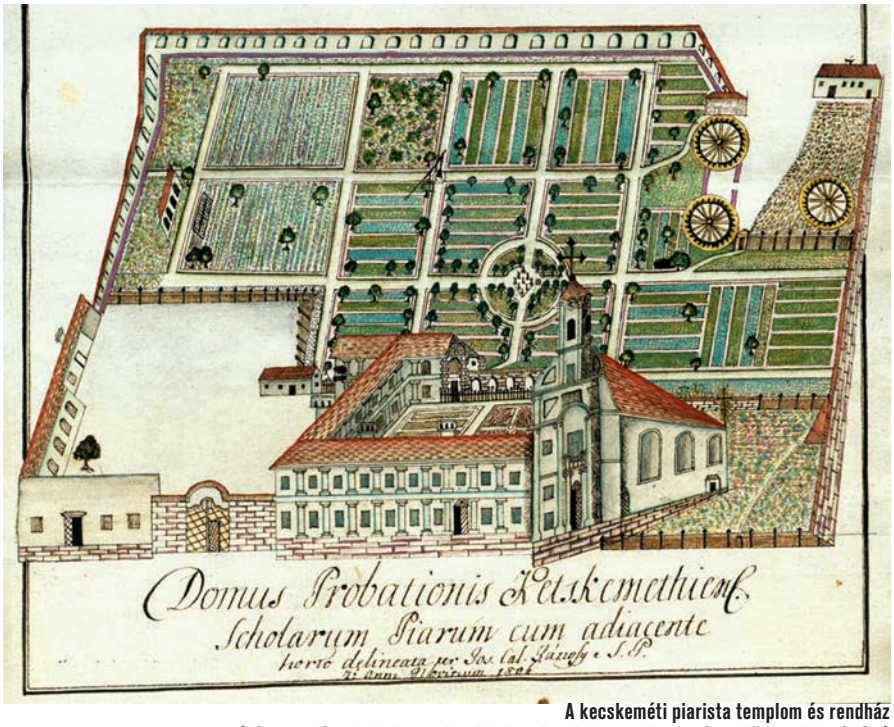
„EZEN KOR FEJLETT PIÁRISTÁK' EKKOR

A piarista templom az 1920-as évek 2. felében (képeslap, KKJM)

A mélyen vallásos neveltetésben részesült gróf Koháry István (1649–1731) már 1707. február 10-én, Pozsonyban kelt végrendeletében jelentős összeget, 30 ezer forintot szándékozott a piarista rendre hagyni, hogy majd halála után iskolát alapítsanak Kecskeméten. Városunk történelmének legkiválóbb katolikus földesura azonban néhány évvel később úgy döntött (a kecskeméti rendház Demka Sándor házfőnök által megkezdett krónikája szerint 1713-ban, a pozsonyi országgyűlésre igyekezve, majd visszafelé, a nyitrai piaristáknál tapasztalt élményei hatására), hogy a tervét már életében meg kívánja valósítani. Ennek megfelelően, a Koháry által küldött két piarista (Bohn Euszták viceprovinciális és Zajkányi Lénárd nyitrai rektor) jelenlétében, 1714 márciusában kijelölték a beépítendő területet a város északi részén, az akkor már betegségeket terjesztő, elmocsarasodott Déllő-tó közelében. (Az eredetileg jobbnak tartott másik helyszínt, ami nagyjából az 1896-ban átadott színház helyén volt, *„Szent Ferenc fiainak"* tiltakozása miatt kellett elvetni, hiszen túlságosan közel került volna egymáshoz a két rend.) A végleges alapítólevél – 10 hónappal az első tervezetet követően – 1715. január 10-én, Pozsonyban készült el. (III. Károly május 13-án hagyta jóvá az alapítványt.) Íme a legfontosabb részlet (Koltai András Tóth György nyomán készített fordításában): *„Miután a Mindenható Istentől eddigi életem esztendőinek során nyert megszámlálhatatlan kegyes jótéteményre kegyesen és hálásan gondolok, és emlékezek, hogy ezeket, amelyeket az Isteni Felségtől kegyesen kaptam, megfontolt elmével, gyümölcsözően és üdvösen elhelyezhessem, a Kegyes Iskolák Isten Anyjáról nevezett Szegény Szabályozott Papjai Szent Rendjének jól megfontolt lélekkel és érett elhatározással, azzal összhangban, és a szent rend által elfogadott módon, harmincezer rénes forintot tettem le és utaltam ki azon célból, hogy ez a szent rend a Mindenható Isten dicséretét és dicsőségét, az Istenszülő Szűz Mária tiszteletét, a Római Katolikus Anyaszentegyház terjedését és gyarapodását, valamint felebarátaink javát, legkiváltképpen pedig az ifjúság nevelését a Pest vármegyében fekvő Kecskemét városában (…) köteles legyen saját intézményének hivatása szerint előmozdítani…"*.

Az első szerzetesek (Majthényi Domonkos, Kovácsovics Pál és Bieliczky Ágoston) 1715. január 27-én indultak el Nyitráról Kecskemétre. Megérkezésük után a Mária Kongregáció házában kaptak szállást, s a ferencesek épülő kolostora mellett, a katolikus elemi iskola épületében február 21-én meg is kezdte működését a piarista iskola. Áprilisban pedig a *„tisztelendő pater piarista atyáink uraiméknak…, míg őkegyelmek isteni szolgálatra való alkalmatosságot szerezhetnek, vagyis templomot építhetnek"* – Berkes András váci püspöki helynök és Sistó Atanáz Ferenc-rendi kecskeméti plébános engedélyével – átadták használatra *„Boldogságos Szűz Mária kápolnáját"* (az ún. Homoki-kápolnát a Déllő-tó nyugati partján), és *„hogy az ifiúságnak közelebb isteni szolgálatra való alkalmatossága az iskolához lehessen, ugyanaz plébániához tartozandó Dicsőséges Szent Mihály Archangyal kápolnáját"* a ferences kézben lévő Szent Miklós-templom 1777-ig temetőnek is használt udvarán.

A kecskeméti piarista templom és rendház (Jánossy József piarista rajza, Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltára)

TEBB IZLÉSÉNEK NYOMA / ÉPÍTETT TEMPLOMA”

A Szeplőtelen Szűz (Immaculata) szobra
a torony alsó szintjén
(1765 vagy utána, a szerző fotója, 2018)

Kalazanci Szent József szobra
az erkélyablak fölötti fülkében
(1765 vagy utána, a szerző fotója, 2018)

Árpád-házi Szent Erzsébet szobra
a homlokzat bal oldali fülkéjében
(1765 vagy utána, a szerző fotója, 2018)

1720–1725 között először a puritán homlokzatú rendház nyugati szárnya épült fel (a földszintjén tantermekkel), amelyet később többszöri hozzáépítéssel (1730, 1758) hagyományos kolostornégyszöggé egészítettek ki. A magyarországi viszonylatban is jelentős, érett barokk templom építéséhez Demka Sándor rektorsága alatt, 1729-ben kezdtek. (Az alapkövet június 12-én, Szentháromság vasárnapján tette le Bede József, a ferencesek szalvatoriánus rendtartományának provinciálisa). A telek megnagyobbításával kapcsolatos ügyek miatt csak lassan indult be az építkezés. 1731–1735 között elkészült a szentély az altemplommal, illetve a hajó a falaival, valamint 1737-re a főhomlokzat emeletmagasságig. 1741-ben a tornyok elérik a hajó fedélszékének magasságát, 1742-ben befejezik a templomtér boltozását, majd pedig 1745-re felépítik az orgonakarzatot és a toronyszobákat. (Az eredetileg téglából rakott boltozatot 1898-ban, a rendszeres vakolatomlás miatt, Rabitz-falas megoldásúra cserélték.) Az 1729–1748 között lezajlott első építési periódusban még egyértelműen kéttornyos homlokzatot tervezett a valószínűsíthetően a pesti céhből érkezett építőmester, akit Mojzer Miklós művészettörténész (1956-ban) stíluskritikai alapon Mayerhoffer Andrással próbált meg (sikertelenül) azonosítani. Sajnálatos módon sem az épület eredeti tervrajza, sem a tervezőjének a neve nem maradt

A piarista épületegyüttes az 1910-es években
(képeslap, „Knöpfmacher J Bp és Burián Lajos Kecskemét” kiadása, KKJM)

A piarista templom hosszháza a főoltár felé (Thaler Tamás fotója, 2014)

ránk. Mindenesetre épületünket számos motívum rokonítja mindenekelőtt a pesti pálos templommal és a kalocsai székesegyházzal, ami a tervező építész pesti céhes illetőségét erősíti. Ahogy az is, hogy a kivitelező mesterek (kőművesek, kőfaragók) is többnyire pestiek voltak, ugyanis esetükben a nevük is fennmaradt (pl. Koppensteigner János, Mela Márton, Kővágó János) az építkezés számadásaiból.

Az építkezés második szakaszára csak majd két évtizednyi szünet után került sor. (Közben kisebb munkálatokat azért elvégeztek, így például 1759-ben, amikor is a hajó boltozatát nyolcvan darab aranyozott vascsillaggal díszítették.) Ekkor Petraskó Sándor rektor az eredeti elképzelésekkel szemben, és a már jól láthatóan annak megfelelően előkészített homlokzati rendszer ellenére is, úgy döntött, hogy csak egyetlen középtornyot építtet fel. A megtört íves vonalú attikával kiegészített, s a homlokzat síkjához képest kissé hátrébb vont tornyot a pesti Peithmüller József húzta fel az 1764–1765-os tanév folyamán. Az órapárkány fölé tervezett sisak megvalósítása végül elmaradt, helyette csupán egy egyszerű, lapos gúlatetővel oldották meg a torony lezárását.

A piarista templom a Hornyik János utca felől az 1920-as évek 2. felében (Bajtay Ferenc fotója, KKJM)

Az első periódushoz sorolható főhomlokzatot ión fejezetű, sima törzsű, egymásra rétegződő pilaszterek tagolják három függőleges sávra. A pilaszterek hullámzását, töréseit felül a golyvázott főpárkány és a szegmentíves timpanon követi. Minden a középső axist hangsúlyozza, mindenekelőtt a szorosan egybekapcsolódó erkélyes kapuzat-erkélyablak-szoborfülke motívumegyüttes. Különösen domináns a plasztikailag gazdag erkélyes kapuzat megjelenítése, amely a kecskeméti Szentháromság-szobor alkotójához, Conti

Lipót Antal (1708–1773) pesti kőfaragómesterhez köthető, s az adatok alapján az 1742 és 1748 közötti években készülhetett el. Ezen belül külön kiemelendő a kapunyílás feletti két mészkőrelief (1747/1748), melyeken a még boldoggá avatása előtt álló rendalapító két – Stefano Terzoli firenzei piarista 1747-es Kalazanci Szent József könyvecskéjében leírt – története elevenedik meg. (Előképük minden bizonnyal Giuseppe Zocchi – az említett itáliai kiadványt kísérő – metszetei lehettek.) A mű magyar fordítását is tartalmazó kiadásában, az 1758-ban Pesten kinyomtatott *Buzgó ahitatosságban* ekképp olvashatunk a bal oldali jelenetről (betűhív átírás): *„Turchi Ferentz névü Ifjatska más gyermekekkel az Oskolák ajtaja elött páltzátskákkal játszodoz vala egykor, de szerencsétlenül: mert ez ugy meg-találta néki egyik szemét ütni, hogy azonnal helyébül ki-ugorván, az Ortzájára függött légyen. Azonban a' fájdalmas jajgatásra minden felül öszve tódúla a' nép: mellyet észre vevén Josef, félben szakasztá akkori imádságát, és tsak hamar ott termett; a' ki-is nem valamelly szem-gyógyító Orvosért futtatott, hanem minek-utána kegyes szavaival arra intené a' meg-sértett Ifjatskát hogy a' Bóldogságos Szüzhöz ahitatossan folyamodnék, ö maga a' kinn-függö szemet helyére tévén, a' Szent Keresztnek jelével elöbbeni tellyes épségére hozta."* A jobb oldali domborművön pedig azt a csodát láthatjuk, amint a Kalazancius *„a' bóldogságos Szüznek szíves fel-fohászkodással"* élve adja vissza az anyjának *„tsötsömö gyermeketskéjét, kit azon éjjel gondatlanságbúl meg-nyomott vala"*.

Conti Lipót Antal és műhelye: Két jelenet Kalazanci Szent József életéből (domborművek az erkélyes kapuzat nyílása felett, 1747/1748, a szerző fotója, 2018)

Fénykép a főoltár 1955 előtti állapotáról: a retabulum 82 centiméterrel alacsonyabban van, hiányoznak a szobrok glóriái, a tabernákulum felső szintje, illetve a falon elhelyezett rácsdíszes ornamensek (KKJM)

A homlokzati szobrok datálásával kapcsolatos legfontosabb adatunk Tapolcsányi Gergely provinciálishoz kapcsolódik, aki 1765. július 6-án adott engedélyt három plasztika (Szűz Mária, Kalazancius és egy meg nem nevezett harmadik) elkészítésére. Az erkélyablak fölötti fülkében, kiemelt helyen – igaz a társaihoz képest kisebb méretben – a szentté éppen ekkortájt, 1767-ben avatott José Calasanz szobra látható a rend legfőbb tevékenységére és annak irányára utaló mellékalakokkal, egy imádkozó és egy könyvet tartó kisdiákkal. A torony alsó szintjén a barokk legnépszerűbb Mária-ábrázolása, az *Immaculata* jelenik meg (a Szeplőtelen Szűz eltapossa a gonoszt, a földgolyóra tekeredő kísértés kígyóját). A függőleges tengely így kiemeli a piaristák elmélyült Szűz Mária-tiszteletét, amely egyértelműen a rendalapító szándékait tükrözi a mai napig. Isten anyja Kalazanci Szent József választott szerzetesi nevében (Josephus a Matre Dei) és a rend pártfogójaként, annak teljes nevében (Ordo Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum) is megjelenik, ahogy a kegyesrendi lelkiség tartalmi alapjait az általa szerkesztett *„Dicsőség és hála a Szentháromságnak, hogy nekünk adta Szűz Máriát, akinek ruhája a nap, lábai alatt a hold és feje körül tizenkétcsillagú korona"* kezdetű, későbbiekben a piarista iskolákban valóban sokszor felhangzó, olvasószerű imádsággal igyekezett előmozdítani. A homlokzati szobrok ikonográfiai programját, a piarista rend magyarországi beágya-

zottságát elősegítendő, Árpád-házi szentekkel tették teljessé. Az oldalsó fülkékben Magyarországi (Türingiai) Szent Erzsébet és Szent Imre herceg szerepeltetése a karitatív tevékenység fontosságára és a keresztény ifjúság helyes nevelésére hívja fel a figyelmet, míg a torony közelében, az attikafal két szélén Szent István és Szent László király, a közelükben megjelenő Szűz Mária szobrával, a Patrona Hungariae ikonográfiai típusát idézi fel a nézőben. A mészkőből faragott és nemrégiben felújított szobrok mesterének neve ugyan nem ismert, de valószínűsíthetően Pesten volt műhelye, s a korszak legkiemelkedőbb alkotói közé tartozott.

A templom alaprajzi elrendezése alapvetően a közép-európai, ún. *„bécsi norma”* szerint épült jezsuita típus 18. század elején megjelenő redukált változata, amelyben a kápolnasor helyett lapos fülkékkel kísért tágas, jól áttekinthető egységes tér szolgálja a közösségi liturgiát, de a térbe szervesebben beépülő, beforduló – már nem a főoltárral párhuzamos – mellékoltárok révén helyet ad a laikus kezdeményezéseknek, kultuszoknak, így az egyéni áhítatnak is. Jernyei Kiss János szerint a kecskeméti templom esetében ennek egy, a 18. század első felében még inkább korszerűnek tekinthető, újabb variánsáról beszélhetünk: *„…a hajó ismét hangsúlyosabb tagolást nyert, a tömörfalas konstrukció pillérvázassá alakult, amelyben a boltozat a megerősített, erősen kiugró pillérekre mint csomópontokra nehezedik.”* A főkapun belépve a rövid előcsarnokon és a két toronykápolnán át jutunk (Mária- és a Szenvedő Krisztus-, később Szent Kereszt-kápolna) a három szakaszos egyetlen hajóba (ami négyszakaszosnak is érzékelhető a sajátosan megoldott orgonakarzat boltszakaszát is ideszámítva). A hosszházat kétoldalt pillérek, s rajtuk kettős korinthoszi fejezetes pilaszterek tagolják, amit – az említett típus egyik jellegzetességeként – fent a fiókos dongaboltozat kettős hevederívei folytatnak. A pillérek között pedig sekély mélységű fülkék biztosítják a mellékoltárok elhelyezését. A hajó és az annál sokkal keskenyebb, két boltszakasz mélységű, egyenes záródású szentély közötti harmonikus átkötést biztosító homorú diadalív szintén e típushoz sorolható. A kecskeméti, altemplommal bővített, emelt szentélyű megoldásnak viszont nincs társa a korszakunkban. Bár az 1782. évi leltár szerint akkortájt a német

Kegyesiskolák Királynéja oltár középképe (1756, a szerző fotója, 2018)

A felvidéki Privigyéről származó 17. század végi szószék szobrokkal díszített kosara (a szerző fotója, 2018)

A Mária-kápolna oltára (1749 után, a szerző fotója, 2018)

polgárok kápolnájául szolgált, a csehboltozatos altemplom léte – Jernyei Kiss János szerint – valószínűsíthetően eredetileg is inkább a nagyheti liturgiával, a szerzetesek Szent Sír-kultuszával állhatott összefüggésben.

Az 1735-ben elkészült szentélyt 1740-től – ideiglenes megoldásként – Jaross György laikus testvér Szentháromság-freskója díszítette. Valószínűleg a pénztelenség miatt nem kezdtek neki a főoltárnak, amely végül meglehetősen szokatlan módon, a felvidéki Privigyén (ma Prievidza, Szlovákia) 1666-ban letelepedett piaristák templomából került másodlagos elhelyezésben Kecskemétre. 1747-ben ugyanis a városunkban tartott rendi káptalanon az új templomot építő Marsovszky Jenő privigyei házfőnök 500 forintért felajánlotta az addig használt főoltárukat és szószéküket. Demka Sándor rektor nem kívánt élni a lehetőséggel, azonban a historia domus szerint az egyik éjszaka a privigyeiek váratlanul megjelentek az említett berendezési tárgyakkal. Végül megegyezésre került sor és egy újonnan készítendőhöz képest valóban jóval kedvezőbb áron, mindösszesen 300 forintért, komoly művészeti értékekkel gazdagodott a kecskeméti templom. A főoltárkép, a bal alsó sarkában olvasható szignatúra szerint a neves bécsi jezsuita festő és építész, Christoph Tausch (1673–1731) alkotása. Az innsbrucki születésű művész valószínűleg rövid magyarországi korszakában, valamikor az 1710-es években tervezhette meg a fából faragott, de világos színű márványozással borított retabulumot, saját kezűleg kivitelezve az oltárképet. Az oltárkép témája szerencsére megfelelt a kecskeméti templom titulusának és kiegészítő patrocíniumának is. A lendületes, diagonális kompozíció Mária mennybevitelét jeleníti meg az őt fogadó Szentháromsággal: a széttárt kezű Szűz Mária egy kopár hegyes tájban megjelenített nagyméretű, nyitott szarkofág fölött felhőkön, angyalokkal kísérve emelkedik a mennyei ragyogásban fürdő ég felé, ahol már a Szentháromság, köztük a feszületet tartó Krisztus koronával várja őt. Az oltárt emellett Szent Péter és Pál apostolfejedelmek, illetve Borrommei Szent Károly és Nepomuki Szent János szobrai díszítik. (A mellékelt fényképen jól látszik az 1955 előtti állapot: a retabulum 82 centiméterrel alacsonyabban van, hiányoznak a szobrok glóriái, a tabernákulum felső szintje, illetve a falon elhelyezett rácsdíszes ornamensek.) A 17. század végi felső-magyarországi faragó művészetet példázó szószék szintén Privigyéről került ide. Formája, típusa a korának megfelelő, jellemző rá a sarkain kis csavart oszlopokkal tagolt poligonális szószékkosár, illetve a magas és nyitott, volutás, korona-szerű hangvető.

Perlrott Csaba Vilmos: Kecskeméti részlet, 1913 (Kiss Béla fotója, KKJM)

Kiemelt helyen, a diadalív homorú bélletében jelenik meg az a két 18. század közepén emelt, egymással teljesen megegyező felépítésű mellékoltár, melyek egyértelműen rendi kultuszt ápolnak. A Kegyesiskolák Királynéja oltáron például azt az 1688-ban, Aurora Berti által ajándékozott Mária-kegyképet (*Regina Scholarum Piarum*) jelenítette meg az ismeretlen (1756-ban kifizetett) festő, amelyet a rendalapító sírjáról is nevezetes római San Pantaleóban őriznek. Oltárunkon a piaristák által leginkább tisztelt és másolt kegyképet – a felső képen a Szentlélekkel együtt megjelenő Atyaisten áldásával –

angyalok hozzák le a mennyekből és hódolnak előtte. Az 1751-ben festett Kalazanci Szent József-oltáron a helyi hagyomány szerint a zsinóros dolmányba öltözött nemes úrfi, akit az őrangyala vezet Kalazancius elé, Koháry István gyermekkori ábrázolása. A kép felett a Szent Család barokk korban népszerű formájában megjelenítve: Mária és Szent József kézen fogva vezeti a gyermek Jézust. A díszítmények között látható a szent Rómában őrzött ereklyéinek, épen maradt szívének és nyelvének ábrázolása is.

A historia domus 1742-es leírásában 12 oltáros együttes terve szerepel (7 a hajóban, továbbiak pedig a toronykápolnákban, a sekrestyében és az altemplomban), melyből 4 oltár már készen állt 7-7 szobrával a templomban. A hosszházban, a leckeoldalon három (Szent Anna-, Pásztorok- és Szent Vendel-oltár), míg az evangéliumi (bal) oldalon két mellékoltár (Nepomuki Szent János és a Tizennégy Segítőszent oltára) tanúskodik a világi hívek buzgalmáról, amely valószínűleg az 1739–40-es nagy pestisjárvány után erősödött fel. Az oltárok többsége mindenesetre tehát a 18. század negyvenes-ötvenes éveiben készült, kivéve a néhány évtizeddel későbbi Szent Vendelnek szenteltet. Az említett retabulumok architektúrája lényegében azonos kiképzésű, ami elősegíti, hogy a többi oltárral együtt, bár különböző korú és színvonalú alkotásokról van szó, mégis harmonikus, egységes hatást keltsenek a templom belsejében. A legrégebbi közülük a Szent Anna-oltár (1730-as évek), melynek alapítója egy szentkirályi özvegy nemesasszony, Szabó Anna volt. Míg a helybeliek körében talán a legnépszerűbb az 1742 körül emelt Pásztorok oltára. Az oltárképen Jézus születését festette meg az ismeretlen művész, megörökítve az oltárt alapító magyaros bajuszú és korabeli viseletű pásztorokat is (egyikőjük dudáján játszva segíti az angyalok karácsonyi koncertjét). A toronykápolnákat két hasonló szerkezetű oltárarchitektúra díszíti, bár a bal oldalit eredetileg nem festmény, hanem egy oszlophoz kötözött Krisztus-szobor befogadására építették. A Mária-kápolna oltárán pedig a nagyszombati Szent Miklós-templomban őrzött, 1708-ban három alkalommal is verejtékező és könnyező Mária-kegykép, 1749-ben készített másolatát helyezték el. Végül a sekrestye 1756-ban festett Pietà-oltárán, valószínűsíthetően metszetes előkép nyomán, a sümegi ferencesek Betegek Orvosa néven ismert kegyszobrát jelenítették meg.

ifj. Gyergyádesz László

A Szent Vendel-oltár középképe (1782 előtt, Kiss Béla fotója)

Nepomuki Szent János oltára (1742 körül, Kiss Béla fotója)

Felhasznált források, szakirodalom és **ajánlott olvasmányok:**

ifj. Gyergyádesz László – Iványosi-Szabó András – Iványosi-Szabó Tibor – Lovas Dániel: *Kecskemét. Képes városkalauz*. Kecskemét, 2008

Jernyei Kiss János: *A piaristák kecskeméti temploma*. In: Koháry István emlékkönyv a kecskeméti piarista gimnázium alapításának 300. évfordulójára. (Magyarország piarista múltjából 8.) Szerk.: Kozicz János és Koltai András. Budapest – Kecskemét, 2015. pp. 139–189.

Jernyei Kiss János: *Die Piaristenkirche zu Kecskemét*. In: Acta historiae artium Academiae Scientiarum Hungaricae, 1997, 1/4. pp. 131–164.

Koltai András: *Koháry István és a kecskeméti piarista rendház alapítása*. In: Koháry István emlékkönyv a kecskeméti piarista gimnázium alapításának 300. évfordulójára. (Magyarország piarista múltjából 8.) Szerk.: Kozicz János és Koltai András. Budapest – Kecskemét, 2015. pp. 115–137.

Mojzer Miklós: *Adatok Mayerhoffer András működéséhez*. In: Művészettörténeti Értesítő, 1956/2–3. pp. 136–145.

Péterné Fehér Mária: *Koháry István, Kecskemét földesura*. In: Hírös Históriák, 2. szám (2017 tavasz), pp. 50–55.

Stefano Terzoli: *Buzgó ahitatosság, mellyet bóldog Calasanctius Josef a Matre Dei az ahitatos oskoláknak, és azokra gondot viselő szerzetes fiainak, (kik Clerici Regulares Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum neveztettnek) fundatora maga istenes példa-adásival és sok rendbéli jó-tételivel, az ifjúságban fel-éb-resztett.* Pest, 1758. (http://mek.oszk.hu/01300/01373. Az elektronikus változatot készítették: Koltai Ernő, Koltai András, 2002–2003.)

Székelyné Kőrösi Ilona: *A piarista iskola Kecskeméten*. In: Könyv és Nevelés, XVIII, 2016/1. pp. 99–116.

Szentgyörgyi András: *A kecskeméti piarista templom*. In: Emlékkönyv – A kecskeméti Piarista Gimnázium 35 éve. Szerk.: Ruppert József. Kecskemét, 1985. pp. 21–50.

Szokolay Hártó János: *Szabadalmas Kecskemét városának történetirati ismertetése. Azaz: régibb kori és jelen állapotjának lehető hív előadása*. Kecskemét, 1846-ban (A verses krónika ezen összeállítás címét adó idézet forrása.)

VÁROS SZÜLETETT …

Bozsó János festőművész: Szülővárosom Kecskemét, a 650 éves város

Bozsó Gyűjtemény, 2018. március 22. – április 29.

Bozsó János Kecskemét város szülötte, munkássága a 20. század második felét öleli át. Szenvedélyes, expresszív előadásmódja egyenes folytatása az alföldi festészeti hagyományoknak. 1968-ban festett sorozatában megidézte a kecskemétiek számára fontos épületek, utcák hangulatát, a város lelkületét. A 2018-ban kiállított művek válogatása, rendezése több réteget tárt fel az alkotó és a szülőváros kapcsolati rendszerében. Azonnal érzékelhető volt az a szerelmes kötődés Kecskeméthez, amely az egész életműre kivetül.

Első megközelítésben, legegyszerűbben az 1968-as 600. évforduló Bozsó-kiállítását eleveníthettük volna fel, amelyet annak idején a Katona József Múzeumban rendeztek meg, a művész akkor friss városképeiből. Kizártuk ezt a rendezési elvet. A teljes ismétlésnek gyakorlati akadályai is voltak. A képek útra keltek, tulajdonost váltottak. Furcsa kontextusként a vállalati privatizációk kora is tettlegesen beleszólt az anyag feltárásába, összegyűjtésébe. Művészeti albumaink kiadásakor már több alkalommal találkoztunk a problémával, hogy *„kinyomozhatatlan”* homály fedi, hová vándoroltak műalkotások a megszűnt, átalakult intézményekből.

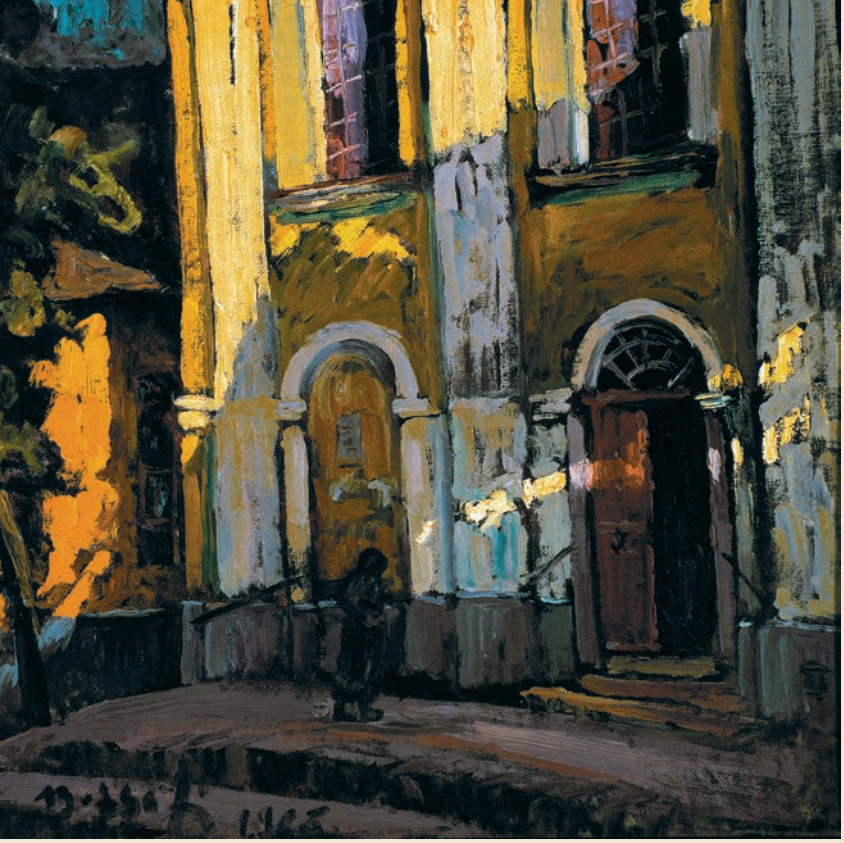

A kiállítás koncepciója: időkapszulák

A város nem egyik pillanatról a másikra született meg. A városi rangra emelkedés egy mérföldkő, amelyet számtalan követ. Az elődök elbeszéléseit, emlékeit beolvasztjuk saját emlékeink közé, szerencsés esetben közvetlenül 2-3 generációt tekintünk át család- és várostörténelemben. A távolabbi generációk emlékezetében rostálódnak, még át is formálódnak a tények. Az évfordulókon a történészek, levéltárosok, muzeológusok egzakt tudásának kincsesbányájából jelennek meg a kiadványok, szerveződnek előadások, kiállítások. Ne tagadjuk, előfordult, hogy az emlékező kor saját képére alakított évfordulókat. Szélesebb látószögű optikával közelítettük meg a kiállítást. Csomópontokat kerestünk meg; egy emberi élet, egy alkotói életmű, hogyan kapcsolódik közvetlenül és közvetve a makro- és mikrovilágán keresztül a szülővárosához. Kinyílt Kecskemét. Az alkotói élet megközelítőleg 50 évet zár be, 50 évet zárt volna be. Bozsó János első műveit 1948-ból ismerjük, halála évében, 1998-ban ismét a város foglalkoztatta. A sors közbeszólt, nem jelenhettek meg a 20. század végi városképek a festő vásznain. Romantikus, múltból is merítkező alkotóként, tudatos értékőrzőként egyaránt kitapintható a pályáján az alföldi művészelődök indíttatása és a gyermekkorból, a megélt sorsfordulókból történő építkezés. A műgyűjtői véna is honnan máshonnan táplálkozott, mint a saját múltjának a kutatása, a város, a vidék eltűnő értékeinek mentése. Az 1960-as évek grafikái között gyakran felbukkan a *„modern”* város. Az olajfestményein előszeretettel jeleníti meg az ódon épületek napsütéses falait, az átalakuló vidéket, a várost, amely évszázadokat őriz. A festő világát kutatva nyílt egyre szélesebbé a bejárható várostörténet. Bozsó János alkotásaival időkapszulákat helyezett el, örökített ránk, ezeket bontottuk fel és fedeztük fel a kiállítás megtekintőivel.

Máriaváros, külváros, a város határa

A Máriaváros a gyermekkor élményét idézi. Itt született. A Holló utcai szülőház helyén álló ingatlan falába ma már emléktábla simul. A külvárosi környék a vágyálmok netovábbját testesíti meg a gyermekkorában. Éhezve, a városi, családi életből kisodródva, az *„apátlanság”* bélyegével cselédeskedik, messziről hívogatja az öregtemplom tornya. A II. világháború után hazagyalogol a fogságból. A haza: a kecskeméti Máriaváros. A műterem egy lerekesztett padlás.1948-tól már helyi kiállításokon szerepel. Az alkotások témája a közvetlen környezet, a külvárosi utcák, a ma már több soron átépített Nyíri út. A határos Szélgyöpöt a festőkollégák

Bozsó János: Czollner téri Kistemplom (1968)

Bozsó János: Katona József Múzeum (1959)

elnevezték Bozsórétnek, mert gyakran ide gyalogolt ki festőfelszerelésével. A környék átalakult, a Szélgyöp, a környék szőlői, gyümölcsfái helyén ma iskola, kórház áll, a csendes alföldi határból kinőtt Széchenyi-város már évtizedek óta városi, lakótelepi lüktetésben él.

Cigányváros

A művésztelep jeles alkotóit, köztük talán leggyakrabban Iványi Grünwald Bélát ragadta magával a kecskeméti cigányváros színes világa, a düledező putrik egzotikuma. A helyi kecskeméti festők is folyamatosan találtak itt témát, köztük Bozsó János is. A 20. század első felének képeslapjai is megörökítették a vadregényesnek tűnő életet, a század második felében a szikárabb szociófotós megközelítés dominált. Még sokan emlékeznek rá, hogy a barkácsáruház melletti terecske a város népszerű zsibije volt. Ma még néhány házacska áll a sorból, jellegzetes sziluettjük zárta a várost az országút, a mezők felől. A külvárosi szeglet bekerült Bozsó János témái közé.

Klapka-ház

Az 1786-ban épült barokk lakóház már akkor megihlette a művészt, amikor nem is sejtette, hogy élete java részét itt tölti. Az 1953-ból származó festményét a Városháza egyik irodájából kölcsönöztük. Bozsó János az 1950-es évek második felében került ide, a háborús sérülések renoválása után, egy műterembe, ahol több mint négy termékeny évtizedet festett, gyűjtött. Kívül, belül megörökítette az épületet, amely évszázados családi és történelmi eseményeket rejt. Az egykor az egyik legnagyobb városi telekkel büszkélkedő ingatlan a város borbírájának tulajdona volt. A házasság útján Klapka Friedrich-hez kerülő házban lakott tizenéves piaristadiákként a későbbi szabadságharcos tábornok, Klapka György. Közel negyven éve mutatjuk be az átalakult, újjászületett házban a maga nemében páratlan magángyűjteményt, a Bozsó Gyűjteményt. Az épület egykor téglavörös színre festett falait, majd a későbbi, meleg sárga ragyogását is megörökítette a festőművész. Az ablakából a mára lebontott polgárházakra tekintett ki, ezekből az alkotásokból is sikerült többet összegyűjtenünk. A kiállítás egyik válogatása az egykori műterem változását mutatta be. Részint a berendezés állandóan jelenlévő és beköltöző tárgyait követhettük nyomon, de fontosabb volt a művész szemléletének alakulása. Ugyanaz a műteremsarok szűkebb vagy tágabb láttatása, a fények játéka, a megfogalmazás festői eszközeinek szemlélődő vagy expresszívebb használata az egymást követő évtizedekben.

1968.
A 600 éves város

Az 1960-as évek második felére kialakul Bozsó János festészetében az az expresszív formanyelv, amely az alföldi festészet ábrázoló irányából indult, de a művész gyakran szélsőséges érzelmi motiváltságát is képes volt szervesen beépíteni összetéveszthetetlen, egyéni stílusába. A város életében már új kezdeményezések jelentek meg a mai művészeti műhelyek születésével. A Katona József Múzeumban kiállított Bozsó-városképeken nem a szokásos, kissé unalomba hajló, narratív leképzések jelentek meg, hanem érzelmi töltöttséggel teli vallomások épületekről, terekről, a szülővárosról, egy elszakíthatatlan kötelékről. Ekkor született a ma már a város jelképévé vált Kecskemét látkép. A figyelmes néző ma is felfedezheti a kép felső szélétől alig egy centire azt a két kis lyukacskát, amibe drótból fogantyút hajtott a méretes lemezbe a művész. Megszállottan, gyalogosan telepedett ki a megörökítésre szánt téma mellé, villámgyorsan rótta fel a kép szerkezetét, a fények helyét. Majd mindentől elszakadva, tértől, időtől függetlenedve, belső látástól vezérelve, cikázó vonásokkal, testes festékrétegekkel fejezte be

Bozsó János: Kossuth tér (1962)

a képét. Űzte, hajtotta a kényszer, hogy a külső világban meglásson, felfedezzen valamit, amire kivetíthette azt, ami benne lakozott.

Új felfedezéseink

Meglepetésművek is kerültek a kiállításunkra több magángyűjtő jóvoltából. Lappangó alkotásokként ismertük a Szentháromság-szoborról, az egykori, főtéri piacról, az épülő kecskeméti Leninvárosról festett képeket. A Katona József Múzeum épületét ábrázoló festményt a múzeum kölcsönözte.

Becses műtárgyként őrzi az egyik kecskeméti intézmény az egykori, lebontott ispotályt ábrázoló festményt. Régi ispotály a kép eredeti címe, de A Régi Ispotály Emléke elnevezéssel illethetjük a művet. 2002-ben jelentettünk meg egy művészeti albumot a Kecskeméthez köthető Bozsó-alkotásokból, azóta is folyamatosan kutatjuk ezeket a műveket. A kép lelőhelye a könyv megjelenésekor még ismeretlen volt. A festmény az 1968-ban, a 600 éves városi évforduló kiállításán szerepelhetett először és utoljára a nagyközönség előtt.

Az ispotály épülete a 19. század közepén épült copfstílusban, városi kórházként szolgált. Ezt a régi kórházat 1914-ben telepítették át új helyére, a Cserepes Kórházként ismert épületbe. A Városháza hátsó frontjával szemben, a Don-kanyar kezdetén álló ispotály épületét 1963-ban bontották le. A festményen különböző, egymásba kapcsolódó időfázisok jelennek meg. A műemléképület szépsége és a bontás, a búcsú szomorúsága egyszerre, kitapinthatóan van jelen. A festőállványa mellől, a mai Agóra felől, az épület udvarába pillantott be a művész. Nem az expresszszív, hideg és meleg fények konstruktív szerkesztettségét választotta ezúttal. A mű hangulata misztikus, oldott, meleg sárgákkal, barnákkal, felvillanó vörösekkel kápráztat el. A kép az életműben rejtett, kevésbé közismert összefüggéseket erősített meg. A Hazafelé többször megfestett témája, szín- és ecsetkezelése, a várost jelentő tornyok képei rokoníthatók a Régi ispotályhoz.

A művész a városhoz, az otthonhoz kötődés állandó vágyát a kitaszítottság szélén lebegő gyerekkorából hozta. Elbeszéléseiben szétválaszthatatlanul összeelegyedtek a szűkösség korlátainak szorításában vergődő és a természet idilli szabadságában töltött évek emlékei. A Cserepes korház is felmerült történetei között. Pásztorgyerekként felöklelte a bika, egész életében őrizte a forradást az arcán. Parasztkocsin szállították be a kórházba. Végre vele is törődtek! A hosszú út ijedt lázában abba a gondolatba merült, hogy a városban talán láthatja majd az édesanyját.

Grafikai művek

A Bozsó életművet alaposan ismerők számára is mindig meglepetésként szolgál a grafikai munkák kiállítása akár a hazai, akár a külföldi kiállítótermekben. Az 1950-es évek elején készült tanulmányok az évtized második felére már kiérlelt technikával és önálló tematikával készült alkotásokká nemesülnek. Az 1960-as évek második felében ismét gyakrabban fordult a grafithoz, a szénhez, a filchez. A kecskeméti házak árnyékában tevékenykedő figurák tömör megfogalmazása is markánsan tanúsítja a művész átgondolt, konzekvens szerkesztési elveit. A fellelt tanulmányok, grafikák arról árulkodnak, hogy évekig készítette elő a várost megörökítő festményeinek sorát.

Kutatunk…

Kutattuk és kutatjuk a nyoma veszett, Bozsó János ecsetje alól kikerült kecskeméti városképeket: grafikákat, akvarelleket, olajfestményeket. Az eredeti alkotásokról való híradások mellett az ezekről készült fotókat, adatokat is örömmel fogadjuk, rögzítjük archívumunkban. Keressük az 1968-as kiállítás megnyitóján készült fotókat. Ma már ezek is félévszázados kordokumentumok.

ifjú Bozsó János

A HÍRÖS VÁROS LEGENDÁS SEBÉSZE

50 éve, 1968. május 17-én hunyt el Jobbágy Andor sebész főorvos, a Siesta Szanatorium alapítója, egy időben tulajdonosa és igazgató főorvosa.

Nagykállón született 1899. június 7-én. Elemi és középiskoláit Kecskeméten végezte, a Református Főgimnáziumban kitüntetéssel érettségizett. 1924. május 3-án avatták orvosdoktorrá Budapesten, az Orvostudományi Egyetemen. Ezt követően előbb Kecskeméten, majd a fővárosban, az Új Szent János Kórházban alorvos volt.

1932-ban orvoskollégái hívására és támogatásukkal megalapította a Siesta Szanatoriumot, amely gyorsan népszerűvé vált a kecskemétiek és a környékbeliek körében. Megnyitása után két hónappal, a Kecskeméti Lapok 1933. január 1-jei számában a fiatal főorvos így nyilatkozott: *„Nagy örömmel tölt el, hogy vállalkozásom ennyire gyökeret tudott verni a kecskeméti talajban. Eddig mintegy száz beteget kezeltünk a szanatóriumban. Körülbelül 25 kecskeméti orvos szállította be hozzánk a betegeit, akik szívesen és megnyugvással «feküdtek be», tudván, hogy megszokott háziorvosuk is részt vesz itteni gyógykezelésükben”*.

Ennek az intézménynek volt igazgató főorvosa és tulajdonosa a háborús időszakot leszámítva egészen 1950-ig, az államosításig. Szeretett szanatóriumának elvesztése óriási csapásként érte. Igaz, mivel *„önként”* mondott le vagyonáról, cserébe állást kapott a Kecskeméti Megyei Kórházban, ahol először sebész főorvos, majd miután egy pártfunkcionárius életét megmentette, a *„nem kívánatos személyből”* a baleseti sebészet osztályvezető főorvosa lett.

Dr. Jobbágy Andor korának egyik legjobb sebésze volt. Büszke volt arra, hogy az ország traumatológiai osztályai közül nem egy évben az általa alapított és vezetettnek volt a legjobb halálozási statisztikája, ami azt jelenti, hogy a beszállított sérültek közül nála haltak meg a legkevesebben. Országosan is ismertté akkor vált, amikor a csodával határos módon megmentette Horváth Zoltán olimpiai és világbajnok vívó életét.

Rajongott a munkájáért, valósággal megszállottja volt annak. Legendás volt megzavarhatatlan nyugalma, eleganciája és precízsége. A bonyolultabb operációkat előre megtervezte. Még gyermekeinek is lelkesen ecsetelte, hogyan fogja műtéteit elvégezni és azt is, hogy az milyen nagyszerűen sikerült. Többnyire álmában is operált, hol a szikét kérte, vagy éppen azt mondta, hogy *„nem fog fájni kedvesem”*.

Dr. Jobbágy Andor

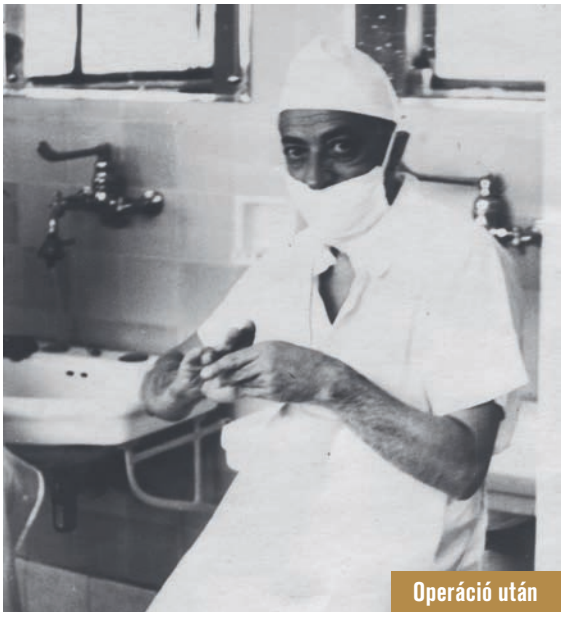
Annak ellenére, hogy szenvedélyesen szerette munkáját, rendkívül széleskörű érdeklődésű, tehetséges, színes egyéniségű ember volt. Hatalmas könyvtárral rendelkezett, kedvelte a művészeteket, szépen rajzolt, énekelt, ismerte a csillagokat, a virágokat, a bogarakat, szeretett utazni, bridzsezni, jeles bélyeggyűjtő volt és ő is megfordult a szép nők után.

Emberi nagyságára jellemző, hogy első infarktusa után semmilyen kíméletet nem kért saját maga számára, ugyanolyan intenzitással folytatta mindennapi sebészeti tevékenységét. Második infarktusa is munka közben érte, amit már nem élhetett túl.

(Források: *Hírös Naptár, 2008
*Velkey Zoltán: Álmában is operált)

Műtőben

Operáció után

Kecskemét „munkás hű fia és polgára”

Borsodi József főrabbi

75 éve, 1943. június 5-én hunyt el Borsodi József főrabbi.

Sajószentpéteren született 1878. március 15-én. Iskoláit szülőfalujában kezdte, majd a Ferencz József Rabbiképző Intézet falain belül folytatta. A vallási stúdiumok mellett világi tanulmányokat is végzett, 1904-ben szerezte meg bölcsészdoktori fokozatát a budapesti egyetemen. 1906-ban rabbivá avatták és előbb a szarvasi, majd 1908-ban a nagyatádi zsidó hitközség élére állt. 1922 januárjában a kecskeméti neológ zsidó hitközség felkérésére a hírös városba költözött, hogy elfoglalja a rabbiszéket a Szabadság téren álló zsinagógában. Az ünnepi eseményről a város évkönyve így számolt be: *„A nagy készöltségű és jeles főpásztor ünnepélyes beiktatása 1922. január hava 12-ik napján délután, ünnepélyes isteni tisztelet keretében ment végbe, mely alkalommal a nagyméretű, tágas és diszes zsidótemplomot zsufolásig megtöltötte az ünneplő közönség, amely nem csupán az izr. hitközség tagjaiból, hanem a város minden egyébb vallásfelekezetéhez tartozó keresztény lakosaiból is került ki. […] a kecskeméti izr. hitközség uj lelkipásztora lépett a szószékre és megtartotta beköszöntő beszédét, amellyel beigazolta, hogy a hitközség jól választott, mert dr. Borsodi Józsefben megtalálta azt a férfiut, akire ennek a népes gyülekezetnek szüksége van. Azt igérte, hogy egyházának jó pásztora, a hitéletnek és az iskola ügyének hűséges gondviselője, hazájának tántorithatatlan lelkes, önfeláldozó, hű fia akar és fog lenni, aki minden erejével és képességével óhajt részt venni az országot talpra állitani hivatott nagy nemzeti munkában. És e mellett munkás hű fia és polgára lesz Kecskemétnek.”*

Dr. Borsodi József egészen haláláig, 1943. június 5-ig Kecskeméten látta el szolgálatát. Nemcsak nagyszerű rabbi volt, hanem tanítóként is mindig kereste az új módszereket, amivel a hagyomány tanítását és a tudományos gondolkodásmódot tovább tudta adni az eljövendő generációknak.

(Források: *Kecskeméti Nagy Képes Naptár, 1922 *Róna Tamás: Judaizmus és közösségtörténet – Kecskemét rabbijainak működése történetszociológiai aspektusból)

A filozófus piarista

300 éve, 1718. június 20-án született Conradi Norbert piarista tanár, rendtartományi főnök.

Pesten látta meg a napvilágot. Tanulmányait szülővárosában kezdte meg, azután Kecskeméten, a kegyes tanítórend főgimnáziumában folytatta, 1733. október 11-én itt lépett be a piarista rendbe is. Az új bölcselet elemeit és szellemét Rómában és Firenzében szívta magába. Hazakerülve többek között Bukarestben, Brassóban és Bécsben, valamint 1742–43-ban a Kecskeméti Piarista Gimnáziumban tanított. Élete utolsó éveiben mint teológiai tanár, gimnáziumi igazgató, majd házfőnök, rektor és kormánysegéd dolgozott, végül rendtartományi főnök lett. 1785. augusztus 28-án Nyitrán hunyt el

Nyelvekben és tudományokban egyaránt járatos, kiváló tehetségű férfiú volt. Tanári működése során az új bölcseleti világképet terjesztette. Filozófiai előadásait rendkívüli alapossággal dolgozta

Conradi Norbert

ki. *„Más a mai eklektikus filozófiának az értelme, mint volt a régié. Ennek az új filozófiának elve: a gondolkodás, bölcselkedés szabadsága; nem a teljes, zabolátlan szabadság, hanem a helyes ész és a vallásos érzés határain belül való szabadság. Ez a filozófia elterjedt nálunk is a nyugati országok után. Mi is ezt követjük”* – írta büszkén 1772-ben a csupán kéziratban megmaradt egyik filozofikus művében.

Conradi Norbertet korának egyik legjelesebb latin költőjeként is emlegetik. Több alkalmi latin ódát és más verset nyomatott. Másfél évszázados hallgatás után 1754-ben kiadta Janus Pannonius munkáit (Poémák, elégiák és epigrammák három könyve). Alapul a régi kiadást vette, de változtatott rajta: bővítette újabban előkerült versekkel, főként azonban elhagyta mindazokat – az erotikus és antiklerikális tárgyúakat –, amelyek véleménye szerint nem illettek a püspök szerzőhöz.

(Források: *Budapesti Piarista Rendház *Gerencsér István: A piaristák és a magyarországi fizika a 18. században)

A BUJDOSÓ LÁNY

A Noszty fiú esete Tóth Marival című filmben

„Tizenegy hónapos voltam, amikor mamát kaptam és tízéves nővért. Akkor még Kecskeméten laktunk, de az esküvő után néhány nappal a híres földrengés ránk döntötte a házat és akkor elköltöztünk onnan. Azóta csak háromszor voltam Kecskeméten. Amikor nagymama meghalt, amikor »véletlenül« férjhez mentem és amikor Apámat eltemettük. Nem szeretem ezt a várost; félek tőle” – írta **Mezei Mária** 1941-ben.

Egész életére különleges hatással volt a kecskeméti szülői ház. Anyjára, aki a szülés következtében kialakuló gyermekágyi láz miatt, nem sokkal a szülés után elhunyt és *„erős, bozontos szemöldökű, kemény orrú, messzire néző szemű, kecskeméti parasztfiú”* apjára mindig szeretettel emlékezett: *„Drága jó Apám! … Az alap Titkot: szeretni egymást és szeretni az embereket Ti ültettétek génjeimbe Anyámmal... Mégis azóta is meg kell harcolni mindennap ó emberemmel. Nehéz a keskeny úton járni.”*

Mezei Mária színésznő, érdemes és kiváló művész, a 20. század középső évtizedeinek ünnepelt sztárja 1909. október 16-án Kecskeméten született. Az 1911-es földrengés a hírös városban házak százait döntötte romba. Mezeiéké is erre a sorsa jutott, összedőlt, ám csodával határos módon senki sem sérült meg. Édesapját rövidesen székelyudvarhelyi helyettes közjegyzővé nevezték ki, de egy nap, otthagyva Erdélyt, önálló ügyvédi irodát nyitott Szegeden. Mezei Mária itt, a Tisza-parti városban járt iskolába, majd beiratkozott az egyetem magyar-francia-filozófia szakára. Bölcsészeti tanulmányait azonban félbeszakította, és jelentkezett Rózsahegyi Kálmán színiiskolájába. 1931-ben Sebestyén Mihály miskolci társulatában kezdte pályáját. 1933–34-ben Pécsett játszott, majd a fővárosba került, ahol 1970-ig több társulatnál megfordult. Pikáns megjelenése, érzéki hangja pályája kezdetén meghatározta szerepkörét: leginkább könnyűvérű nőket vagy kokottokat kellett megformálnia, de már ekkor felfedezték finom humorát, drámai erejét, jellemábrázoló tehetségét, szenvedélyes arcjátékát. Az 1950-es években mellőzték, csak pályája végén – a Nemzeti Színházban – kapott tehetségéhez méltó szerepeket. Különös hangulatú önálló estjeit a világirodalom legszebb lírai alkotásaiból válogatta. Szuggesztív erővel előadott sanzonjaival is népszerűséget szerzett.

Öltözőjében, 1940-ben

Mezei Mária magánéletét sok csalódás kísérte. Első, szerelemből fogant házassága hamar véget ért. Budapestre kerülve a magányosság nyomasztotta. Apja halála után ez az érzés még jobban elhatalmasodott rajta: *„Mikor eltűntél a kecskeméti borostyánok alatt, azt se fogtam fel, hogy egyedül maradtam a földön. Talán két év múlva egy furcsa fényű délután dőltem neki az Andrássy úti sarokház falának, ahol színinövendék koromban laktam – akkor értettem meg, hogy soha sem jön szembe velem többet a tökéletes szeretet.”*

A világégés gyökeresen megváltoztatta életét. *„... felhúzódtam a Tátrába, ahová a háború kitörésétől kezdve mind sűrűbben és sűrűbben menekültem lelki tartást, ellenállást, harci kedvet, egészséget gyűjteni a tisztaságban és a szépségben, ami ott a hegyek között körülvett, az itthon mindjobban ránk nehezedő, fullasztó, embertelen és művészietlen áramlatok ellen...”* – írta visszaemlékezésében.

Egy új, hitében megerősödött Mezei Mária tért vissza 1946-ban Budapestre. *„Igen, én hoztam valamit a hegyekből. Hazahoztam a hitemet, mint egy nagy, jó szagú meleg kenyeret, most szeretném, úgy, de úgy szeretném széjjelosztani. A hitemet, hogy érdemes élni, de érdemes meghalni is, mert csodálatos törvények igazítják mindnyájunk lépéseit s a*

Kiss Manyival és Psota Irénnel

a hegyeket, szagos szél fúj be az ablakomon, szemben a kertben nyílik a mandulafa, macskám a kezemre fektette fejét, este Mását játszom. Szeretnék énekelni, mint a madarak: ó milyen boldogság, a Te világodban élni és szeretni Téged Uram…"

Sok küzdelem után 1981-ben megjelenhetett Vallomástöredékek című kötete, amely életéről, színészetéről, hitéről született írásait tartalmazza. **Rá két évre, épp 35 éve, 1983. április 20-án csöndesen eltávozott.** Egyik utolsó írásában így búcsúzott el az élőktől:

„Bujdosó lányotok hazaért végre.

Anyám, olyan fáradt vagyok, takarj be ezzel a puha felhő dunnával, ami a kecskeméti nagymama emeletes ágyán dagadó dunnára hasonlít, csókolj meg és simogass kicsit. Apám fogd a kezem … Halljátok a Dalt?

Akkor fújjuk el a gyertyáinkat és aludjunk… Mindenkinek szép álmokat."

halál nem pont az életünk mondatának végén, legfeljebb pontosvessző, ami után újabb mondat következik. És elhoztam a legnagyobb törvényt, a törvények királyát, amiben minden benne van, ami mindent betölt és mindent éltet, ami mindennek a megoldása, célja és értelme – elhoztam a Szeretetet. Itt lakik bennem, benned, mindnyájunkban. A füvekben és a fákban, a virágok illatában és a kutyád szemében, a kavicsokban és a hegyekben, a csillagokban és a méhekben, a búzádra hulló esőben és a gyermekedre hulló könnyben, az igazi dalban, az igazi csókban, mindenben, ami van, amit látsz és amit csak sejtesz, mindenben a szeretet él – mert a szeretet az Isten."

Szülővárosával is megbékélt. 1963 májusában a református gimnáziumban egy irodalmi délelőttön járt Kecskeméten. Kedves ajándékként készülő könyvének egyik fejezetét olvasta fel a *„Jeles kecskemétiek"* című sorozat első előadásán. A hallgatóságot így köszöntötte: *„Úgy szeretnék itt ma szerepelni, hogy Apám ha itt ülne, elégedett, büszke és boldog lenne tőle. Meg kell hát bocsátaniuk, ha én ma itt nem a megszokott és tőlem várt »színésznő műsort« tálalom fel Önöknek. Majálisi batyumban valami mást hoztam: önmagamat."*

1970-ben súlyos betegsége miatt visszavonult a színpadtól. Budakeszi házában tizenhárom évig harcolt napról napra az életéért. Erős hite és igaz társa segítette ebben. *„… Fekszem az ágyamban. Nézem*

Szülei

Gyermekként

Szülei sírja Kecskeméten

A kecskeméti szülői ház

Múlt és jelen az évfordulók tükrében

100 éve, 1918. április 6-án született *Reile Géza* tanácselnök. Textilipari munkás volt, egy súlyos sportsérülés miatt azonban a fizikai munkától az orvosok eltiltották, ezért a közigazgatásban helyezkedett el. Előbb Bátmonostoron töltött be kisebb tisztségeket, majd Vaskúton jegyző, azután Kiskunhalas Városi Tanácsának elnöke lett. 1961-ben Kecskeméten megválasztották a városi tanács elnökévé. Innen ment nyugdíjba 1973-ban. 12 évig tartó kecskeméti városvezetői munkája egybe esett a megyeszékhely korszerű, modern lakóterületeinek kiépülésével, új középületekkel és intézményekkel való gazdagodásával, a város külső képének megújulásával. Nyugdíjas éveiben is részt vett a közéletben, a MTESZ megyei titkára volt. 1977-ben Kecskeméten hunyt el.

150 éve, 1868. június 3-án született *Jászi Viktor* jogi író, egyetemi tanár. Legfontosabb tudományos műve A magyar közigazgatási jog alapvonalai című munkája, amely 1908-ban jelent meg, úttörő mű, ő alkalmazta ugyanis először a jog által kiképzett fogalmakat a közigazgatásra. 1893-tól a kecskeméti jogakadémián a közjogpolitika tanára volt. Jászi Viktor emlékezete című munkájában Teghze Gyula így méltatta: *„A tárgyát kiváló szeretettel kultiváló, fényes előadásokat produkáló tanárt hallgatói szerették is. Előadásai mind látogatottabbak lettek. Növekedett az akadémia hallgatóinak létszáma is, úgy hogy midőn az 1902. év őszén Kecskemétről Debrecenbe távozott, a hallgatók száma már négyszerese volt a réginek."* 1915. február 10-én hunyt el.

50 éve, 1968. április 11-én hunyt el *Ádám József*, a kecskeméti zeneiskola korábbi igazgatója. A nagy tekintélyű zenepedagógus a híres békés-tarhosi énekes iskolában tanított, azután rövid ideig a kecskeméti ének-zenei általános iskola igazgatóhelyettese volt, ezt követően lett az Állami Zeneiskola igazgatója. Az intézmény munkáját 13 éven át irányította, emellett A múltból megmentett emlékek címmel három vaskos kötetben összeállította a zeneiskola eseménynaplóját. Aktív szerepet vállalt Kecskemét közéletében is. Éveken át eredményesen vezette a Kodály Kórust, melynek idősebb tagjai, éppúgy mint sok-sok volt növendéke és pedagógustársai ma is tisztelettel gondolnak, emlékeznek derűs, hangulatos, segítőkész egyéniségére, ügyszeretetére.

100 éve, 1918. június 4-én született *Schindler József* főrabbi. Diplomáit Budapesten, a Pázmány Péter Tudományegyetemen és a Ferenc József Országos Rabbiképző Intézetben szerezte. 1942 és 1944 között a kecskeméti neológ anyahitközség rabbija volt. Sokat foglalkozott az ifjúság nevelésével, zsidó tanulónapközit, zenei és irodalmi képzést, ipari és sportszakosztályt szervezett. Vallotta: *„... ha nincs közösségi élet, kihal a zsidó fiatalokban a közösségi érzés, és így nem lehet sem hazájának, sem városának, sem pedig hitközségének teljes értékű, becsületes polgára"*. 1944 tavaszán Auschwitzba deportálták. Túlélte a holocaustot. Visszatérése után újra a kecskeméti hitközség élére állt, majd 1950-ben Szegedre ment át. Ott hunyt el 1962-ben.

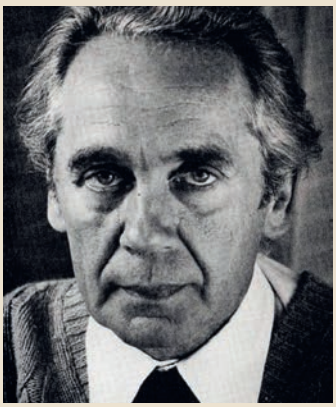

100 éve, 1918. április 26-án született *Perczel Zita* színésznő. A magyar színház- és filmtörténet legendás alakja fényes sikereket élt meg. Párizsban ünnepelt sztár volt, Hollywoodban viszont senki nem foglalkoztatta. Fiatalon többnyire hősnőket és naivákat alakított. Igazi népszerűségét azonban filmszerepeiben érte el. Leghíresebb alakítását Kovács Veraként az 1934-ben készült Meseautóban nyújtotta, ahol Kabos Gyulával, Gombaszögi Ellával, Gózon Gyulával és Törzs Jenővel játszhatott együtt. 1994-ben Szerémi grófné szerepében, Csiky Gergely: Nagymama című darabjában Kecskeméten lépett színpadra. Ez a premier volt az utolsó életében, amely végül is a hazájához fűzte. 1996 áprilisában hunyt el. Sírja a Farkasréti temetőben található.

75 éve, 1943. június 7-én Kecskeméten született *Bajtay Ilona* kertészmérnök, növénynemesítő, növénygenetikus. Orvosnak készült, de származása miatt nem tanulhatott tovább, ezért érettségi után a Zöldségtermesztési Kutató Intézetben helyezkedett el dr. Mészöly Gyula munkatársaként. Később kertészmérnöki oklevelet, egyetemi doktori és kandidátusi címet szerzett. Elsősorban a paradicsom agrotechnikáján, illetve a csemege- és pattogatni való kukorica nemesítésén és honosításán dolgozott munkatársaival. 3 államilag elismert uborka, 6 csemegekukorica, 4 pattogatni való kukoricafajta létrehozásában vett részt. 1990-től a mosonmagyaróvári Agrártudományi Egyetemen oktatott, egy ideig a kertészeti tanszék vezetője volt. Óváron hunyt el 1992 januárjában.

Jeles magyarok kecskeméti kötődései

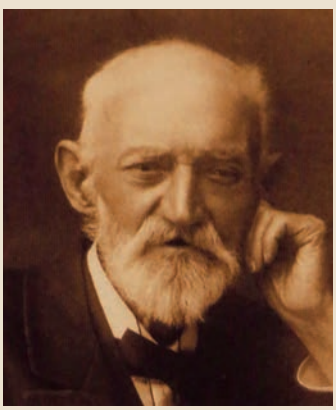
100 éve, 1918. április 3-án született *Hubay Miklós* Kossuth-díjas drámaíró, műfordító, a Digitális Irodalmi Akadémia alapító tagja. Hosszú élete során – 94. életévében, 2011. május 17-én Budapesten hunyt el – több ízben is járt Kecskeméten. Kodály Zoltán és Illyés Gyula társaságában itt volt 1962-ben a színház melletti Katona József-szobor avatásán, de a nyolcvanas években, írószövetségi elnöksége idején is gyakran megfordult a hírös városban. Elnémulás című életműösszegzésnek szánt drámájának magyarországi premierje 2006-ban Kecskeméten volt. Az Üzemszínházban sokáig telt házzal játszott tragédiát Merő Béla rendezte, a Mira János tervezte díszletek közt Horváth Erikát, Reiter Zoltánt és Portik Győrffy Andrást láthatta a nagyérdemű. Hubay Miklós révén került Kecskemétre – mivel a hírös városban van Michelangelo egyedülálló emlékhelye: az egykori zsinagógában, tökéletes másolatokban, egy helyütt tekinthetők meg a világban szétszóródott Michelangelo-szobrok – barátja, a firenzei Michelangelo-ház egykori magyar származású igazgatója, Tolnay Károly hagyatékának egy kis része, így például Ferenczy Noémi rendkívül értékes, Ásó nő című gobleinje.

145 éve, 1873. május 3-án született *Hevesi Sándor* rendező, dramaturg, a budapesti Nemzeti Színház igazgatója. Előbb jogi és filozófiai doktorátust szerzett, és csak 1901-től dolgozott a színház világában. Kisebb megszakításokkal 1933-ig a Nemzeti Színházban rendezett, közel 10 évig a teátrum igazgatói feladatait is ellátta. A magyar drámairodalom érdekében kifejtett tevékenysége is fokozott jelentőségű. Nem egy szellemes, újszerű rendezés fűződik nevéhez. 1928-ban a Bánk bán átdolgozására készült, ez ellen Kecskemét törvényhatósága élénken tiltakozott. 1930-ban azután a Nemzeti Színház az általa rendezett Bánk bánnal szerepelt Kecskeméten a Katona József halálának 100. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségsorozaton. A Kecskeméti Közlöny Naptára az előadásról így írt: *„A magyar művészet hírneves tagjai játszák a Bánk bánt. Éljenzés ismételteti velük a megjelenést. Tomboló ünneplés. És fél 11 órakor, mikor véget ért a feledhetetlen est, ünnepi hangulattal telt szívvel hagyja el helyeit a közönség, mely tanúja volt a halhatatlan költő remekműve legszebb előadásának. Mert nagyobb diadalt, mint ez este, a Bánk bán nem arathatott a költő szülővárosában, halálának 100 éves fordulóján.”*

135 éve, 1883. április 5-én született *Juhász Gyula* tanár, költő, hírlapíró. *„A magyar vidék legtisztább szavú lírikusát”* – ahogyan Simon István nevezte – mélyen megérintette Katona József világhírű drámája. Bánk bán című költeménye is hűen tükrözi a csöndes embert, a nagyon csöndes költőt, akinek visszahúzódó, félszeg magatartása mögött egy meg nem alkuvó férfi, egy szent eszméi iránt tántoríthatatlanul hű lélek húzódott meg, aki magában és költészetében összebékítette a hazulról hozott áhítatos hitet és a világ megértéséből haladó világnézetet. Juhász Gyula Kecskemét szülöttje, Kodály Zoltán nagyságát is igen hamar fölismerte. A XX. század egyik legjelentősebb zenepedagógusát – akihez személyes ismeretség is fűzte – Bartók Bélával együtt már egy 1906-ban megjelent írásában példaként említette: *„A néplélek igazi virágai lassankint elhervadnak, kipusztulnak és helyükben bőven terem a dudva, a gyom. Hát még a csinált virágok, a pesti népdalok. Itt az ideje, tudással, és művészettel egy bokrétába gyűjteni a puszták és faluk igazi virágait. Bartók Béla, a jeles magyar zeneszerző és Kodály Zoltán, a kitűnő zeneíró akarják ezt a szép munkát fölvállalni. A magyar kultúra szent ügye ez.”*

100 éve, 1918. június 9-én hunyt el *Angster József* orgonakészítő mester, dinasztiaalapító, Európa egyik legnevesebb orgonagyártója, a magyar iparművészet kimagasló alakja. Az általa alapított cég kecskeméti megbízásokat is kapott. Így például 90 évvel ezelőtt a katolikus és az evangélikus hívek is a pécsi hangszergyár munkájának örülhettek. A Barátok templomában az átépített orgona felszentelési ünnepségét 1928. április 23-án tartották meg. A ferencesek első, jelentős nagyságú orgonáját Mooser Lajos készítette még 1860-ban. Ezt a hangszert építette át és látta el pneumatikus vezérléssel az Angster-gyár. Néhány héttel később, 1928 pünkösdjén az evangélikusok is ünnepeltek, új orgonájukat Raffay Sándor püspök avatta fel. Az Angster József és Fia által gyártott kétmanuálos hangszert – melyért a pécsi cégnek 27.800 pengőt fizetett a közösség – a püspöklátogatást megelőző napon Wehner Géza orgonaművész vette át. Az Országos Magyar Királyi Zeneművészeti Főiskola tanára írásbeli szakvéleményében így írt: *„... az orgona minden tekintetben megfelel a templomi használatnak és a méretéhez képest művészi követelményeknek. Korpusza és játékasztala egy elsőrangú magyar gyár szolid, művészi munkája.”*

